

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Διπλωματική Εργασία:
Αξιολόγηση Εκθέσεων Μελέτη Περίπτωσης:
Η Μόνιμη Έκθεση
του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Επιμέλεια: Ιωάννα Κοροπιώτη
Α.Μ. 4114Μ012

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Ανδρομάχη Γκαζή

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Πολιτιστική Διαχείριση»
Ακαδημαϊκό Έτος 2014-2015
Αθήνα, Μάιος 2016

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών
«Πολιτιστική Διαχείριση» του Τμήματος
Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του
Παντείου Πανεπιστημίου
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τριμελής επιτροπή:

Ανδρομάχη Γκαζή
Μάρθα Μιχαηλίδου
Έφη Φουντουλάκη

Επιβλέπουσα:
Ανδρομάχη Γκαζή

Εικόνα Εξωφύλλου: Αντίγραφο κυκλαδικού ειδωλίου, το οποίο δώρισε η Ελλάδα Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, στη Γενεύη το 2014. Το αυθεντικό έργο εκτίθεται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Απεικονίζει γυναικεία φιγούρα με χέρια σταυρωμένα, δίνοντας ένα πολύ ισχυρό μήνυμα σταθερότητας και ισορροπίας, ενώ η απλότητα και το μινιμαλιστικό του ύφος αποδίδουν τη χαρακτηριστική πτυχή της Κυκλαδικής Τέχνης. Πηγή: <http://gr.greekreporter.gr/2014/03/10> (τελευταία πρόσβαση: 27/04/2016).

Αντί Προλόγου

Μες στο μουσείο, μες στο μουσείο
μια μέρα μπήκα με φόρα κι εγώ.
Μη με τραβάτε, μη μου κολλάτε
απ' το μουσείο δε θέλω να βγω.

Τρέχω τρέχω μες στα δωμάτια
μ' όλου του κόσμου τους θησαυρούς
που δεν τους χωράει ανθρώπου νους.

Αχ το μουσείο, αχ το μουσείο
φεγγοβολάει σαν άστρο χρυσό.

Δε θέλω μπάλα ούτε τραμπάλα,
δε θέλω ούτε να παίξω κουτσό.

Θέλω, θέλω, θέλω μουσείο
θέλω να βλέπω τους θησαυρούς
που δεν τους χωράει ανθρώπου νους.

Μη με τραβάτε, μη μου κολλάτε
απ' το μουσείο δε θέλω να βγω,
μες στο μουσείο, μες στο μουσείο
θέλω να γίνω πορτραίτο κι εγώ

“Μες στο μουσείο”

Στίχοι: Μαριανίνα Κριεζή

Μουσική: Νίκος Κυπουργός

“Εδώ Λιλιπούπολη”, Σείριος, 1980

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ
ΤΕΧΝΗΣ

Ευχαριστίες

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα. Ανδρομάχη Γκαζή, για την καθοδήγηση και την πολύτιμη υποστήριξή της σε όλη τη διάρκεια πραγματοποίησης της παρούσας εργασίας.

Ευχαριστώ, επίσης, την καθηγήτριά μου κα. Μάρθα Μιχαηλίδου, για τις σημαντικές της συμβουλές σε ζητήματα μεθοδολογίας έρευνας.

Εκφράζω, βέβαια, τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, που μου επέτρεψε να πραγματοποιήσω την εμπειρική έρευνα στους εκθεσιακούς του χώρους. Συγκεκριμένα, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον Διευθυντή του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, κο. Νικόλαο Χρ. Σταμπολίδη, καθώς επίσης και στην κυρία Σταυρούλα Οικονόμου. Ευχαριστώ τον κύριο Γ. Περδίκη και την Διευθύντρια Επικοινωνίας και Ανάπτυξης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, κα. Ευγενία Χριστοδουλάκου, για την άμεση και θετική ανταπόκριση στο αίτημά μου για διεξαγωγή της έρευνας κοινού στους χώρους του μουσείου.

Ευχαριστώ, επίσης, θερμά όλους τους εργαζόμενους του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης: Τους φύλακες, τους εργαζόμενους στο πωλητήριο και το café, τους εργαζόμενους στα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου και όλο το σύνολο του προσωπικού με το οποίο είχαμε μια άψογη συνεργασία. Υπήρξαν εξαιρετικά φιλικοί και φιλόξενοι μαζί μου, όπως άλλωστε ήταν και με όλους τους επισκέπτες του μουσείου. Η παρουσία τους ήταν κάτι παραπάνω από σημαντική για μένα, καθώς με ενθάρρυναν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας και συνέβαλλαν στη διαμόρφωση ενός εξαιρετικά θετικού κλίματος.

Οφείλω, βέβαια, ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους επισκέπτες του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που δέχθηκαν να λάβουν μέρος στην έρευνα κοινού. Χωρίς τη συμμετοχή τους η διεξαγωγή της έρευνας θα ήταν αδύνατη.

Τέλος, ευχαριστώ τους φίλους μου Αχιλλέα Γκριζιώτη και Γιώργο Διάκο για την υποστήριξη και τη βοήθεια που μου προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αντί Προλόγου.....	σελ.3
Ευχαριστίες.....	σελ.4
Πίνακας Περιεχομένων.....	σελ.5
Κατάλογος και Πηγές Εικόνων.....	σελ.7
Εισαγωγή.....	σελ.12

ΜΕΡΟΣ Α

1. Η Μουσειακή Έκθεση.....	σελ.15
1.1. Τι είναι η Μουσειακή Έκθεση.....	σελ.15
1.2. Η Έκθεση ως Μέσο Επικοινωνίας.....	σελ.18
1.3. Η Έκθεση ως Μέσο Εκπαίδευσης.....	σελ.26
1.4. Κριτήρια για μια Καλή Έκθεση.....	σελ.33
1.4.1. Τα είδη των Εκθέσεων.....	σελ.33
1.4.2. Κριτήρια για μια «Καλή» Έκθεση: Το κοινό και οι ανάγκες του.....	σελ.36
1.4.3. Τα τέσσερα κριτήρια της Beverly Serrell.....	σελ.41
1.4.4. Προσανατολισμός και Διαδρομές Περιήγησης.....	σελ.44
1.4.5. Κείμενα και Υπομνηματισμός.....	σελ.48
1.4.6. Σχεδιασμός, Γραφικά και επιμέρους στοιχεία διαμόρφωσης μιας «καλής» έκθεσης.....	σελ.53
2. Αξιολόγηση Μουσειακών Εκθέσεων και Έρευνα Κοινού.....	σελ.56
2.1. Τι είναι η Έρευνα Κοινού.....	σελ.56
2.2. Τι είναι η Αξιολόγηση Έκθεσης.....	σελ.58
2.3. Τύποι Αξιολόγησης Έκθεσης: Μεθοδολογία, Πλεονεκτήματα και Πιθανές Δυσκολίες.....	σελ.60
2.3.1. Προκαταρκτική Αξιολόγηση Έκθεσης.....	σελ.61
2.3.2. Διαμορφωτική Αξιολόγηση Έκθεσης.....	σελ.62

2.3.3. Συνολική/Διορθωτική Αξιολόγηση Έκθεσης	σελ.63
---	--------

ΜΕΡΟΣ Β

3. Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.....	σελ.68
3.1. Το Έργο και ο Χαρακτήρας του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης.....	σελ.68
3.2. Η Ιστορία της Συλλογής.....	σελ.70
3.3. Η Μόνιμη Έκθεση.....	σελ.72
3.3.1. Κυκλαδική Τέχνη.....	σελ.73
3.3.2. Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια Ιστορία με Εικόνες.....	σελ.74
3.3.3. Κύπρος: Αρχαία Τέχνη και Πολιτισμός.....	σελ.76
3.3.4. Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα.....	σελ.77
4. Μεθοδολογία Έρευνας.....	σελ.79
4.1. Στοιχεία Έρευνας και Στάδιο Αξιολόγησης της Έκθεσης.....	σελ.79
4.2. Μεθοδολογικά Εργαλεία.....	σελ.80
5. Αποτελέσματα Εμπειρικής Έρευνας: Στοιχεία από την Ανάλυση Ερωτηματολογίων.....	σελ.83
5.1. Γενικά Στοιχεία Έρευνας Κοινού.....	σελ.83
5.2. Συγκεντρωτικά Συμπεράσματα Έρευνας Κοινού.....	σελ.85
5.2.1 Η Ταυτότητα των Επισκεπτών-τριών: Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά.....	σελ.85
5.2.2 Η Αξιολόγηση της Έκθεσης από το κοινό.....	σελ.87
6. Συμπεράσματα- Προτάσεις.....	σελ.100
6.1. Συμπεράσματα Αξιολόγησης Έκθεσης.....	σελ.100
6.2. Προτάσεις Εμπλουτισμού και Περαιτέρω Εξέλιξης της Έκθεσης.....	σελ.104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Ερωτηματολόγια.....	σελ.111
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Γραφήματα αποτελεσμάτων έρευνας κοινού.....	σελ.124
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.159

Κατάλογος και πηγές εικόνων

Εικόνα 1: Gabinetto, Αναγέννηση Ιταλία, συλλογή με σκοπούς κυρίως αισθητικούς,

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο
ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 2: Galleria, Αναγέννηση, Ιταλία, πρόγονος της σύγχρονης Πινακοθήκης

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο
ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 3: Βρετανικό Μουσείο, Πτέρυγα Φυσικής Ιστορίας, 1923, «Μουσεία Προθήκες»

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο
ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 4: Το μοντέλο επικοινωνίας των Shannon & Weaver, προσαρμοσμένο στο περιβάλλον της μουσειακής έκθεσης

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο
ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 5: Το μοντέλο επικοινωνίας της Hooper-Greenhill, για μια ολιστική αντιμετώπιση της μουσειακής εμπειρίας

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο
ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 6: Το μοντέλο των Falk και Dierking για τη διαδραστική επίσκεψη στο Μουσείο, όπου διακρίνεται η προσωπική, η κοινωνική και η φυσική διάσταση της μουσειακής εμπειρίας

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο
ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 7: Η πυραμίδα του Maslow και η ιεράρχηση των ανθρώπινων αναγκών

Πηγή: <http://www.mixanitouxronou.gr/pia-anagki-ine-i-pio-simantiki-gia-kathe-anthropo-ti-lei-i-perifimi-piramida-tou-psichologou-maslow-pou-tin-axiopiisan-i-manatzer-gia-na-dinoun-bonous-ke-se-idos/> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 8: Η προτεινόμενη διαδρομή

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 9: Η αδόμητη διαδρομή

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 10: Η κατευθυνόμενη διαδρομή

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 11: Ζητήματα εργονομίας στην ανάγνωση κειμένου

Πηγή: Από τις on-line σημειώσεις του μαθήματος «Μουσειολογία», Β' εξάμηνο ΠΜΣ Πολιτιστική Διαχείριση

Εικόνα 12: Η είσοδος του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (Μέγαρο Σταθάτου, Βασιλίσσης Σοφίας και Ηρόδοτου)

Πηγή: <http://www.autoclubrental.gr/gr/goulandris-cycladic-art-museum.php> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 13: Κάτοψη των κτηρίων του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Πηγή: Φωτογραφία από την Ιωάννα Κοροπιώτη, από το εσωτερικό του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Εικόνα 14: Ειδώλιο καθιστής μορφής, «Ο εγείρων πρόποσιν» 2800-2300 π.Χ.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, <http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=35&clang=0&p=3> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 15: Τμήμα επιτύμβιου ανάγλυφου, Ελληνικό (Αττικό), Κλασική περίοδος

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, <http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=46&clang=0&p=7> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 16: Έργο του Hans Corper που παραπέμπει σε κυκλαδικά ειδώλια

Πηγή: Από την ταινία μικρού μήκους: «*Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα*». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος. Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη.

Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

Εικόνα 17: Έργο του Alberto Giacometti που παραπέμπει σε κυκλαδικά ειδώλια

Πηγή: Από την ταινία μικρού μήκους: «*Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα*». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος. Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη.

Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

Εικόνα 18: Έργο του Henry Moore που παραπέμπει σε κυκλαδικά ειδώλια

Πηγή: Από την ταινία μικρού μήκους: «*Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα*». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος. Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη.

Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

Εικόνα 19: «Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια ιστορία με εικόνες», 2ος όροφος, Μεγάλη πυξίδα με πώμα πηλός, Ύστερη Γεωμετρική ΙΑ περίοδος, 760-750 π.Χ.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=46&clang=0&p=4> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 20: «Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα», 4^{ος} όροφος

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=72&clang=0> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 21: Ειδώλιο γυναικείας μορφής κανονικού τύπου (παραλλαγή Δωκαθισμάτων)

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=35&clang=0&p=3> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 22: Μελανόμορφος αμφορέας, πηλός, Αρχαϊκή περίοδος

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=46&clang=0&p=5> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 23: «Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια Ιστορία με Εικόνες», 2^{ος} όροφος

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=240&clang=0> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 24: «Κύπρος: Αρχαία Τέχνη και Πολιτισμός», 3^{ος} όροφος

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=247&clang=0> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 25: «Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα» 4^{ος} όροφος

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης,

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=72&clang=0>

(τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εικόνα 26: Πώς θα ήταν ένα ζωγραφισμένο κυκλαδικό ειδώλιο

Πηγή: Από την ταινία μικρού μήκους: «*Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα*». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος. Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη.

Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

Εικόνα 27: Λογότυπο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, <http://www.cycladic.gr/> (τελευταία πρόσβαση 1/05/2016)

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο μέρος είναι θεωρητικό και βασίζεται σε βιβλιογραφική έρευνα, ενώ το δεύτερο είναι προϊόν εμπειρικής έρευνας, που πραγματοποιήθηκε στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα. Συγκεκριμένα, πρόκειται για έρευνα κοινού, που έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου, με σκοπό την αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης από τους επισκέπτες του μουσείου.

Πιο αναλυτικά, στο πρώτο μέρος της εργασίας αναλύονται ζητήματα σχετικά με τις μουσειακές εκθέσεις γενικά. Στις σελίδες του πρώτου κεφαλαίου, η μουσειακή έκθεση προσεγγίζεται ως μέσον επικοινωνίας αλλά και εκπαίδευσης. Η μελέτη του ζητήματος αυτού έγινε με βάση τα μοντέλα επικοινωνίας, που κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί στο πεδίο της μουσειολογίας, προκειμένου να αναλυθεί ο τρόπος επικοινωνίας ανάμεσα στις εκθέσεις και τους επισκέπτες. Εκτενής αναφορά γίνεται στα χαρακτηριστικά εκείνα που καθιστούν μια έκθεση «επιτυχημένη», ενώ σημειώνονται και εξετάζονται σύντομα τα είδη των εκθέσεων.

Με βάση τη σχετική βιβλιογραφία, γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί η σημασία της ανταπόκρισης των εκθέσεων στις ανάγκες των επισκεπτών. Αναλυτικότερα, στις τελευταίες ενότητες του πρώτου κεφαλαίου, προσεγγίζεται, επίσης, το ζήτημα της ανταπόκρισης των εκθέσεων στις ανάγκες των επισκεπτών, με βάση τις μελέτες της Beverly Serrell. Μελετώνται θέματα που σχετίζονται με τον προσανατολισμό, το περιεχόμενο και τη μορφή των κειμένων, αλλά και τη σημασία του σχεδιασμού και των γραφιστικών στην ολοκληρωμένη εικόνα μιας «καλής έκθεσης», ικανής να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των επισκεπτών.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην αξιολόγηση των εκθέσεων. Γίνεται προσπάθεια να εξηγηθεί η σημασία της αξιολόγησης και η συμβολή της στην βελτίωση των μουσειακών εκθέσεων. Αναφέρονται και αναλύονται οι τρεις τύποι αξιολόγησης (προκαταρτική, διαμορφωτική, συνολική/διορθωτική), καθώς επίσης και η μεθοδολογία που ακολουθείται κατά την διεξαγωγή τους. Σημειώνονται τόσο τα

θετικά τους στοιχεία, όσο και οι δυσκολίες που πιθανόν να προκύψουν κατά την πραγματοποίησή τους.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας είναι προϊόν εμπειρικής έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Πρόκειται για μελέτη περίπτωσης, με στόχο την εξαγωγή συγκεκριμένων συμπερασμάτων, μέσω της αξιολόγησης της μόνιμης έκθεσης από τους επισκέπτες.

Πιο αναλυτικά: Το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας είναι αφιερωμένο στον ρόλο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, την ιστορία των συλλογών του και τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη η μόνιμη έκθεση.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά τη μεθοδολογία με βάση την οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα κοινού, τον τρόπο με τον οποίο έγινε η δειγματοληψία και το μεθοδολογικό εργαλείο που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της. Τα αποτελέσματα της έρευνας, καθώς επίσης και το δημογραφικό και κοινωνικό προφίλ των επισκεπτών που έλαβαν μέρος σε αυτή, καταγράφονται και αναλύονται στο πέμπτο κεφάλαιο.

Το έκτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας συγκεντρώνει τα τελικά συμπεράσματα της έρευνας, ενώ παράλληλα γίνεται προσπάθεια να καταγραφούν ορισμένες προτάσεις, για πιθανές διορθωτικές παρεμβάσεις και βελτιώσεις της μόνιμης έκθεσης.

Στο Παράρτημα I και II της εργασίας είναι διαθέσιμο το ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους επισκέπτες κατά τη διάρκεια της έρευνας και τα γραφήματα που αποτυπώνουν τα αποτελέσματα, όπως αυτά προέκυψαν από την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων.

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΚΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 1. Η μουσειακή έκθεση

1.1. Τι είναι η μουσειακή έκθεση

«Οι εκθέσεις των μουσείων αφορούν την επίγνωσή μας για τον κόσμο και επηρεάζουν τη στάση και τις αξίες μας, παράγοντες πολύ πιο σημαντικούς από τις γνώσεις μας για συγκεκριμένα αντικείμενα.»¹

Barry Lord

Στο παρόν κεφάλαιο σκοπεύουμε να αναδείξουμε τη σημασία της μουσειακής έκθεσης, τη θέση της στο μουσείο και τους στόχους της. Θα προσεγγίσουμε την μουσειακή έκθεση αφενός ως μέσον επικοινωνίας και αφετέρου ως μέσον εκπαίδευσης. Τέλος, θα αναφέρουμε συνοπτικά τα είδη των εκθέσεων, ενώ θα σταθούμε πιο αναλυτικά στα κριτήρια εκείνα που διαμορφώνουν μια «καλή» έκθεση.

Αν ήθελε κανείς να παρομοιάσει ένα μουσείο με μία λέξη, τότε αυτή πιθανότατα θα ήταν η λέξη «παγόβουνο» και αυτό διότι στα μουσεία μια πληθώρα εργασιών είτε αγνοείται εντελώς από το ευρύ κοινό, είτε δεν τυγχάνει της αντίστοιχης σημασίας που δίδεται σε άλλες εργασίες, εκείνες που αποτελούν την... «κορυφή του παγόβουνου». Οι εκθέσεις βρίσκονται ακριβώς στη θέση της «κορυφής του παγόβουνου», καθώς ανήκουν στις εργασίες εκείνες που τοποθετούνται στο προσκήνιο της μουσειακής δραστηριότητας.

Το μουσείο, όμως, δεν αναλαμβάνει μόνον τον σχεδιασμό και την πραγματοποίηση εκθέσεων. Αντίθετα, οι στόχοι του είναι πολυποίκιλοι και περιλαμβάνουν: τη συλλογή, τη συντήρηση, την ασφαλή αποθήκευση των αντικειμένων² και την έρευνα. (Lord 2002, 9). Όμως, ο κόσμος που επισκέπτεται ένα μουσείο το κάνει, κατά κύριο λόγο, για να «δει μια έκθεση» (Lord 2002, 8).

¹ Γκαζή, Α. 2012 β, 234

² Ανάλογα με το είδος του μουσείου και τις συλλογές που διαθέτει, μπορούμε να μιλάμε για αντικείμενα-τεχνουργήματα, για αντικείμενα επιστημονικού ενδιαφέροντος, αρχαιολογικά κατάλοιπα κλπ.

Η έκθεση αποτελεί το σημείο συνάντησης του επισκέπτη με το μουσείο. Είναι, επίσης, το κύριο μέσο δημόσιας έκφρασης των συλλογών του, που βρίσκονται στην καρδιά της έννοιας του μουσείου³.

Κάθε μουσείο βασίζεται στη δημόσια αποδοχή και έγκριση, προκειμένου να «δικαιολογήσει» την ύπαρξή του και να ενταχθεί δυναμικά στην κοινωνία. Η έκθεση είναι κατεξοχήν το μέρος και το μέσον με το οποίο επιτυγχάνεται η παραπάνω ζωτικής σημασίας λειτουργία του μουσείου. Με άλλα λόγια, η έκθεση είναι το πρόσωπο του μουσείου και ο βασικός τρόπος με τον οποίο ο οργανισμός επικοινωνεί με τον κόσμο –αν και σίγουρα όχι ο μόνος (Lord 2002, 8).

Από τότε που τα μουσεία απέκτησαν χαρακτήρα δημόσιου αγαθού, κατά τον 18^ο αιώνα, η έκθεση των συλλογών συμπεριλήφθηκε στις βασικές εργασίες των

Εικόνα 1 Galleria, Αναγέννηση, Ιταλία, πρόγονος της σύγχρονης Πινακοθήκης

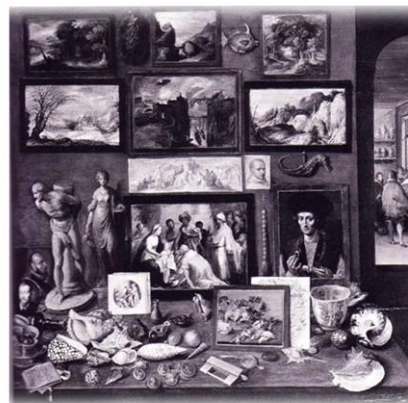
μουσείων, με σκοπό πρωτίστως εκπαιδευτικό (Falk και Dierking 2013, 11-12). Φυσικά, πολλά έχουν αλλάξει από τότε στον τρόπο και τα μέσα με τα οποία στήνεται μια έκθεση. Οι αλλαγές οφείλονται στο γεγονός ότι ο ρόλος του μουσείου και της ίδιας της έκθεσης έχει επαναπροσδιοριστεί:

Από τους προγόνους του μουσείου (galleria, gabinetto) που στόχο δεν είχαν τόσο την έκθεση στο ευρύ κοινό όσο τη συλλογή, και πιθανώς επίσης την προστασία και την ανάδειξη ορισμένων αντικειμένων ως «αξιοπερίεργων», ως τα μουσεία των αρχών του 20ου αιώνα με την «έκθεση-βιτρίνα» και από την

απουσία κάθε νοηματοδότησης, ως τη σύγχρονη προσπάθεια ερμηνείας, που διαφέρει από την απλή παράθεση πληροφοριών, το ταξίδι των μουσειακών εκθέσεων έχει περάσει από πολλά και διάφορα στάδια.

³ American Alliance of Museums, 2012. “Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence”, 2001, *Exhibitionist*, 20/1, 14-15 On-line στη διεύθυνση: <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>, τελευταία πρόσβαση 15-01-2016

Καθένα από αυτά τα στάδια δηλώνει το σκεπτικό, τις ανάγκες και τις προτεραιότητες της εποχής του, ενώ η εξελικτική τους πορεία μέσα στον χρόνο δηλώνει την αλλαγή στη νοοτροπία και την αντιμετώπιση του μουσείου εν γένει. Εκφράζει, δηλαδή, τον επαναπροσδιορισμό των στόχων και του ρόλου του μουσείου στην κοινωνία. Έτσι, το μουσείο προσαρμόζεται σαν ζωντανός οργανισμός στο νέο κάθε φορά περιβάλλον, σε μια προσπάθεια να ανταποκριθεί σε νέες ανάγκες και απαιτήσεις (Οικονόμου 2003, 75).

Εικόνα 2 Gabinetto, Αναγέννηση Ιταλία, συλλογή με σκοπούς κυρίως αισθητικούς

Σήμερα η επίσκεψη στο μουσείο εντάσσεται στις δραστηριότητες διάθεσης του ελεύθερου χρόνου (Archibald 2000, 17). Πρόκειται για ένα άκρως ανταγωνιστικό πεδίο, στο οποίο το μουσείο καλείται να γίνει περισσότερο ελκυστικό προκειμένου να διευρύνει το κοινό του (Belcher 1991, 37). Το ζήτημα αυτό, όμως, θα αναλυθεί στη συνέχεια της εργασίας. Για την ώρα θα σταθούμε στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται σήμερα η μουσειακή έκθεση. Στην ενότητα που ακολουθεί εξετάζεται αναλυτικά η μουσειακή έκθεση ως μέσο επικοινωνίας, καθώς έχει αναγνωριστεί ως τέτοιο ήδη από τα μέσα του περασμένου αιώνα.

Εικόνα 3 Βρετανικό Μουσείο, Πτέρυγα Φυσικής Ιστορίας, 1923, «Μουσεία Προθήκες»

1.2. Η έκθεση ως μέσο επικοινωνίας

«Ο ρόλος των μουσείων δεν είναι μόνο να προστατεύουν, αλλά και να επικοινωνούν... Το μουσείο ανήκει κι αυτό στο πεδίο της μαζικής επικοινωνίας, που απαιτεί ένα ιδιαίτερο είδος κατανόησης της επικοινωνιακής διαδικασίας, συγκεκριμένα τη φύση των συστημάτων μαζικής επικοινωνίας.»⁴

Hodgeand D' Souza

Η ίδια η λέξη «έκθεση» ενέχει την έννοια της *παρουσίασης*: Πρόκειται, όμως, για μια παρουσίαση συγκεκριμένων πραγμάτων (π.χ. τεχνουργήματα, κείμενα, ντοκουμέντα κλπ.) με συγκεκριμένο τρόπο και κυρίως με συγκεκριμένο σκοπό. Ο σκοπός αφορά την «επιρροή του θεατή, με έναν προαποφασισμένο τρόπο» (Belcher 1991, 37).

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει σαφώς ότι η έκθεση αποτελεί και αυτή ένα μέσο επικοινωνίας. Επιδιώκει να μεταδώσει ένα ή περισσότερα μηνύματα, με τελικό σκοπό να *επηρεάσει* τον αποδέκτη τους, τις αξίες και τη συμπεριφορά του (Lord 2002, 14). Όπως συμβαίνει και στα άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας, έτσι και στο μουσείο και ειδικά στις εκθέσεις του, μπορεί κανείς να διακρίνει τους φορείς και τα αντικείμενα που κατέχουν βασικούς ρόλους στην επικοινωνιακή διαδικασία.

Πιο αναλυτικά: το μουσείο, ο επιμελητής ή η ομάδα που εργάζεται πάνω στη δημιουργία μιας έκθεσης βρίσκονται στη θέση του πομπού. Τα αντικείμενα των συλλογών που εκτίθενται, καθώς επίσης και τα διάφορα κείμενα που τα συνοδεύουν, τα διαδραστικά εκθέματα και εν γένει ό,τι υπάρχει μέσα στον εκθεσιακό χώρο, αποτελούν το κωδικοποιημένο μήνυμα που ο επισκέπτης καλείται να συλλάβει και να αποκωδικοποιήσει, καθώς έχει τον ρόλο του παραλήπτη/δέκτη (Hooper-Greenhill 1996, 40-42).

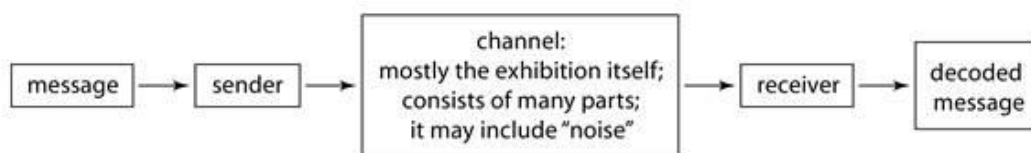
Αυτή είναι η μεταφορά του γραμμικού μοντέλου επικοινωνίας των Shannon and Weaver στη μουσειακή πρακτική (Hooper-Greenhill 1996, 40-42). Παρόλο που

⁴Hooper-Greenhill 1996, 35

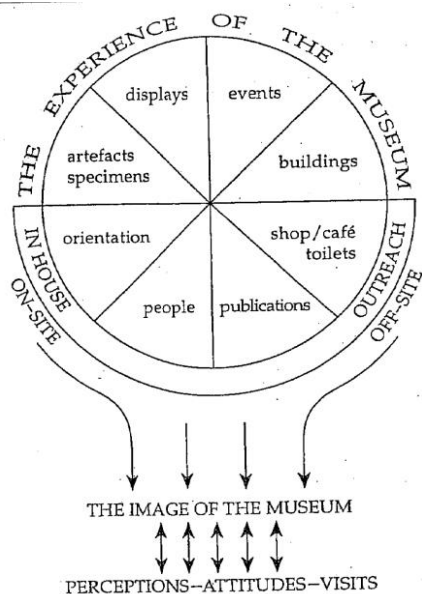
μπορούμε πράγματι να αναγνωρίσουμε τους φορείς και τις αντίστοιχες θέσεις τους στο συγκεκριμένο μοντέλο επικοινωνίας, αυτό δεν παύει να αποτελεί ένα παράδειγμα γραμμικής, μονόδρομης επικοινωνίας. Περιγράφει, δηλαδή, μόνο τη διαδικασία μεταφοράς του μηνύματος από έναν πομπό σε έναν δέκτη, λαμβάνοντας απλώς υπόψη κάποια επιμέρους ζητήματα, όπως, για παράδειγμα, οι πιθανοί «θόρυβοι» που θα εμποδίζουν την μεταφορά ή τη λήψη του μηνύματος (Hooper-Greenhill 1996, 41). Στη μουσειακή έκθεση το ρόλο του «θορύβου» κατέχει η κούραση του επισκέπτη, γνωστή και ως “*museum fatigue*” ή άλλα εργονομικής φύσης προβλήματα, που θα αναλυθούν σε άλλη ενότητα.

Στην πραγματικότητα, όμως, ειδικά όσον αφορά τις σύγχρονες μουσειακές εκθέσεις, η επικοινωνία που αναπτύσσεται μέσα στους χώρους του μουσείου είναι κάτι πολύ περισσότερο, πολύ πολυπλοκότερο από αυτό που μπορεί να περιγράψει το παραπάνω μοντέλο. Είναι μια διαδικασία αλληλεπίδρασης, στο κέντρο της οποίας βρίσκεται πια ο ίδιος ο επισκέπτης. Όπως θα δούμε στις επόμενες σελίδες, όσο πιο κεντρική θέση κατέχει ο επισκέπτης της έκθεσης στη διαδικασία, τόσο πιο επιτυχημένη τείνει να γίνεται και η ίδια η έκθεση.

Με άλλα λόγια, το παραπάνω μοντέλο δεν αντιμετωπίζει την επικοινωνία ως μια αμφίδρομη, δυναμική διαδικασία, στη οποία εμπλέκεται σε μεγάλο βαθμό ο παραλήπτης του μηνύματος, που συνδιαμορφώνει στην πραγματικότητα το μήνυμα. Ωστόσο, θεωρήσαμε χρήσιμο να αναφερθούμε σε αυτό το απλουστευτικό μοντέλο επικοινωνίας, καθώς ήταν το πρώτο που χρησιμοποιήθηκε στην προσπάθεια προσέγγισης της μουσειακής έκθεσης ως μέσου επικοινωνίας.

Εικόνα 4 Το Μοντέλο Επικοινωνίας των Shannon & Weaver,
προσαρμοσμένο στο περιβάλλον της μουσειακής έκθεσης

**Εικόνα 5 Το Μοντέλο Επικοινωνίας της
Hooper-Greenhill, για μια ολιστική
αντιμετώπιση της μουσειακής εμπειρίας**

Ήδη από τη δεκαετία του 1970 άλλα πιο σύνθετα μοντέλα, όπως αυτό των Knez και Wright (Hooper-Greenhill 1996, 47) επεχείρησαν να εντάξουν στην ανάλυσή τους την ενεργή συμμετοχή του αποδέκτη-παραλήπτη, εισάγοντας την έννοια της ανατροφοδότησης (feedback).

Από τότε μέχρι σήμερα έχουν γίνει πολλές προσπάθειες σχηματοποίησης της

επικοινωνιακής διαδικασίας που λαμβάνει χώρα μέσα σε μία μουσειακή έκθεση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το μοντέλο της Hooper-Greenhill (1996, 46-47 και 50-53), που αντιμετωπίζει ολιστικά την εμπειρία της μουσειακής επίσκεψης και όχι ως απλή μετάδοση πληροφοριών από τον Α στον Β.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το μουσείο και η ίδια η έκθεση λειτουργούν ως μέσο επικοινωνίας και προκειμένου η λειτουργία αυτή να γίνεται με επιτυχή τρόπο, θα πρέπει στο κέντρο της όλης διαδικασίας να τοποθετείται ο άνθρωπος, εν προκειμένω ο επισκέπτης. Η κλασική φράση «Ποιος λέει τι, σε ποιον, μέσα από τι είδους «κανάλι», με ποιο σκοπό και ποιο αποτέλεσμα», μας καλεί να εστιάσουμε σε ποικίλους παράγοντες, ανάμεσα στους οποίους κεντρικό ρόλο παίζει ο παραλήπτης (Lord 2002, 15).

«Η επικοινωνία είναι σύνθετη έννοια και η ευόδωση της, στο πλαίσιο των μουσειακών εκθέσεων, είναι αποτέλεσμα συνεχούς ελέγχου και επαναπροσδιορισμού των θέσεων όλων των μελών μιας ομάδας εργασίας, τόσο από τους άλλους συμμετέχοντες στο έργο, όσο και από τον τελικό παραλήπτη, το κοινό»

(Δασκαλάκης – Ζάννος και Χαραλαμπίδου 2006, 24).

Η ομάδα εργασίας μιας έκθεσης οφείλει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη της το κοινό στο οποίο απευθύνεται το μήνυμα ή τα μηνύματα της έκθεσης (Edson και Dean 1996, 189). Φυσικά η ίδια η έννοια του «κοινού» είναι από μόνη της προβληματική. Στην πραγματικότητα αναφερόμαστε σε διαφορετικά «ακροατήρια», «θεατές» και ουσιαστικά «συμμετέχοντες», με διαφορετικά ενδιαφέροντα και διαφορετικές ανάγκες, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, αν θέλουμε να δημιουργήσουμε μια επιτυχημένη έκθεση (Falk και Dierking 2013, 105).

Προκειμένου η έκθεση να έχει τη δυνατότητα να μεταδίδει σωστά τα μηνύματα που επιδιώκει στους επισκέπτες, είναι απαραίτητο για την ομάδα εργασίας να γνωρίζει πρωτίστως το προφίλ των ατόμων στα οποία απευθύνεται. Έτσι θα επιτύχει τη δημιουργία μηνυμάτων, η μορφή και το περιεχόμενο των οποίων θα μπορεί να αποκωδικοποιηθεί σωστά από τους επισκέπτες-παραλήπτες, ώστε να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη εμπειρία κατά τη διάρκεια της περιήγησής τους.

Πιο αναλυτικά: Από τη στιγμή που οι επισκέπτες αισθανθούν την ασφάλεια ότι κατανοούν σωστά τα εκθέματα, τα κείμενα και τα άλλα ερμηνευτικά μέσα της έκθεσης, θα μπορέσουν να «εμπλακούν» πιο εύκολα στην επικοινωνιακή διαδικασία. Θα προχωρήσουν πιο απρόσκοπτα στη μάθηση και στη δημιουργία κατάλληλων νοητικών δεσμών, ανάμεσα σε όσα ήδη γνωρίζουν και όσα μαθαίνουν μέσα στην εκθεσιακή αίθουσα.

Μια έκθεση στην οποία οι επισκέπτες απλώς περιφέρονται ανάμεσα σε αντικείμενα αγνώστου νοήματος και σημασίας, συνοδευόμενα από δυσνόητα κείμενα και απρόσιτα (όσον αφορά τον τρόπο χρήσης) διαδραστικά μέσα, είναι αυτό ακριβώς που κάθε ομάδα εργασίας εκθέσεων θα ήθελε να αποφύγει. Με όρους επικοινωνίας θα λέγαμε ότι το παραπάνω αποτελεί έναν ατέρμονο μονόλογο, από τον οποίο κάθε επισκέπτης επιθυμεί να διαφύγει όσο το δυνατόν πιο σύντομα.

Το ζήτημα της σύνδεσης των εκθέσεων με τους επισκέπτες θα αναλυθεί εκτενώς σε επόμενη ενότητα. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε από νωρίς σε αυτό,

καθώς αφενός πρόκειται για αλληλένδετα ζητήματα⁵ και αφετέρου, η σχέση ανάμεσα στην έκθεση και τον επισκέπτη αποτελεί ένα από τα βασικότερα θέματα που απασχολούν τη μουσειολογία.

Η μουσειακή έκθεση αποτελεί ένα μέσο επικοινωνίας που έχει στη διάθεσή του πολλά... άλλα μέσα επικοινωνίας (Belcher 1991, 38). Και ίσως είναι αυτό που την καθιστά τόσο γοητευτική, ενώ παράλληλα της δίνει τη δυνατότητα να εξελίσσεται συνεχώς μέσα στον χρόνο, ακολουθώντας τις νέες τεχνολογικές ανακαλύψεις κλπ. Αυτή η ποικιλία μέσων μετάδοσης μηνυμάτων και οι διαφορετικές δυνατότητες διάδρασης που παρέχουν, καθιστούν την επίσκεψη στο μουσείο ξεχωριστή εμπειρία – ειδικά όταν πρόκειται για μια «καλή» έκθεση⁶, που λαμβάνει υπόψη της όχι μόνον το ίδιο το μήνυμα ή τους τρόπους μετάδοσής του, αλλά και τους ανθρώπους στους οποίους επιδιώκει να το μεταδώσει (Γκαζή 2008α, 382).

Συγκεκριμένα, πρόκειται για μια πληθώρα μέσων που όμως κατά κύριο λόγο πλαισιώνουν το βασικό επικοινωνιακό μέσο της έκθεσης: Τα αντικείμενα των συλλογών (Pearce 1996, 125). Το ισχυρότερο «πλεονέκτημα», αν μπορούμε να το θέσουμε έτσι, του μουσείου, έναντι άλλων χώρων ψυχαγωγίας που καλείται να ανταγωνιστεί σήμερα, δεν είναι άλλο από τα πραγματικά αντικείμενα, τα αυθεντικά κατάλοιπα του παρελθόντος (Falk και Dierking 2013, 112).

Ακόμα και σήμερα που η εικονική πραγματικότητα γίνεται ολοένα και πιο οικεία στους χρήστες νέων τεχνολογιών, η επίσκεψη στο μουσείο παραμένει μοναδική εμπειρία. Αυτό οφείλεται αφενός στην αξία των αντικειμένων και αφετέρου στο γεγονός ότι, χάρη στις πολύτιμες συλλογές τους, τα μουσεία ως οργανισμοί φέρουν ιδιαίτερο κύρος και ηθικό βάρος (Lord 2002, 12, Eco 1988, 35).

Αυτή η δυνατότητα επαφής με το πραγματικό αντικείμενο τριών διαστάσεων και ακόμα περισσότερο η δυνατότητα πολυαισθητηριακής επαφής με αυτό, κάνει το μουσείο να ξεχωρίζει και κατά συνέπεια οι εκθέσεις θα έπρεπε:

⁵ Όπως συμβαίνει και με τα έργα τέχνης, έτσι και μια μουσειακή έκθεση μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά υπάρχει μόνον εφόσον ο κόσμος μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτή και να συνδιαλέγεται μαζί της.

⁶ Βλέπε αντίστοιχο κεφάλαιο “1.4. Κριτήρια για μια Καλή Έκθεση”

«Να έχουν την υπόσταση και τη δομή μιας πλήρους και ολοκληρωμένης χωρικής έκφρασης του εκθεσιακού σκεπτικού και τη δυναμική μιας τρισδιάστατης αφήγησης στον χώρο»

(Κατσανίκα-Στεφάνου 2009, 58).

Όπως σημειώνεται παραπάνω, εκτός από αντικείμενα οι εκθέσεις είναι εξοπλισμένες με μια ολόκληρη «εργαλειοθήκη», προκειμένου να μεταδώσουν στους επισκέπτες τους το μήνυμα που επιδιώκουν, με όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικό τρόπο (Falk και Dierking 2013, 109). Από τα κείμενα, τον υπομνηματισμό, τα διαγράμματα και τους χάρτες, μέχρι τα διαδραστικά εκθέματα και τις οπτικοαουστικές εγκαταστάσεις, από τους καταλόγους, τα φορητά PDAs και τις ακουστικές ξεναγήσεις, μέχρι τη διαρρύθμιση του εκθεσιακού χώρου, τον φωτισμό, τα χρώματα στους τοίχους και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, όλα όσα βρίσκονται μέσα στον χώρο της έκθεσης επηρεάζουν την επίσκεψη και συνεπώς θα πρέπει να εξετάζονται αναλόγως⁷(Serrel 2006, 25-29).

Η έκθεση είναι ένα μέσο επικοινωνίας που μπορεί να απευθύνεται σε όλες τις αισθήσεις (Lord 2002, 15-18). Παρέχει έτσι μια συναρπαστική εμπειρία στους ανθρώπους που κινούνται μέσα σε αυτή και προσλαμβάνουν το περιεχόμενό της, το οποίο είναι δομημένο με μια συγκεκριμένη μορφή, μέσα από την αξιοποίηση των μέσων που αναφέραμε παραπάνω. Δε θα μπορούσαμε παρά να συμφωνήσουμε με την Κατσανίκα-Στεφάνου στο γεγονός ότι:

«Η μουσειακή έκθεση αποτελεί ένα σύστημα μετάδοσης πληροφοριών-μηνυμάτων, μέσω ενός συστήματος έκφρασης περιεχομένων. [...] Ένα έκθεμα, για να έχει σημασία πρέπει να ενταχθεί μέσα σε έναν περίγυρο σχέσεων και αντιθέσεων με άλλες σημασιολογικές μονάδες –τα συμφραζόμενα τους, π.χ. με άλλα συμπληρωματικά αντικείμενα ίδιας λειτουργίας και χρήσης– και, επιπλέον, να πλαισιωθεί από ένα κατάλληλο περιβάλλον που δίνει κώδικες αναγνώρισης των μηνυμάτων»

(Κατσανίκα-Στεφάνου 2007α, 56).

⁷ Στο κεφάλαιο “1.4. Κριτήρια για μια Καλή Έκθεση” εξετάζουμε τις βέλτιστες πρακτικές για τη δημιουργία μιας έκθεσης.

Όπως όλα τα μέσα, έτσι και η έκθεση παρουσιάζει δυνατά και αδύναμα σημεία. Γνωρίζοντάς τα μπορούμε να αξιοποιήσουμε στο έπακρο της δυνατότητες των εκθέσεων και να μειώσουμε στο ελάχιστο πιθανές αστοχίες. Συγκεκριμένα, οι εκθέσεις είναι ιδανικές για την παρουσίαση της «χειροπιαστής πραγματικότητας», αλλά λιγότερο κατάλληλες για την προσέγγιση «αφηρημένων ιδεών», αν και η χρήση οπτικοακουστικών μέσων βοηθάει στην παρουσίαση αφηρημένων σχημάτων (Falk και Dierking 2013, 129).

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι για την αξιοποίηση στο έπακρο των δυνατοτήτων που παρέχουν τα μέσα με τα οποία δημιουργείται μια μουσειακή έκθεση, απαιτείται η συνεργασία μιας ολόκληρης ομάδας ειδικοτήτων (Δασκαλάκης – Ζάννος και Χαραλαμπίδου 2006, 24). Παλαιότερα η έκθεση ήταν λίγο πολύ αποτέλεσμα της σκέψης του επιμελητή (curator), που αποφάσιζε για τη συλλογή, τα κείμενα, συχνά ακόμη και για το design των εκθέσεων και ανέθετε στις αντίστοιχες ειδικότητες την εκτέλεση του έργου που μόνος του είχε σχεδιάσει (Κατσανίκα-Στεφάνο 2007β, 54).

Αυτή η μονοδιάστατη πρακτική θεωρείται απαρχαιωμένη και θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ακόμη και επικίνδυνη, σε κάθε περίπτωση πάντως ζημιογόνα για το τελικό αποτέλεσμα.

Η σύγχρονη μουσειολογία θέτει τη συνεργασία και την ομαδική προσπάθεια σε πρώτο πλάνο (Archibald 2000, 13). Μέσα από τις ζυμώσεις που γίνονται ανάμεσα σε ανθρώπους από διαφορετικά επιστημονικά πεδία, με διαφορετική σκέψη και προσανατολισμό είναι εφικτό ένα αποτέλεσμα ευρύτερης αποδοχής από διαφορετικές ομάδες κοινού, που βέβαια σέβεται και αναδεικνύει τα αντικείμενα της συλλογής με δημιουργικό τρόπο, που συχνά μας εκπλήσσει ευχάριστα (Οικονόμου 2003, 75).

Στο σημείο αυτό και εφόσον αναφερθήκαμε στην ανάγκη διεπιστημονικής συνεργασίας για τη δημιουργία μιας έκθεσης, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε στον ρόλο που παίζει αυτή η συνεργασία όσον αφορά ορισμένα ζητήματα περιεχομένου και ερμηνείας.

Συγκεκριμένα, το μουσείο αντιμετωπίζεται εσφαλμένα από μεγάλο μέρος επισκεπτών σαν ένας ουδέτερος ιδεολογικά χώρος, όπου οτιδήποτε προβάλλεται αποτελεί μία και μοναδική αλήθεια, μία αποκλειστική ερμηνεία της πραγματικότητας (Καυταντζόγλου -Τουνταςάκη και Φρυδάκης 2005, 71).

Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν ισχύει: Οι εκθέσεις δημιουργούνται από ανθρώπους, σκοπός τους είναι να επηρεάσουν τη στάση του κοινού πάνω σε διάφορα ζητήματα, ενώ ακόμη και ασυνείδητα κάποια θέματα αποκτούν συγκεκριμένες ιδεολογικές αποχρώσεις (Μούλιου και Μπούνια 1999, 53-55).

Η παρουσία επιστημόνων από διαφορετικά πεδία, σε όλη τη διάρκεια σχεδιασμού και ανάπτυξης του εκθεσιακού έργου, μπορεί να λειτουργήσει ως δικλίδα ασφαλείας σε θέματα ερμηνείας και να οδηγήσει στο να αναδειχθούν διαφορετικές πλευρές ερμηνείας κάποιου αμφισβητούμενου θέματος (Bedno and Bedno 1999, 4).

Παράλληλα, στο πλαίσιο της μουσειακής δεοντολογίας είναι σημαντικό, όπως υποστηρίζει η Susan Vogel, να δίνεται στους επισκέπτες η δυνατότητα να αναγνωρίζουν πως «οτιδήποτε βλέπουν σε μια έκθεση είναι υλικό φιλτραρισμένο από τα γούστα, τα ενδιαφέροντα, την πολιτική ιδεολογία και τις γνώσεις συγκεκριμένων προσώπων, σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο» (Gazi 2014, 2). Επιπλέον, βασική θέση της σύγχρονης μουσειολογίας είναι η αποδοχή πολλαπλών ερμηνειών και η συνακόλουθη αποβολή της «αυθεντίας» που χαρακτήριζε τα μουσεία του παρελθόντος (Γκαζή 2008α, 387).

Στην αμέσως επόμενη ενότητα θα σταθούμε πιο αναλυτικά σε ζητήματα που άπτονται της ερμηνείας και του περιεχομένου των εκθέσεων, ενώ επίσης θα εξετάσουμε τις εκθέσεις ως μέσο εκπαίδευσης.

1.3. Η έκθεση ως μέσο εκπαίδευσης

«Η μάθηση είναι μια διαδικασία ενεργητικής συμμετοχής στην εμπειρία. Είναι αυτό που κάνουμε όταν θέλουμε να κατανοήσουμε τον κόσμο. Μπορεί να περιλαμβάνει την ανάπτυξη ή την εμβάθυνση δεξιοτήτων, γνώσεων, κατανόησης, επίγνωσης, αξιών, ιδεών, και αισθημάτων ή την ενίσχυση της ικανότητας αναστοχασμού.»⁸

Από τότε που τα μουσεία άρχισαν να αντιμετωπίζονται ως ιδρύματα παροχής υπηρεσιών προς δημόσιο όφελος, η εκπαίδευση μπήκε στον πυρήνα των δράσεών τους⁹. Ο κόσμος επισκέπτεται τις μουσειακές εκθέσεις επειδή περιμένει να μάθει κάτι μέσα από αυτές (Edson και Dean 1996, 188). Η ίδια η έκθεση αντιμετωπίζεται ως ένα μέρος όπου δίνεται η δυνατότητα διεύρυνσης του μαθησιακού ορίζοντα των επισκεπτών (Belcher 1991, 58).

Το ίδιο το μουσείο εμφανίζει ως σημαντικό πλεονέκτημα, έναντι άλλων χώρων αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, το γεγονός ότι, παράλληλα με την ψυχαγωγία, παρέχει τη δυνατότητα μάθησης και μάλιστα μέσα σε ένα πλαίσιο που προάγει την κοινωνικοποίηση και την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη των ομάδων επισκεπτών (Οικονόμου 2003, 90).

Επειδή το μουσείο δεν είναι θεματικό πάρκο, όπως βέβαια δεν είναι και βιβλιοθήκη ή αρχείο, είναι σημαντικό να τηρείται η ισορροπία ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον ψυχαγωγικό του ρόλο (Lord 2002, 14). Θεωρούμε ότι πρόκειται για αλληλένδετες έννοιες, που μαζί διαμορφώνουν το τελικό «προϊόν», αν θέλουμε να μιλήσουμε με όρους αγοράς.

⁸ Βρετανικό Συμβούλιο Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Αρχείων, πρόγραμμα “*Inspiring Learning for All*” στο Γκαζή 2012α, 235

⁹ “Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence”, 2001, *Exhibitionist*, 20/1, 14-15. On-line στη διεύθυνση:

<http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>, τελευταία πρόσβαση 15-01-2016.

Επιπλέον, θεωρούμε πως δεν υπάρχουν μουσειακές εκθέσεις αποκλειστικά και μόνο «ψυχαγωγικές» ή «διασκεδαστικές», όπως δεν υπάρχουν εκθέσεις απολύτως και μόνον «διδασκτικές», κυρίως γιατί -ειδικά οι τελευταίες- θα αποτύγχαναν ολοκληρωτικά στον εκπαιδευτικό τους σκοπό, αν ο σχεδιασμός τους ήταν προσανατολισμένος αποκλειστικά και μόνο προς αυτήν τη «διδασκτική» κατεύθυνση. Στη συνέχεια της παρούσας ενότητας θα εξετάσουμε αναλυτικά τους λόγους για τους οποίους θα συνέβαινε κάτι τέτοιο.

Ο χώρος της μουσειακής έκθεσης είναι το πεδίο όπου συναντιούνται οι έννοιες της μάθησης και της ψυχαγωγίας, που λανθασμένα αντιμετωπίζουμε συχνά ως ετερόκλητες και αντιμαχόμενες τη μία στην άλλη. Η ομάδα εργασίας μιας μουσειακής έκθεσης οφείλει να λάβει πρωτίστως υπόψη της, κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της, τον τρόπο με τον οποίο θα σμίξουν μέσα στον χώρο της έκθεσης μάθηση και ψυχαγωγία, επειδή από την ισορροπημένη παρουσία και των δύο μπορεί το μουσείο να επιτύχει τον εκπαιδευτικό του σκοπό (Black 2009, 52-53).

Επιπλέον, δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι οι επισκέπτες δεν έρχονται σε μια έκθεση για να λάβουν εξειδικευμένες γνώσεις πάνω στο θέμα που αυτή πραγματεύεται (Γκαζή 2008α, 382). Η μουσειακή έκθεση δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται σαν ένα βιβλίο. Είναι ένα διαφορετικό μέσο επικοινωνίας και εκπαίδευσης, παρόλο που μπορεί να βασίζεται, ως έναν βαθμό, στον γραπτό λόγο.

Η έκθεση οφείλει να στοχεύει στην πρόκληση, την αφύπνιση και την ενεργοποίηση των επισκεπτών. Σκοπός της είναι να τους επιτρέπει τη νοητική, σωματική και συναισθηματική εμπλοκή και όχι να τους «βομβαρδίζει» με πληθώρα ειδικευμένης πληροφορίας, με την οποία δεν μπορούν να συνδεθούν, όντας μη ειδικοί (Γκαζή 2008β, 39, Teller 2007, 70). Το πιθανότερο είναι πως θα έχουν προλάβει να την ξεχάσουν μέχρι τη στιγμή της αποχώρησής τους από τον εκθεσιακό χώρο, συνεπώς δε θα έχει για αυτούς κανένα θετικό αντίκτυπο (Edson και Dean 1996, 186).

Στην επόμενη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου, η οποία αφορά τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν μια έκθεση επιτυχημένη, θα προσπαθήσουμε, μεταξύ άλλων, να καταδείξουμε τους τρόπους και τα μέσα που συμβάλλουν στην τήρηση αυτής της

ισορροπίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον ψυχαγωγικό ρόλο της μουσειακής έκθεσης.

Όπως είχε δηλώσει χαρακτηριστικά ο Διευθυντής του Royal Scottish Museum, D.A. Allen, ήδη από το 1949, δεν υφίσταται καν ζήτημα διαχωρισμού των εννοιών «Μουσείο» και «Εκπαίδευση»:

«Το μουσείο είναι εκπαίδευση. Το μουσείο υπάρχει για να τη διευρύνει. Δεν μπορεί να σταθεί χωρίς αυτή. Η εκπαίδευση αποτελεί προετοιμασία για τη ζωή, ει δυνατόν για την προετοιμασία μιας καλής και ολοκληρωμένης ζωής»

(Belcher 1991, 59).

Όπως αναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, η έκθεση έχει στη διάθεσή της μια ποικιλία μέσων, προκειμένου να μεταδώσει τα μηνύματά της. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι τα μέσα αυτά, εφόσον χρησιμοποιούνται κατάλληλα, μπορούν να συνεισφέρουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, που αποτελεί εντέλει και τον στόχο του μουσείου.

Εκτός από την αισθητική απόλαυση (π.χ. σε μουσεία τέχνης και γκαλερί) η εκπαίδευση αποτελεί έναν ακόμη σκοπό για τον οποίο οι επισκέπτες προτιμούν τα μουσεία στον *ελεύθερο χρόνο* τους (Κανταντζόγλου -Τουνταςάκη και Φρυδάκης 2005, 78).

Όμως, η μία δραστηριότητα δεν χρειάζεται να αποκλείει απαραίτητως την άλλη. Ιδανικά, η αισθητική απόλαυση και η πιθανότητα διασκέδασης θα έπρεπε να είναι αναπόσπαστα και ουσιαστικά μέρη της μαθησιακής διαδικασίας στη διάρκεια της επίσκεψης μιας μουσειακής έκθεσης (Falk και Dierking 2013, 114).

Οι επισκέπτες του σύγχρονου μουσείου δεν περιμένουν από την έκθεση να τους «δείξει απλώς τον κόσμο» (Bedno and Bedno 1999, 2). Πολύ περισσότερο ενδιαφέρονται να μάθουν «τι σημαίνει καθετί που εκτίθεται», ενώ θα προτιμούσαν

«να μάθουν χωρίς να απαιτείται πολύς χρόνος και προσπάθεια» (Falk και Dierking 2013, 118).

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να εντάξουμε στη μελέτη μας το ζήτημα της ερμηνείας. Επειδή η απλή παρουσίαση των συλλογών δεν μπορεί να οδηγήσει από μόνη της στη μάθηση του «τι σημαίνει ο κόσμος», η ερμηνεία αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο στο οποίο καλούμαστε να εστιάσουμε, ειδικά όταν αναφερόμαστε στην εκπαιδευτική δυνατότητα μιας έκθεσης.

Η ερμηνεία αποσκοπεί να αποκαλύψει *νοήματα* και *σχέσεις* των εκθεμάτων (είτε μεταξύ τους, είτε με διάφορα γεγονότα ή τους ανθρώπους που τα δημιούργησαν κλπ.) Συνεπώς, δε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως απλή παράθεση πληροφοριών (Γκαζή 2008β, 39).

Ακρως βοηθητικές είναι ακόμη και σήμερα οι βασικές αρχές ερμηνείας, που όρισε ο **Freeman Tilden** ήδη από το 1957, στο κλασικό του έργο *Interpreting Our Heritage*. Σύμφωνα με τον Tilden, κάθε ερμηνεία που δεν συνδέει αυτό που εκτίθεται με κάποιο μέρος της προσωπικότητας ή της εμπειρίας του επισκέπτη θα είναι άγονη.

Η πληροφορία από μόνη της δεν αποτελεί ερμηνεία. Η ερμηνεία είναι μια αποκάλυψη που βασίζεται στην πληροφορία, ωστόσο είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από αυτή. Η ερμηνεία είναι και αυτή μια μορφή τέχνης, που βασίζεται στην αξιοποίηση διαφόρων μέσων και σε ένα βαθμό μαθαίνεται.

Μια από τις σημαντικότερες αρχές ερμηνείας του Tilden, που είναι καθοριστική για το αποτέλεσμα μιας έκθεσης είναι ο σκοπός της ερμηνείας, που δεν θα πρέπει να εστιάζει στη διδαχή, αλλά στην πρόκληση του επισκέπτη. Επιπλέον, η ερμηνεία των εκθεμάτων που παρουσιάζονται σε μια έκθεση οφείλει να αντιμετωπίζει ολιστικά και όχι επιμεριστικά κάθε ζήτημα και να απευθύνεται στον άνθρωπο ως σύνολο.

Τέλος, όσον αφορά την ερμηνεία για παιδικό κοινό, αυτή δεν πρέπει να είναι μια απλούστευση της ερμηνείας που απευθύνεται στους ενήλικες, αλλά ένα εντελώς διαφορετικό σύστημα, μια ολοκληρωμένη προσέγγιση προσαρμοσμένη στις ανάγκες του συγκεκριμένου ακροατηρίου (Tilden 1957, 3-10).

Επειδή το μουσείο αποτελεί χώρο «άτυπης μάθησης», ενώ παράλληλα εντάσσεται πια στο πεδίο της βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου, τόσο η μάθηση όσο και η ψυχαγωγία οφείλουν να συνυπάρχουν, σε ισορροπημένο πάντα βαθμό (Hooper-Greenhill 1996, 114).

Ο λόγος για τον οποίο είναι σημαντική και ωφέλιμη αυτή η συνύπαρξη για τον επισκέπτη, έγκειται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν καλύτερα σε ένα περιβάλλον που προάγει ταυτόχρονα την ψυχαγωγία και τη διασκέδαση.

Τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότερο ενισχύεται αυτός ο δεσμός ανάμεσα στην εκπαίδευση και την ψυχαγωγία, καθώς οι σύγχρονες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις υποστηρίζουν την άποψη ότι οι άνθρωποι εμπλέκονται πιο ενεργά και αποτελεσματικά στη διαδικασία της μάθησης, όταν μπορούν συγχρόνως να αισθάνονται ότι διασκεδάζουν και απολαμβάνουν τη συμμετοχή τους σε αυτή (Hooper-Greenhill 1996, 114).

Ειδικά όσον αφορά την ενεργό συμμετοχή των επισκεπτών μιας μουσειακής έκθεσης, οι ερευνητές συμφωνούν πως όσο πιο διαδραστική είναι μια έκθεση, ή ορθότερα όσο πιο πολύ μπορεί να εμπλέκει το ακροατήριο της στην αφήγησή της, τόσο πιο εύκολο είναι για το κοινό να συλλάβει το μήνυμα με τον σωστό τρόπο και επομένως να αισθάνεται ότι πράγματι έμαθε κάτι. Ήδη από την εποχή του Αριστοτέλη είχε γίνει αντιληπτό πως η συμμετοχή, η πρακτική εξάσκηση και πάντως όχι η απλή παρουσίαση και παράθεση πληροφορίας, ενισχύουν τη δυνατότητα μάθησης¹⁰.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την εκπαιδευτική θεωρία που βασίζεται στον κonstruktivισμό:

«οι επισκέπτες μπορούν να μάθουν καλύτερα όταν κατασκευάζουν ενεργητικά τη γνώση στο μυαλό τους σε

¹⁰«[...] ἃ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν.»: «γιατί όσα πρέπει να κάνουμε, αφού τα μάθουμε, αυτά τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα», από τα *Ηθικά-Νικομάχεια* (B1,4) του Αριστοτέλη (384 - 322 π.Χ.).

εκθέσεις οι οποίες είναι προσιτές σωματικά, κοινωνικά και διανοητικά στον κάθε επισκέπτη»

(Οικονόμου 2003, 86).

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης είναι σημαντικό για τον επισκέπτη να μπορεί να δημιουργήσει νοητικούς ή συναισθηματικούς δεσμούς με πράγματα τα οποία *ήδη* γνωρίζει¹¹ (Falk και Dierking 2013, 113). Γι' αυτό, άλλωστε, είναι σημαντικό τα κείμενα που συνοδεύουν τα εκθέματα (υπομνηματισμός κλπ) να είναι γραμμένα σε μια γλώσσα οικεία και προσιτή, χωρίς άγνωστη στους μη ειδικούς ορολογία (Γκαζή 2008α, 382). Περισσότερα για τη σημασία, το περιεχόμενο και τη μορφή των κειμένων σε μια έκθεση αναλύονται στο επόμενο κεφάλαιο.

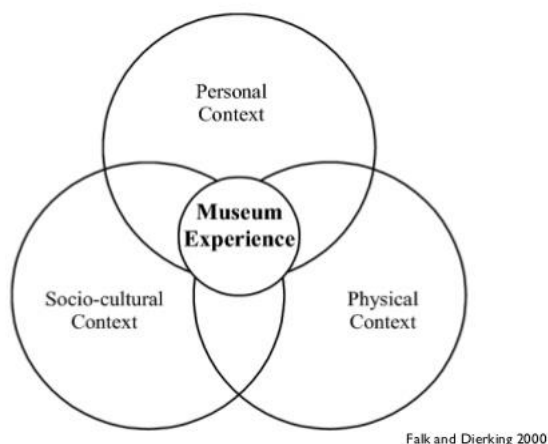
Ωστόσο, κρίνεται σημαντικό να αναφέρουμε την εξαιρετικά ισχυρή θέση των κειμένων και γενικά της γλώσσας μέσα σε μια έκθεση, καθώς μέσα από αυτά τα κείμενα οι επισκέπτες καλούνται να σκεφτούν για το αντικείμενο (Hooper-Greenhill 1996, 116). Συνεπώς, η ερμηνεία των αντικειμένων και άλλων εκθεμάτων βασίζεται σε μεγάλο ή μικρό βαθμό και στη χρήση της γλώσσας.

Επιπλέον, ζητήματα όπως ο χώρος του μουσείου και η διαρρύθμισή του, ο προσανατολισμός και ο τρόπος με τον οποίο καλείται να κινηθεί κανείς μέσα στον εκθεσιακό χώρο, παίζουν επίσης καθοριστικό ρόλο, τουλάχιστον στην ψυχολογική άνεση του επισκέπτη. Εάν ο επισκέπτης βρίσκεται σε κατάσταση άγχους, εξαιτίας μιας πιθανής αίσθησης απώλειας προσανατολισμού, τότε είναι εξαιρετικά δύσκολο έως αδύνατο να εμπλακεί σε μια μαθησιακή διαδικασία, προφανώς γιατί προτεραιότητα του θα είναι να εντοπίσει έναν ασφαλή τρόπο διαφυγής ή μια σωστή κατεύθυνση (Hooper-Greenhill 1996, 87). Στους τρόπους εξασφάλισης αυτής της ψυχολογικής άνεσης στον επισκέπτη θα αναφερθούμε στην αμέσως επόμενη ενότητα, με θέμα τα χαρακτηριστικά μιας καλής έκθεσης.

¹¹ Από αυτήν τη διαδικασία «κατασκευής» του νοήματος γεννήθηκε αυτό που ονομάζουμε κονστрукτιβισμός (“construction”, «κατασκευή»)

Ολοκληρώνοντας την παρούσα ενότητα, σχετικά με την αντιμετώπιση της μουσειακής έκθεσης ως μέσου εκπαίδευσης, κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε στην ολιστική προσέγγιση της εκθεσιακής εμπειρίας από τους Falk και Dierking. Το

Contextual model of learning

μοντέλο το οποίο προτείνουν μας υπενθυμίζει πως, ακόμα και όταν εξετάζουμε επιμέρους ζητήματα, που αφορούν τον σχεδιασμό, το περιεχόμενο, τα ερμηνευτικά μέσα και όλα εκείνα τα στοιχεία που απαιτούνται για την αποτελεσματική λειτουργία μιας έκθεσης, οφείλουμε πάντα να αντιμετωπίζουμε την επίσκεψη σε μια έκθεση σαν μια ολιστική και πολυσύνθετη εμπειρία (Οικονόμου

2003, 83).

Εικόνα 6 Το μοντέλο των Falk και Dierking για την ολιστική προσέγγιση της μουσειακής εμπειρίας

Συγκεκριμένα, η εμπειρία αυτή αποτελείται από την προσωπική, την κοινωνική και τη

φυσική διάσταση. Η προσωπική αφορά τις εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα και τις γνώσεις του κάθε επισκέπτη. Η κοινωνική σχετίζεται με τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στον επισκέπτη και τους φίλους, την οικογένεια, το προσωπικό του μουσείου, ακόμη και τις άλλες ομάδες επισκεπτών. Τέλος, η φυσική διάσταση δίνει έμφαση στα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του μουσείου και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα (Οικονόμου 2003, 83).

Θεωρούμε σημαντική την παραπάνω προσέγγιση, επειδή σαν εργαλείο ανάλυσης στέκεται σε τρία σημεία που επιδρούν σημαντικά στον τρόπο με τον οποίο οι βιώνει κανείς την επίσκεψη σε μια έκθεση. Στην ενότητα που ακολουθεί θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τα στοιχεία που διέπουν μια «καλή» έκθεση.

1.4. Κριτήρια για μια καλή έκθεση

«Ένα καλό μουσείο γοητεύει, ψυχαγωγεί, διεγείρει την περιέργεια, οδηγεί σε ερωτήματα και έτσι προάγει τη μάθηση. [...] Το μουσείο μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους μόνον εάν το χρησιμοποιήσουν. Θα το χρησιμοποιήσουν μόνον εάν το γνωρίσουν και μόνον εφόσον δοθεί η δέουσα προσοχή στην ερμηνεία των εκθεμάτων του, με τρόπο τέτοιο ώστε ο κόσμος να μπορεί να την κατανοήσει.»¹²

John Cotton Dana

Στην παρούσα ενότητα σκοπεύουμε να εξετάσουμε τα κριτήρια που καθιστούν μια μουσειακή έκθεση «καλή», δηλαδή επιτυχημένη. Θα ξεκινήσουμε με μια πολύ σύντομη αναφορά στα είδη των εκθέσεων και θα εστιάσουμε στα ζητήματα εκείνα που καλείται να προσέξει μια ομάδα σχεδιασμού, προκειμένου το τελικό αποτέλεσμα της εργασίας της να μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένο.

1.4.1. Τα είδη των εκθέσεων

Τα δύο κύρια είδη έκθεσης είναι η μόνιμη και η περιοδική. Μόνιμη έκθεση είναι αυτή που σχεδιάζεται με σκοπό να φιλοξενηθεί σε ένα μουσείο «για όσο χρονικό διάστημα διαρκέσει η ζωή του κτηρίου» (Belcher 1991, 44).

Στην πραγματικότητα ο όρος χρησιμοποιείται για εκθέσεις με μακρά διάρκεια ζωής, που διαφέρουν από τις περιοδικές εκθέσεις ως προς αυτήν ακριβώς την επιβίωσή τους στον χρόνο. Οι μόνιμες εκθέσεις έχουν μέση διάρκεια ζωής το λιγότερο δέκα χρόνια, ωστόσο δεν είναι λίγες οι φορές που μπορεί κανείς να συναντήσει μουσειακές εκθέσεις που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους τουλάχιστον τριάντα χρόνια πριν, στοιχείο που τις καθιστά απαρχαιωμένες και την ανάγκη για ανανέωσή τους επιτακτική (Belcher 1991, 44).

¹² Edson και Dean 1996, 185

Ακριβώς εξαιτίας της μακροβιότητας τους, οι μόνιμες εκθέσεις, απαιτούν συνήθως ένα σημαντικό χρηματικό ποσό για την πραγματοποίησή τους. Για τη δημιουργία τους θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το είδος του μουσείου, των συλλογών του και της αφήγησης που θα μπορούσε να τις αναδείξει καλύτερα (Belcher 1991, 45).

Σημαντικό ρόλο στις μόνιμες εκθέσεις παίζει το design. Επειδή πρόκειται για εκθέσεις που θα παραμείνουν ανοιχτές στο κοινό για πολλά χρόνια, ο σχεδιασμός (χρώματα, τύποι προθηκών, γραφιστική), θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή. Συνήθως ακολουθούνται τέσσερις εναλλακτικές εκδοχές:

α) Το design της έκθεσης μπορεί να είναι απολύτως σύγχρονο, να αποτελεί δηλαδή χαρακτηριστικό παράδειγμα της χρονικής περιόδου κατά την οποία σχεδιάστηκε η έκθεση¹³.

β) Ο σχεδιασμός μπορεί να κατευθυνθεί σε αυτό που ονομάζουμε «κλασικό» ύφος, με φυσικά χρώματα, απλότητα, απουσία φλύαρης διακόσμησης και φυσικά υλικά (ξύλο, πέτρα) που θα αποδώσουν ένα αποτέλεσμα που «αντέχει στον χρόνο».

γ) Για τα μουσεία που δεν φοβούνται να ρισκάρουν, υπάρχει πάντα και η επιλογή της απόλυτης πρωτοτυπίας, της δημιουργίας δηλαδή ενός εντελώς νέου στυλ, που θα μπορούσε αργότερα να ακολουθηθεί από άλλα μουσεία. Πρόκειται, βέβαια, για μια εξαιρετικά δύσκολη επιλογή, που απαιτεί καινοτόμο σχεδιασμό, με όσους πιθανούς κινδύνους συνεπάγεται κάτι τέτοιο.

δ) Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα μίξης παλαιών και νέων στοιχείων: Κρατώντας σε γενικές γραμμές ένα κλασικό ύφος, μπορεί κανείς να προσθέσει κάποιες πιο μοντέρνες πινελιές, συνήθως με τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. κρυφοί φωτισμοί) (Belcher 1991, 46-47).

Κάθε σχεδιαστική κατεύθυνση που θα ακολουθηθεί θα πρέπει να συνάδει, όσο είναι δυνατό, με το υλικό των εκθεμάτων και το περιβάλλον του εκθεσιακού χώρου. το

¹³ Γνωρίζουμε για παράδειγμα ότι κατά την βικτωριανή εποχή η «μόδα» ήθελε τους τοίχους των εκθέσεων να είναι βαμμένοι σε ένα βαθύ κόκκινο χρώμα, το οποίο ερχόταν σε αντίθεση με τις χρυσές κορνίζες των ζωγραφικών έργων και έδινε ένα αρκετά εντυπωσιακό αποτέλεσμα (Belcher 1991, 129).

design πρέπει να λειτουργεί διακριτικά και υποστηρικτικά για τα βασικά αντικείμενα που εκτίθενται και όχι να «φλυαρεί» σε βάρος τους (Belcher 1991, 47).

Το δεύτερο βασικό είδος έκθεσης είναι οι περιοδικές εκθέσεις. Συνήθως γίνονται με αφορμή κάποια επέτειο (ιστορικό γεγονός, γέννηση ή θάνατος σημαντικής προσωπικότητας κ.λπ.) ή οργανώνονται γύρω από ένα συγκεκριμένο θέμα. Τα πλεονεκτήματα των περιοδικών εκθέσεων είναι πολλά: Πρώτον και κυριότερο δίνουν την ευκαιρία στο μουσείο να διευρύνει το κοινό του, φέρνοντας κοντά του επισκέπτες που δεν είχαν μέχρι τότε εκδηλώσει κάποιο ενδιαφέρον για αυτό. Συχνά πρόκειται για νέους σε ηλικία επισκέπτες, που αποτελούν ένα από τα πιο «δύσκολα» ακροατήρια, καθώς συνήθως ανήκουν στους «μη επισκέπτες» (Belcher 1991, 48).

Επιπλέον, σε μια περιοδική έκθεση το μουσείο μπορεί να δοκιμάσει να πρωτοτυπήσει και να καινοτομήσει, χωρίς να λαμβάνει το ίδιο ρίσκο με μια μόνιμη έκθεση. Τέλος, μια περιοδική έκθεση δίνει στο μουσείο την ευκαιρία να συνδεθεί με την επικαιρότητα και να αποδείξει έμπρακτα το γεγονός ότι είναι ένας ζωντανός οργανισμός (Belcher 1991, 48).

Ένα ενδιαφέρον είδος έκθεσης είναι οι «περιοδεύουσες» εκθέσεις (“touring”, “travelling exhibitions”). Στα πλεονεκτήματά τους συγκαταλέγεται το γεγονός ότι μπορεί να τις επισκεφτεί μεγάλος αριθμός ανθρώπων, σε διαφορετικά μέρη, το κόστος παραγωγής μπορεί να διαμοιραστεί ανάμεσα στα μουσεία που θα συμμετέχουν, ενώ το μουσείο θα μπορέσει πιθανώς να διευρύνει τη φήμη και το κοινό του (Belcher 1991, 53).

Τα τελευταία χρόνια τα μουσεία επιδιώκουν να διευρύνουν το κοινό τους. Αυτό οφείλεται στον αυξημένο ανταγωνισμό που παρατηρείται στο πεδίο της βιομηχανίας αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου. Κατά συνέπεια, τα μουσεία αναζητούν συνεχώς νέες χορηγίες και νέους επισκέπτες, καθώς δεν μπορούν να βασίζονται στη μειωμένη κρατική χρηματοδότηση. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας προσέγγισης του κοινού οργανώνονται τρία ακόμη είδη εκθέσεων: φορητή (“portable”), κινητή (“mobile”) και «επί δανεισμό» (“loan”) (Belcher 1991, 55-57).

Η φορητή έκθεση διαφέρει από την περιοδεύουσα κυρίως ως προς το μέγεθος, καθώς είναι πολύ μικρότερη και μπορεί να χωρέσει ακόμη και σε μια χειραποσκευή. Χρησιμοποιείται κυρίως από εκπαιδευτικούς με σκοπό να δημιουργηθεί ενδιαφέρον γύρω από το μουσείο και τις συλλογές του. Η κινητή έκθεση τοποθετείται σε τροχοφόρα μέσα (βαγόνι, λεωφορείο κλπ) και στοχεύει σε ένα πιο απομακρυσμένο κοινό, ενώ έκθεση επί δανεισμό μπορεί να αποτελέσουν ορισμένα αντικείμενα από μουσειακές συλλογές που εκτίθενται για περιορισμένο χρονικό διάστημα στον χώρο κάποιου άλλου πολιτιστικού ή εκπαιδευτικού οργανισμού, π.χ. σε κάποιο πανεπιστήμιο (Belcher 1991, 56).

1.4.2. Κριτήρια για μια καλή έκθεση: Το κοινό και οι ανάγκες του

Αν θέλουμε να έχουμε εκθέσεις που να είναι επιτυχημένες, καλές και αποτελεσματικές, θα πρέπει να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας στους ανθρώπους στους οποίους αυτές απευθύνονται: τους επισκέπτες. Δεν είναι λίγες οι φορές που η επίσκεψη σε κάποια μουσειακή έκθεση δίνει την εντύπωση ότι η ομάδα σχεδιασμού δεν έλαβε καθόλου υπόψη τις ανάγκες ή τις δυνατότητες των ανθρώπων στους οποίους τελικά απευθύνεται (Γκαζή 2008β, 38-39). Όμως, όπως πολύ εύστοχα σημειώνουν οι Falk και Dierking:

«Πάρα πολλές εκθέσεις σχεδιάζονται με βάση στην εντύπωση ότι το μουσείο και όχι ο επισκέπτης έχει τον έλεγχο της εμπειρίας μιας μουσειακής επίσκεψης. Οι εκθέσεις είναι και θα πρέπει να είναι σχεδιασμένες για να εμπλέκουν τον επισκέπτη σε μια μαθησιακή εμπειρία στην οποία ο επισκέπτης καλείται να σταθεί, να κοιτάξει και να κατανοήσει τις πληροφορίες που του παρουσιάζονται»

(Falk και Dierking 2013, 105).

Έχουμε ήδη αναφερθεί στο γεγονός ότι δεν υπάρχει ένα ομοιογενές «κοινό» των μουσειακών εκθέσεων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για διαφορετικές ομάδες κοινών με διαφορετικά ενδιαφέροντα και ανάγκες (Μουσούρη 1999, 57).

Το κοινό στο οποίο απευθύνεται ένα μουσείο μπορεί να είναι οι πραγματικοί επισκέπτες (φυσική παρουσία στους χώρους του μουσείου), οι δυνητικοί επισκέπτες ή

οι μη επισκέπτες, τους οποίους το μουσείο επιδιώκει να συμπεριλάβει στους πραγματικούς και οι «εικονικοί» επισκέπτες (αυτοί που πλοηγούνται μέσα στις αίθουσες του μουσείου ηλεκτρονικά, χωρίς τη φυσική τους παρουσία μέσα στον χώρο)¹⁴.

Ποια όμως είναι τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων εκείνων που επιλέγουν την επίσκεψη σε μια μουσειακή έκθεση, κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου τους; Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, πρόκειται για άτομα ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, με οικονομική άνεση και ανώτερο μορφωτικό επίπεδο, που ηλικιακά τοποθετούνται ανάμεσα στα 35 με 44 έτη (συνήθως οικογένειες με μικρά παιδιά). Τα άτομα αυτά προτάσσουν τη σημασία του μάθουν κάτι καινούργιο, να κάνουν κάτι χρήσιμο και να έχουν μια νέα εμπειρία (Hood 1983, 50-57).

Τι συμβαίνει, όμως, με τους μη επισκέπτες; Το προφίλ των ανθρώπων που δε θα επέλεγαν την επίσκεψη σε μια μουσειακή έκθεση ως ελεύθερη απασχόληση τείνει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά: Χαμηλό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, συνήθως πρόκειται για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ΑμΕΑ, μειονότητες και νεαρά άτομα (16-22 ετών, που αποτελούν το πιο «δύσκολο» κοινό). Τα άτομα που βρίσκονται ανάμεσα στους μη επισκέπτες προτάσσουν την ανάγκη να βρίσκονται μαζί με άλλους ανθρώπους, να συμμετέχουν ενεργά σε κάτι και να αισθάνονται άνετα στον χώρο (Hood 1983, 50-57).

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε πως δεν υπάρχει ένα ενιαίο κοινό και για αυτό δεν υπάρχει και ένας και μοναδικός, ιδανικός τύπος έκθεσης. Η επιτυχία έγκειται στη δυνατότητα της έκθεσης να μπορεί να απευθύνεται με αποτελεσματικό τρόπο στις διαφορετικές ομάδες κοινού που θα την επισκεφθούν:

«Τα πιο επιτυχημένα μουσεία προσφέρουν ποικίλες εμπειρίες, οι οποίες προσελκύουν διαφορετικές κατηγορίες κοινού και αντανακλούν τις διαφοροποιημένες ανάγκες κάθε επισκέπτη [...] Τα επιτυχημένα μουσεία προσφέρουν πολλαπλές εμπειρίες:

¹⁴ Από τις σημειώσεις του μαθήματος “Μουσειολογία” του Β’ εξαμήνου, ΠΜΣ Πολιτιστικής Διαχείρισης

αισθητική και συναισθηματική ευχαρίστηση, μάθηση, ψυχαγωγία, κοινωνικότητα»

(Black 2009, 315).

Μιλήσαμε για διαφορετικές ομάδες κοινού με διαφορετικές ανάγκες. Ποιες όμως είναι οι ανάγκες των επισκεπτών μιας μουσειακής έκθεσης;

Σύμφωνα με το Visitor Services Association των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, οι ανάγκες των επισκεπτών μιας μουσειακής έκθεσης συνοψίζονται στα παρακάτω έντεκα σημεία, τα οποία αποτελούν τη «Χάρτα των Δικαιωμάτων του Επισκέπτη» (Black 2009, 57):

1. Άνεση: «Ικανοποίησε τις ανάγκες μου».
2. Προσανατολισμός: «Διευκόλυνέ με να βρω τον δρόμο μου στο μουσείο».
3. Υποδοχή/Αίσθηση του ανήκειν: «Κάνε με να νιώσω ευπρόσδεκτος».
4. Ευχαρίστηση: «Θέλω να διασκεδάσω».
5. Εγκοινωνισμός: «Ήρθα για να περάσω λίγο χρόνο με την οικογένειά μου ή/και με τους φίλους μου».
6. Σεβασμός: «Δέξου ποιος είμαι και τι ξέρω».
7. Επικοινωνία: «Βοήθησέ με να καταλάβω και άσε με να μιλήσω κι εγώ».
8. Μάθηση: «Θέλω να μάθω κάτι καινούριο».
9. Επιλογή και Έλεγχος: «Άσε με να επιλέξω και δώσε μου την ευκαιρία να ασκήσω κριτική».
10. Αυτοπεποίθηση: «Πρόσφερε μου πρόκληση στην οποία ξέρω ότι μπορώ να ανταπεξέλθω».
11. Αναζωογόνηση: «Βοήθησέ με να νιώσω ανανεωμένος».

Το παραπάνω πρότυπο «κανόνων» που θα έπρεπε να έχει υπόψη της κάθε ομάδα σχεδιασμού εκθέσεων, όσον αφορά τις ανάγκες των επισκεπτών, βασίζεται εν πολλοίς στην πυραμίδα των ανθρώπινων αναγκών του Maslow (εικ. 7). Ο τελευταίος είχε δημιουργήσει ένα μοντέλο σε σχήμα πυραμίδας, το οποίο απεικονίζει ιεραρχημένες τις ανθρώπινες ανάγκες, ξεκινώντας από τις βασικές (βιολογικές

ανάγκες) και περνώντας στην ανάγκη για *ασφάλεια, κοινωνικότητα, αυτοεκτίμηση* και τέλος στην ανάγκη *αυτοπραγμάτωσης* (Black 2009, 57).

Το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί να μεταφερθεί στο μουσειακό περιβάλλον, όπου οι φυσιολογικές ανάγκες ικανοποιούνται σε ένα διάλειμμα για φαγητό και νερό, κατάλληλη θερμοκρασία στους χώρους του μουσείου, μέριμνα για σημεία ξεκούρασης και στάσης (παγκάκια, καθίσματα κλπ.), μέριμνα για τουαλέτες και εγκαταστάσεις κατάλληλες για άτομα με αναπηρίες (Black 2009, 57-59).

Εικόνα 7 Η Πυραμίδα του Maslow και η Ιεράρχηση των ανθρώπινων αναγκών

Η ασφάλεια είναι ένα ζήτημα στο οποίο αναφερθήκαμε έμμεσα, όταν μιλήσαμε για το ζήτημα του προσανατολισμού: Οι επισκέπτες πρέπει να νιώθουν ασφαλείς μέσα στον χώρο του μουσείου, να εμπιστεύονται το προσωπικό που τους εξυπηρετεί και να έχουν μια καλή αίσθηση προσανατολισμού μέσα στον εκθεσιακό χώρο αλλά και τους άλλους μουσειακούς χώρους.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ένας επισκέπτης που αισθάνεται ότι έχει χαθεί πιθανόν να κατακλυστεί από αίσθημα φόβου και άγχος, το οποίο δεν προάγει καθόλου τη διαδικασία συμμετοχής στη μαθησιακή εμπειρία. Στην καλύτερη περίπτωση ο επισκέπτης, όντας αγχωμένος, δε θα δώσει σημασία στην έκθεση, ενώ στη χειρότερη θα αναζητά εναγωνίως την έξοδο (Black 2009, 59).

Όσον αφορά την τρίτη ανάγκη, την αίσθηση εξοικείωσης, αυτή αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για το σύγχρονο μουσείο: Ειδικά οι μη επισκέπτες προτάσσουν ως μία από τις αιτίες για τις οποίες αποφεύγουν το μουσείο, το γεγονός ότι δεν νιώθουν «άνετα» μέσα σε αυτό και δεν αισθάνονται «ευπρόσδεκτοι» (Black 2009, 60).

Για τον επισκέπτη είναι σημαντικό να νιώθει πως βρίσκεται σε ένα φιλόξενο περιβάλλον και όχι να αποθαρρύνεται (από ζητήματα που σχετίζονται με τη διαρρύθμιση του χώρου ή ακόμα και τη συμπεριφορά του προσωπικού). Αν οι επισκέπτες δεν αισθανθούν εξοικειωμένοι δεν θα μπορέσουν να απολαύσουν την επίσκεψη, ούτε να αποκομίσουν οφέλη από αυτή. Στη χειρότερη περίπτωση πιθανόν δεν θα επιλέξουν το μουσείο ποτέ ξανά για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους.

Ο επισκέπτης έχει ανάγκη να γνωρίζει, ήδη από την είσοδό του στο μουσείο (ή τον χώρο της έκθεσης), πού πρέπει να πάει, τι περιμένει να δει και τι πρέπει να κάνει ο ίδιος. Μια θερμή υποδοχή περιλαμβάνει τον ρόλο του προσωπικού, την εύκολα προσβάσιμη και κατανοητή σήμανση, τον καλό προσανατολισμό (π.χ. με χρωματικά δρομολόγια) και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα.

Δεδομένου ότι πολλά μουσεία στεγάζονται σε επιβλητικά κτήρια (παλιά ή νέα) που μπορεί να δημιουργούν αίσθηση «απόστασης» στον επισκέπτη, είναι σημαντικό οι

εσωτερικοί χώροι να εξουδετερώνουν αυτή την πιθανόν αρνητική πρώτη εντύπωση, ιδανικά από την αρχή της επίσκεψης (Black 2009, 60).

Σχετικά με την αυτοεκτίμηση, αυτή έγκειται στην αναγνώριση της αξίας των επισκεπτών και στον σεβασμό απέναντί τους. Όπως ο επισκέπτης σέβεται τον χώρο του μουσείου, ο οποίος λειτουργεί σαν σκηνικό επιβεβλημένης συμπεριφοράς (“behavior setting”) όπου ο καθένας «αναμένεται» να ενεργεί με συγκεκριμένο τρόπο και όχι με άλλον (Falk και Dierking 2013, 142), έτσι και το μουσείο οφείλει από την πλευρά του να διασφαλίζει τα εξής για τον επισκέπτη:

Αυθεντικότητα, επαγγελματισμό, ελευθερία κίνησης, ιεράρχηση πληροφορίας, μέριμνα για τα παιδιά και τα άτομα με ειδικές ανάγκες και ικανοποίηση προσδοκιών (Black 2009, 61).

Όταν οι παραπάνω ανάγκες έχουν ικανοποιηθεί τότε το άτομο μπορεί να στραφεί προς την ανάγκη εκείνη που βρίσκεται στην κορυφή της πυραμίδας του Maslow: την ανάγκη αυτοπραγμάτωσης, την επιθυμία δηλαδή να κατακτήσει τις μέγιστες δυνατότητες του, «να γίνει τα πάντα που κάποιος μπορεί να γίνει». Αυτό φυσικά δεν αποτελεί ρεαλιστικό στόχο, υποδηλώνει, όμως, την ανάγκη μας για βελτίωση και εξέλιξη (Black 2009, 61-62).

1.4.3. . Τα τέσσερα κριτήρια της Beverly Serrell

Στο βιβλίο της “*Judging Exhibitions: A Framework for Assessing Excellence*” η Beverly Serrell αναπτύσσει ένα σύστημα για την αξιολόγηση των μουσειακών εκθέσεων, που βασίζεται στα εξής τέσσερα κριτήρια: Άνεση (“Comfortable”), Ελκυστικότητα (“Engaging”), Ενίσχυση (“Reinforcing”) και Πληρότητα Νοήματος (Meaningful”) (Serrell 2006, 17).

Πιο αναλυτικά, το κριτήριο της άνεσης αφορά τόσο στην σωματική όσο και την ψυχολογική άνεση του επισκέπτη μέσα στον εκθεσιακό χώρο. Η απουσία της άνεσης μπορεί να σταθεί εμπόδιο στη μαθησιακή διαδικασία, ενώ η παρουσία της μπορεί να

την ενισχύσει (Teller 2007, 70). Η άνεση μπορεί να αφορά από την παρουσία (ή απουσία) θέσεων ανάπαυσης των επισκεπτών, μέχρι εργονομικά ζητήματα (π.χ. λεζάντες με δυσανάγνωστες γραμματοσειρές ή τοποθετημένες σε ακατάλληλες θέσεις) ή ζητήματα προσανατολισμού, σήμανσης κλπ (Serrell 2006, 112).

Όσον αφορά την ελκυστικότητα της έκθεσης και την ικανότητά της να «εμπλέκει» τον επισκέπτη, η Serrell (2006, 113) σημειώνει πως δεν υπάρχει δυνατότητα μάθησης χωρίς αυτή την εμπλοκή. Μια ελκυστική έκθεση «τραβάει», «έλκει» το ενδιαφέρον του επισκέπτη, τον ψυχαγωγεί, κερδίζει την προσοχή του και αυτό είναι το πρώτο βήμα προς την ανακάλυψη νοήματος (Teller 2007, 70).

Το κριτήριο που αφορά την ενίσχυση σχετίζεται με την ικανότητα της έκθεσης να γίνεται κατανοητή από τον επισκέπτη, ο οποίος έτσι αισθάνεται πνευματικά ισχυρός. Τα διάφορα εκθέματα δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να ενώσει ψήγματα πληροφορίας και να δημιουργήσει με αυτά νόημα (Teller 2007, 70, Serrell 2006, 115).

Τέλος, το κριτήριο της «πλήρους νοήματος» έκθεσης αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της μαθησιακής λειτουργίας, όπως αναφέραμε ήδη σε προηγούμενο κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, με βάση το κριτήριο αυτό, μια εξαιρετική έκθεση έχει τη δυνατότητα να παρέχει στον επισκέπτη εμπειρίες που θα τον ενδιαφέρουν προσωπικά. Ως αποτέλεσμα, πέρα από την ελκυστική παρουσία και την κατανόηση της έκθεσης, οι επισκέπτες βιώνουν μια γνωστική ή και συναισθηματική αλλαγή, βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη (Teller 2007, 70).

Σύμφωνα με τη Serrell, τα κριτήρια αυτά επιλέχθηκαν επειδή:

«Σε ένα περιβάλλον άτυπης μάθησης, όπως είναι το μουσείο, αυτά τα ζητήματα μπορούν να ενεργοποιήσουν τους επισκέπτες να δείξουν περισσότερη προσοχή, να περάσουν περισσότερο χρόνο, να εμπλακούν και να αλλάξουν χάρη σε αυτή τους την εμπειρία. Αυτός είναι και ο στόχος της μάθησης στο μουσείο»

(Serrell 2006, 19).

Σε αυτό το σημείο θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε τον τρόπο με τον οποίο η Serrell ορίζει τους επισκέπτες:

«...ένα ποικίλο πολιτιστικά σύνολο ανθρώπων, που αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους, έχουν την περιέργεια να μάθουν πράγματα, δεν έχουν εξειδικευμένες γνώσεις, πιθανόν να έχουν μια συγκεκριμένη κοινωνική ατζέντα, να βρίσκονται σε μια ομάδα με άτομα διαφόρων ηλικιών, που επιθυμούν ελκυστικές εμπειρίες, χρειάζονται και εκτιμούν τον προσανατολισμό, μπορεί να επισκέπτονται το μουσείο για πρώτη φορά, έχουν περιορισμένο χρόνο να διαθέσουν και είναι έτοιμοι να μάθουν πράγματα, εάν αυτό μπορεί να συμβεί εύκολα και γρήγορα»

(Serrell 2006, 27).

Το σύστημα που προτείνει η Serrell αφορά την αξιολόγηση των μουσειακών εκθέσεων, ένα ζήτημα που θα εξετάσουμε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας. Ωστόσο, κρίνουμε σκόπιμη την αναφορά του συστήματος της Serrell και σε αυτό το κεφάλαιο, καθώς αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία να παρουσιαστούν εν συντομία ορισμένα βασικά στοιχεία, που χαρακτηρίζουν μια καλή μουσειακή έκθεση.

Το σύστημα των τεσσάρων κριτηρίων της Serrell μάς δίνει τη δυνατότητα να εξετάσουμε την έκθεση πρώτα ως σύνολο, ολιστικά, ως μια ολοκληρωμένη εμπειρία και έπειτα να αναφερθούμε σε επιμέρους ζητήματα. Τη σημασία της ολιστικής αντιμετώπισης μιας μουσειακής έκθεσης, σημειώνει πολύ χαρακτηριστικά η McLean, καθώς υποστηρίζει ότι:

«Η αλληλεπίδραση των ανθρώπων με τα αντικείμενα εξαρτάται από την προσωπική σημασία που δίνει στο αντικείμενο ο επισκέπτης, το περιβάλλον της έκθεσης (πολυκοσμία, ζέστη, σκοτεινό, ήσυχο, ζωντανό), τα συμφραζόμενα του αντικειμένου (πως έχει τοποθετηθεί και με τι συσχετίζεται), την αξία που έχει αποδοθεί στο αντικείμενο (και πως αυτό ερμηνεύεται) από την έκθεση ή το μουσείο»

(Black 2009, 319).

Επομένως, τα βασικότερα από τα στοιχεία που συνδιαμορφώνουν μια μουσειακή έκθεση αφορούν: Ζητήματα προσανατολισμού και περιήγησης, ζητήματα κειμένων, υπομνηματισμού και ερμηνείας και τέλος ζητήματα σχεδιασμού (design) και γραφικών. Όλα αυτά τα θέματα θα εξεταστούν στις αμέσως επόμενες σελίδες, πάντοτε υπό τη σκέψη ότι σε μια εξαιρετική έκθεση το καθένα από αυτά και όλα μαζί, στοχεύουν και πετυχαίνουν να δημιουργήσουν μια έκθεση άνετη, ελκυστική, ενισχυτική και πλήρη νοήματος για τον επισκέπτη.

1.4.4. Προσανατολισμός και διαδρομές περιήγησης

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο προσανατολισμός αποτελεί πολύ σοβαρό ζήτημα, ή μάλλον ζητούμενο, σε μία έκθεση. Κυρίως επειδή η απουσία του μπορεί να δημιουργήσει αίσθημα άγχους και ανασφάλειας με δυσμενείς συνέπειες για τη δυνατότητα του επισκέπτη να εμπλακεί στην εκθεσιακή εμπειρία και να αποκομίσει οφέλη από αυτή.

Αντίθετα, η παρουσία συγκροτημένου και εύκολα αντιληπτού προσανατολισμού μέσα στον εκθεσιακό χώρο (και σε ολόκληρο το μουσείο, βέβαια) δίνει στους επισκέπτες τη δυνατότητα «να ξέρουν τι να περιμένουν κι έτσι αυξάνεται το ενδιαφέρον τους, η προσοχή τους κι επομένως η απόκτηση γνώσεων» (Black 2009, 326). Ένας καλός εκθεσιακός προσανατολισμός είναι σαφής, εύκολα αντιληπτός και συνήθως επιτυγχάνεται με τον χωρισμό της έκθεσης σε μικρές ενότητες, ούτως ώστε να μπορεί εύκολα κανείς να την παρακολουθήσει.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως οτιδήποτε υπάρχει μέσα στον εκθεσιακό χώρο, από τη σήμανση, τα ίδια τα εκθέματα και τον υπομνηματισμό, μέχρι τα διαδραστικά εκθέματα, τα οπτικοακουστικά μέσα κλπ., θα πρέπει, αφενός να είναι τοποθετημένο με τέτοιον τρόπο ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση του επισκέπτη σε αυτό και

αφετέρου, το περιεχόμενό του να είναι τέτοιο ώστε να γίνεται εύκολα και γρήγορα αντιληπτό από τον επισκέπτη¹⁵.

Ειδικά για το ζήτημα του προσανατολισμού που εξετάζουμε εδώ, είναι γενικά γνωστό πως ένα μεγάλο μέρος του κοινού δεν είναι εξοικειωμένο με την ανάγνωση χαρτών, κατόψεων και άλλων δισδιάστατων απεικονίσεων. Έτσι, το μουσείο θα πρέπει να επιδιώξει να ενισχύσει τη σήμανση και με άλλα μέσα (π.χ. χρωματικές ενότητες και διευκρινίσεις) πέραν των χαρτών και λοιπών διαγραμμάτων. Η χρήση των νέων τεχνολογιών θα μπορούσε να συμβάλει στην απεικόνιση του εκθεσιακού χώρου, με τρόπο απλό και κατανοητό.

Παράλληλα, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η ανάγκη για προσανατολισμό είναι από τις πρώτες που θα πρέπει να καλυφθούν. Έτσι, το μουσείο οφείλει να μεριμνήσει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίζει εξ αρχής τη διαδρομή που καλείται να ακολουθήσει, προκειμένου να μην έρθει αντιμέτωπος με αρνητικά συναισθήματα (φόβος, άγχος, ανασφάλεια κλπ.).

Το παραπάνω μας οδηγεί στο ζήτημα των πιθανών διαδρομών που μπορεί να ακολουθήσει κανείς όταν επισκέπτεται μια μουσειακή έκθεση. Για μια ομάδα σχεδιασμού εκθέσεων είναι σημαντικό να γνωρίζει τις τάσεις συμπεριφορών που έχουν οι περισσότεροι επισκέπτες εκθέσεων, όσον αφορά την κίνησή τους μέσα στον εκθεσιακό χώρο. Συγκεκριμένα: Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν την τάση να στρίβουν προς τα δεξιά μόλις εισέλθουν σε μια αίθουσα (Dean 1994, 51). Προχωρούν, λοιπόν, στη δεξιά πλευρά της αίθουσας και έτσι τα εκθέματα που είναι τοποθετημένα στην αρχή της αίθουσας και στη δεξιά πλευρά κερδίζουν την περισσότερη προσοχή.

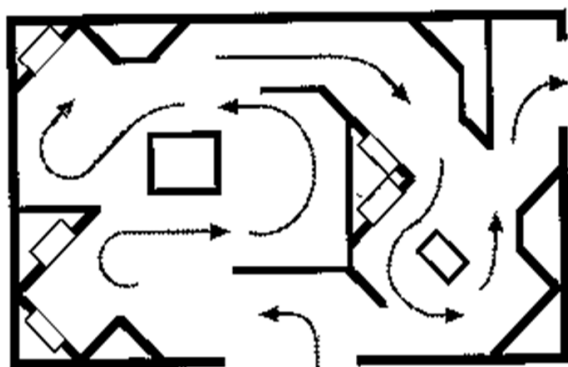
Συχνά οι επισκέπτες έχουν την τάση να αναζητούν την έξοδο, και γι' αυτό τον λόγο τα εκθέματα που βρίσκονται στην αρχή της έκθεσης έχουν περισσότερες πιθανότητες θέασης από εκείνα που βρίσκονται στο τέλος. Επιπλέον, τα εκθέματα που είναι τοποθετημένα στα σημεία εκείνα που βρίσκονται πάνω στη συντομότερη διαδρομή προς την έξοδο, κερδίζουν περισσότερο την προσοχή του κοινού (Dean 1994, 51).

¹⁵ “Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence”, 2001, *Exhibitionist*, 20/1, 14-15. On-line στη διεύθυνση: <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>, τελευταία πρόσβαση 15-01-2016.

Σημαντικό είναι, επίσης, το γεγονός ότι οι άνθρωποι έχουν την τάση να αποφεύγουν το σκοτάδι και να έλκονται από το φως, προφανώς για λόγους που σχετίζονται με την αίσθηση ασφάλειας (Dean 1994, 52). Έτσι, αν, για παράδειγμα, σκοπός της ομάδας σχεδιασμού είναι να αποτρέψουν τους επισκέπτες να στρίψουν προς τα δεξιά, κατά την είσοδό τους στον εκθεσιακό χώρο, θα ήταν καλή ιδέα να δημιουργήσουν αίσθηση σκότους στα δεξιά και αίσθηση φωτός στα αριστερά (π.χ. με τα αντίστοιχα χρώματα ή χρήση φωτισμού). Άλλωστε, τα ζωηρά χρώματα έλκουν περισσότερο το ενδιαφέρον, όπως επίσης και τα εκθέματα μεγάλου μεγέθους (Dean 1994, 52).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο μέσος όρος διάρκειας μιας επίσκεψης (ανεξαρτήτως μεγέθους της έκθεσης) κυμαίνεται από 20 έως 40 λεπτά. Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα τα εκθέματα «διεκδικούν» την προσοχή του επισκέπτη. Συνεπώς, τα εκθέματα πρέπει να έχουν τοποθετηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να έλκουν την προσοχή του επισκέπτη εύκολα και γρήγορα (Serrell 1998, 35).

Ένας ακόμη τρόπος για να κερδηθεί η προσοχή του επισκέπτη είναι η χρήση διάφανων επιφανειών (see through) στα χωρίσματα ανάμεσα σε διαφορετικές ενότητες, που εντείνουν το μυστήριο και την περιέργεια του επισκέπτη. Επίσης, η παρουσία χρονοδιαγράμματος (“timeline”) διευκολύνει την κίνηση και την κατανόηση των επισκεπτών, ειδικά όταν πρόκειται για εκθέσεις ιστορικού περιεχομένου, με χρονολογική αφήγηση (Dean 1994, 53).

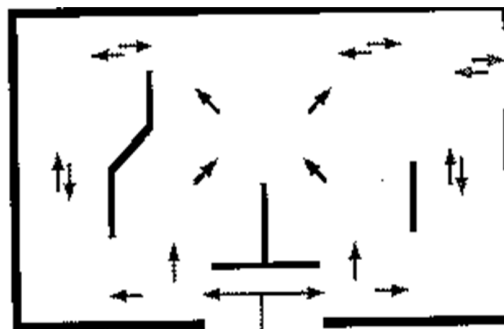

Εικόνα 8 Η προτεινόμενη διαδρομή

Τέλος, οι εναλλαγές στα ύψη των ταβανιών, οι εναλλαγές φωτισμού, χρωμάτων, στενότητας ή άνεσης χώρου είναι ορισμένα εργαλεία στη διάθεση της ομάδας σχεδίασης, προκειμένου να κερδίσουν την προσοχή του επισκέπτη ή να σηματοδοτήσουν το

πέρασμα από τη μία ενότητα στην άλλη (Dean 1994, 53).

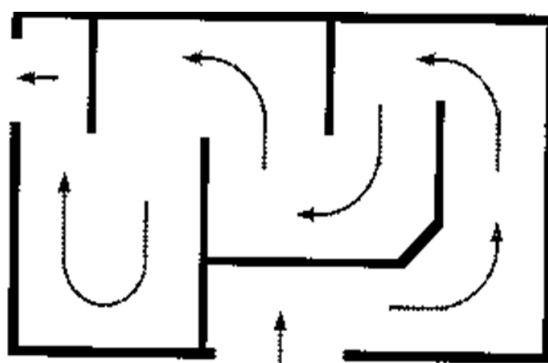
Σύμφωνα με τον Dean, υπάρχουν τρεις βασικοί τύποι διαδρομής που μπορεί να ακολουθήσει κανείς σε μια έκθεση: Η *προτεινόμενη διαδρομή*, η οποία είναι προεπιλεγμένη από την ομάδα σχεδιασμού, χωρίς ωστόσο να θέτει φυσικά εμπόδια στην κίνηση του επισκέπτη. Εμφανίζεται ως η συνήθης διαδρομή, βασίζεται όμως εν πολλοίς στη δύναμη του design και των διαφορών μέσων παρουσίασης.

Εικόνα 9 Η αδόμητη διαδρομή

Η *αδόμητη διαδρομή* παρέχει στον επισκέπτη πλήρη ελευθερία κινήσεων μέσα στον εκθεσιακό χώρο, μπορεί επομένως να «φτιάξει» τη δική του διαδρομή, όπως επιθυμεί ο ίδιος. Αυτός ο τύπος διαδρομής είναι κατάλληλος για τις αντικειμενοκεντρικές εκθέσεις, όχι όμως και για αυτές που είναι δομημένες με βάση ένα αφηγηματικό πλαίσιο.

Υπάρχει, τέλος, η δυνατότητα της *κατευθυνόμενης διαδρομής*, όπου ο σχεδιασμός θέτει φυσικά εμπόδια στον επισκέπτη, προκειμένου να τον καθοδηγήσει σε μια προσχεδιασμένη κίνηση στο χώρο, που συνήθως βασίζεται σε μια αφήγηση. Αν και η διαδρομή αυτή είναι ιδανική για εκθέσεις με αφήγηση, με χρονολογικό πλάνο κλπ., ωστόσο ενδέχεται να δημιουργήσει αίσθηση «παγίδευσης» μέσα στο χώρο, εντείνοντας έτσι την ανάγκη του επισκέπτη να εντοπίσει πιο γρήγορα την έξοδο.

Εικόνα 10 Η κατευθυνόμενη διαδρομή

1.4.5. Κείμενα και υπομνηματισμός

Μετά τα αντικείμενα, τα κείμενα αποτελούν το αμέσως επόμενο πιο σημαντικό στοιχείο μιας έκθεσης. Σε αυτά ο επισκέπτης εντοπίζει την ερμηνεία που αναζητά, για τα εκθέματα που του παρουσιάζονται. Μέσα από αυτήν την ερμηνεία θα διαμορφώσει τις απόψεις και στάσεις του απέναντι στα διάφορα ζητήματα που πραγματεύεται η έκθεση (Lord 2002, 23).

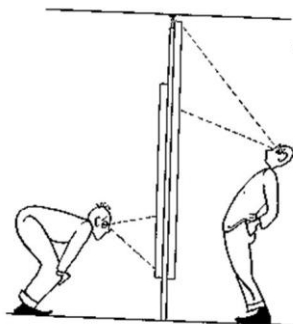
Έχουμε ήδη αναφερθεί στην πολλαπλότητα των μέσων επικοινωνίας που διαθέτει η μουσειακή έκθεση, προκειμένου να μεταδώσει τα μηνύματά της. Το κείμενο παραμένει το «κύριο μέσο επικοινωνίας του μουσείου» και «ένας από τους βασικότερους φορείς ερμηνείας εκθεμάτων», ενώ δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι τα κείμενα μιας έκθεσης αποτελούν επίσης φορείς «μηνυμάτων – ηθελημένων ή αθέλητων». Σε κάθε περίπτωση, τα κείμενα αποτελούν «βασικό εργαλείο για τη δόμηση νοήματος εκ μέρους των επισκεπτών» (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 3).

Γι' αυτό τα κείμενα μιας έκθεσης πρέπει να είναι: εύκολα προσβάσιμα (ευανάγνωστα και τοποθετημένα σε κατάλληλες θέσεις) και κατανοητά. Δεν έχει κανένα απολύτως νόημα να παρουσιάσει κανείς ένα δυσνόητο και γεμάτο άγνωστη ορολογία κείμενο σε ένα μη εξειδικευμένο κοινό, το οποίο καλείται να διαβάσει σε όχι και τόσο άνετες συνθήκες: Όρθιο, με ακατάλληλο συνήθως φωτισμό (συχνά λόγω ευαισθησίας των εκθεμάτων), έχοντας πολύ λίγο χρόνο στη διάθεσή του, που έρχεται αντιμέτωπο με την κούραση της επίσκεψης στο μουσείο (“museum fatigue”), συνοδευόμενος πιθανόν ένα παιδί, με ακόμη μικρότερες αντοχές από έναν ενήλικα (Γκαζή 2008α, 382).

Η πρόσβαση στα κείμενα πρέπει να διευκολύνεται και να βασίζεται σε δημογραφικά και εργονομικά στοιχεία. Για παράδειγμα, δεν είναι εύκολο για τους επισκέπτες να πρέπει να σκύβουν προκειμένου να διαβάσουν ένα κείμενο, ούτε βέβαια μπορούν να διαβάσουν κάτι που έχει τοποθετηθεί σε εξαιρετικά μεγάλο ύψος (Lord 2002, 29).

Συνεπώς, τα κείμενα θα πρέπει να είναι τοποθετημένα σε ένα ύψος τέτοιο που η ανάγνωσή τους να ξεκινάει λίγο πιο ψηλά από το ύψος των ματιών των επισκεπτών.

Αναφερόμαστε, επίσης, σε δημογραφικά στοιχεία, επειδή είναι σημαντικό να εντοπιστεί ο μέσος όρος ύψους των επισκεπτών στους οποίους απευθύνεται η έκθεση, ούτως ώστε εν συνεχεία να υπολογιστεί και το αντίστοιχο ύψος

Εικόνα 11 Ζητήματα Εργονομίας στην ανάγνωση κειμένου

στο οποίο θα τοποθετηθούν τα κείμενα της έκθεσης. Αν, για παράδειγμα, πρόκειται για μια έκθεση που απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε παιδιά, τότε τα αντικείμενα όπως και τα ερμηνευτικά κείμενα που τα συνοδεύουν πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στο μέσο όρο ύψους των ματιών των αντίστοιχων ηλικιών¹⁶ (Γκαζή, 2012 α, 236).

Η εύκολη πρόσβαση, όμως, δεν αφορά αποκλειστικά τη δυνατότητα φυσικής προσέγγισης και ανάγνωσης των κειμένων, αλλά και τη νοητική τους προσβασιμότητα. Με άλλα λόγια, τα κείμενα πρέπει να γίνονται εύκολα κατανοητά από τους επισκέπτες, καθώς ακόμη και αν είναι τοποθετημένα στην κατάλληλη θέση, οι επισκέπτες δε θα τους αφιερώσουν χρόνο αν αισθανθούν ότι δεν καταλαβαίνουν το περιεχόμενό τους. Στην περίπτωση αυτή, η περιήγησή τους θα περιοριστεί στην απλή θέαση αντικειμένων και θα χάσουν την ευκαιρία να μάθουν κάτι καινούριο και να συνδεθούν με τα αντικείμενα σε έναν βαθμό βαθύτερο από εκείνον του θαυμασμού της μορφής τους.

Επιπλέον, οι ενήλικοι επισκέπτες συχνά συνοδεύουν στο μουσείο ανήλικα παιδιά, τα οποία βασίζονται κυρίως στις πληροφορίες που θα τους μεταδώσει ο ενήλικας συνοδός (είτε είναι γονέας, είτε δάσκαλος κλπ.). Έτσι, τα κείμενα της έκθεσης πρέπει να μεταδίδουν σε σύντομο χρόνο ένα σαφές μήνυμα, το οποίο ο ενήλικας επισκέπτης θα μπορεί εύκολα να εξηγήσει στο παιδί που συνοδεύει (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 9).

¹⁶ Εκτιμώμενο ύψος για παιδιά ηλικίας 6-12 ετών: 1,05-1,58 μ.

Εκτιμώμενο ύψος ματιών για παιδιά ηλικίας 6-12 ετών: 1,05-1,30 μ. (Γκαζή, 2012 α. 236)

Ως προς το περιεχόμενο των κειμένων: Πρώτα από όλα, η ομάδα σχεδίασης της έκθεσης θα πρέπει να απαντήσει στα εξής ερωτήματα, πριν αρχίσει τη συγγραφή των κειμένων (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 4):

- Τι θέλουμε να πούμε;
- Σε ποιον απευθυνόμαστε;
- Ποιους σκοπούς εξυπηρετεί το συγκεκριμένο κείμενο;
- Πού πρόκειται να τοποθετηθεί;

Τα κείμενα μιας έκθεσης οφείλουν να «υπακούουν» σε ένα ενιαίο σύστημα κανόνων, ενώ η πληροφορία που παρέχεται από αυτά πρέπει να είναι ιεραρχημένη. Αυτό θα βοηθήσει έναν επισκέπτη με λίγο χρόνο στη διάθεσή του να μπορεί γρήγορα να συλλάβει τις βασικές πληροφορίες, αλλά και κάποιον με περισσότερο χρόνο και ενδιαφέρον, να μάθει κάποια πράγματα παραπάνω, διαβάζοντας όλο το κείμενο.

Υπάρχουν διάφορα είδη κειμένων σε μια μουσειακή έκθεση:

- Τίτλοι, με σκοπό να προσελκύουν την προσοχή του επισκέπτη και να δίνουν βασικές πληροφορίες (όχι παραπάνω από 10 λέξεις)
- Εισαγωγικό κείμενο έκθεσης, που τοποθετείται κατά κανόνα κοντά στην είσοδο και εξηγεί μέσα σε σύντομες παραγράφους το θέμα της έκθεσης (μέχρι 200 λέξεις)
- Κείμενα που συνοδεύουν σύνολα αντικειμένων. Πρόκειται για κατεξοχήν ερμηνευτικά κείμενα (το μέγεθός τους κυμαίνεται ανάμεσα στις 75 και 150 λέξεις)
- Λεζάντες που παρέχουν βασικά στοιχεία για τα αντικείμενα (50-75 λέξεις).
- Κείμενα «κρυμμένης πληροφορίας», τα οποία τοποθετούνται σε σημεία όπου επισκέπτης μπορεί να έχει πρόσβαση με δική του πρωτοβουλία, π.χ. ντουλάπι ή συρτάρι
- Κείμενα «ειδικής πληροφορίας», που απευθύνεται στους επισκέπτες που ενδιαφέρονται να μάθουν λεπτομερώς για το θέμα της έκθεσης και τα αντικείμενα που παρουσιάζει. Συνήθως είναι τοποθετημένα σε κάποιο ντοσιέ ή άλλο φορητό μέσο (Γκαζή 2008α, 384-386).

Ειδικά όσον αφορά τις λεζάντες, πρέπει να έλκουν το ενδιαφέρον του επισκέπτη, να απαντούν σε ερωτήματα που πιθανώς έχει και να είναι γραμμένες σε κατανοητή γλώσσα, με φιλικό τόνο (Black 2009, 328). Άλλωστε, όπως επισημαίνει ο Bitgood:

«Οι καλές λεζάντες προσελκύουν, εμπνέουν, βοηθούν τους επισκέπτες να βρουν εκείνο που αναζητούν, προκαλούν τη φαντασία και ενθαρρύνουν την κοινωνική αλληλεπίδραση»

(Black 2009, 326).

Για να μπορούμε να πούμε ότι τα κείμενα μιας έκθεσης είναι «καλά», τότε είναι απαραίτητο να διέπονται από: Συντομία, σαφήνεια και απουσία εξειδικευμένης και άγνωστης στο κοινό ορολογίας. Σκοπός των κειμένων είναι να προκαλέσουν το ενδιαφέρον και όχι να μεταδώσουν εξειδικευμένη γνώση (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 5). Από άποψη μορφής, τα κείμενα πρέπει να απευθύνονται άμεσα στον αναγνώστη, π.χ. μέσα από ερωτήσεις, συγκρίσεις κλπ. και σε φιλικό τόνο.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά τη μορφολογική παρουσίαση των κειμένων, είναι απαραίτητο να τηρείται ένα ενιαίο σύστημα μορφοποίησης, που θα διευκολύνει τον επισκέπτη-αναγνώστη να διαβάσει εύκολα και γρήγορα και ακολούθως να συνδεθεί νοηματικά με το περιεχόμενο του κειμένου.

Η επιτυχής συγγραφή και παρουσίαση των κειμένων επιτυγχάνεται συνήθως με τους εξής τρόπους:

- Χρήση οικείας γλώσσας
- Μικρές και σαφείς προτάσεις
- Παροχή πληροφοριών που σχετίζονται άμεσα με το θέμα
- Αποφυγή περιττών λεπτομερειών χωρίς ιδιαίτερη ουσία
- Αποφυγή επιστημονικής ορολογίας, άγνωστης στο ευρύ κοινό
- Προτιμάται η ενεργητική έναντι της παθητικής φωνής
- Τα κείμενα αποτελούνται από μικρές διακριτές παραγράφους, με την απαραίτητη μεταξύ τους αραίωση

- Πραγματοποιείται εναλλαγή από κεφαλαία σε πεζά γράμματα
- Προτιμάται χρωματική αντίθεση των γραμμάτων με το φόντο της επιφάνειας εκτύπωσης (στις περισσότερες περιπτώσεις το χρώμα στο φόντο είναι πιο σκούρο από το χρώμα των γραμμάτων)
- Οι χαρακτήρες της κάθε γραμμής δεν ξεπερνούν τους 45
- Η γραμματοσειρά είναι ευανάγνωστη, δεν κουράζει τον αναγνώστη και υπάρχουν εναλλαγές ανάμεσα σε έντονα και μη έντονα γράμματα (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 386).

Σε κάθε περίπτωση ο στόχος των εκθεσιακών κειμένων είναι, εκτός από ελκυστικά, να παραμένουν και ερμηνευτικά. Δηλαδή, να μην παραθέτουν απλώς πληροφορίες, αλλά να εξηγούν στον επισκέπτη τις σχέσεις ανάμεσα στα εκθέματα και το θέμα της έκθεσης και μάλιστα με τρόπο τέτοιο που θα εμπλέκει τον αναγνώστη και να επηρεάζει εντέλει τις απόψεις και τις στάσεις του. Με άλλα λόγια τα κείμενα επιδιώκουν να «δημιουργούν αναγνωρίσιμους συσχετισμούς με τη σύγχρονη εποχή», στο βαθμό που κάτι τέτοιο είναι δυνατό (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 386).

Επιπλέον, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σκοπός μιας μουσειακής έκθεσης δεν είναι η παροχή γνώσεων σε βάθος, αλλά η πρόκληση ενδιαφέροντος και η έξαψη της περιέργειας, ούτως ώστε ο επισκέπτης να αναζητήσει περεταίρω γνώσεις επί του εκάστοτε θέματος και σε άλλες πηγές (π.χ. βιβλία, σεμινάρια, διαλέξεις, εκπαιδευτικά προγράμματα κλπ). Για αυτό τα κείμενα της έκθεσης «επιχειρούν να προκαλέσουν περιέργεια ή έκπληξη, να είναι πρωτότυπα και ενδιαφέροντα» (Γκαζή και Νικηφορίδου 2005, 386). Τα κείμενα που δεν παραθέτουν απλώς πληροφορίες, ούτε λειτουργούν σαν επιτοίχια εγκυκλοπαίδεια, αντίθετα αφηγούνται μικρές ιστορίες, πετυχαίνουν να προσελκύσουν και να διατηρήσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών, ειδικά των παιδιών.

Τέλος, είναι σημαντικό τα κείμενα της έκθεσης να μην κρύβουν την πολλαπλότητα των ερμηνειών, καθώς:

«Η αποδοχή της πολυπλοκότητας, της πολλαπλότητας, αλλά και της υποκειμενικότητας της ερμηνείας είναι ένα από τα χαρακτηριστικά

των νεότερων επιστημολογικών προσεγγίσεων στη γνώση τις οποίες ενστερνίζεται πλέον όλο και περισσότερο τα μουσεία, αποβάλλοντας την αύρα της «αυθεντίας» που τα χαρακτήριζε σε μεγάλο βαθμό ως τώρα»

(Γκαζή 2008α, 387).

Στις σελίδες που ακολουθούν θα αναφερθούμε σε θέματα design και παρουσίασης.

1.4.6. Σχεδιασμός, γραφικά και επιμέρους στοιχεία διαμόρφωσης μιας «καλής» έκθεσης

Αν τα αντικείμενα και τα κείμενα που τα συνοδεύουν, καθώς επίσης και όλα τα άλλα εκθέματα που μπορεί να βρίσκονται σε μια έκθεση, αποτελούν το περιεχόμενό της, τότε το design και ο τρόπος τοποθέτησης και παρουσίασης, αποτελούν τη μορφή της. Κάθε έργο τέχνης και μεταδόσιμο μήνυμα απαρτίζεται από μορφή και περιεχόμενο, πράγμα που σημαίνει ότι και για μια έκθεση το design αποτελεί ουσιώδες κομμάτι της, όχι απλώς τα... «διακοσμητικά της στοιχεία».

Όπως πολύ χαρακτηριστικά σημειώνει ο Don Hughes:

«Κοιτάζω το design και αναρωτιέμαι: Προωθεί το περιεχόμενο χωρίς να είναι διακοσμητικό; Με βοηθάει να επανέρχομαι συνεχώς στα κύρια μηνύματα της έκθεσης; Θέλω συνθετική συνοχή στο design»

(Serrell 2006, 32).

Το design οφείλει πρωτίστως να εξυπηρετεί τα βασικά εκθέματα, όχι να λειτουργεί ανεξάρτητα από αυτά. Είναι σημαντικός παράγων σε μια έκθεση, καθώς σε αυτόν βασίζεται εν πολλοίς η δυνατότητά της να είναι ελκυστική για τους επισκέπτες:

«Τα εντυπωσιακά περιβάλλοντα ή ένα design σκηνογραφικού ύφους προφανώς συνεισφέρουν στο περιεχόμενο της έκθεσης.

Ωστόσο, υπάρχουν και πιο ήπια μέσα για κάτι τέτοιο. Απλώς και μόνον η παρουσία εκθεμάτων που είναι όμορφα σχεδιασμένα και κατασκευασμένα αρκεί για να δείξει πως η ομάδα σχεδιασμού της έκθεσης νοιάστηκε για αυτό. Κυρίως, όμως, κάτι τέτοιο δείχνει πως η ομάδα σέβεται τους επισκέπτες και πιστεύει πως τους αξίζει το καλύτερο. Τέτοιες προσπάθειες, ακόμα και υποσυνείδητα, καλωσορίζουν και προσελκύουν τον επισκέπτη και τον καθιστούν δεκτικό προς το περιεχόμενο»

(Serrell 2006, 33).

Το design επηρεάζει όλα τα στοιχεία της έκθεσης, από τα χρώματα στους τοίχους και την ατμόσφαιρα που δημιουργούν, μέχρι το φωτισμό, το στυλ των προθηκών και τον τρόπο τοποθέτησης των εκθεμάτων μέσα και έξω από αυτές. Γι' αυτό έχει κεντρικό ρόλο στη συνολική εμπειρία του επισκέπτη.

Τα χρώματα παίζουν ρόλο στην αίσθηση απόστασης (ψυχρές/θερμές αποχρώσεις), ενώ παράλληλα κερδίζουν την προσοχή του επισκέπτη. Πάγια τακτική των εκθέσεων είναι να παρουσιάζουν τα εκθέματα με φόντο σε αντίθετους χρωματικούς τόνους, είτε πιο σκούρους είτε πιο ανοιχτούς, από αυτούς που έχει το έκθεμα (Belcher 1991, 128-132).

Ο φωτισμός, πέρα από την καθαρά λειτουργική χρήση, εξυπηρετεί στη δημιουργία ατμόσφαιρας, ενώ συμβάλλει και στις εναλλαγές διάθεσης των επισκεπτών (Belcher 1991, 125-128). Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο τρόπος παρουσίασης έχει άμεσο αντίκτυπο στον ρυθμό ("pace") με τον οποίο «παρακολουθείται» μια έκθεση από τους επισκέπτες (Belcher 1991, 145-146). Ένας καλός ρυθμός σε μια έκθεση θα μπορούσαμε να πούμε πως μοιάζει με ένα μουσικό κομμάτι: με σημεία έξαρσης που εναλλάσσονται με σημεία ηρεμίας, ώστε ο επισκέπτης να έχει το χρόνο να ξεκουραστεί και να επεξεργαστεί τις πληροφορίες που δέχεται.

Το design συνδιαλέγεται ακόμη και με τα ερμηνευτικά μέσα μιας έκθεσης, όπως π.χ. τα κείμενα (Belcher 1991, 132), ενώ σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί μέρος της ερμηνευτικής προσέγγισης. Όσον αφορά τα διαδραστικά εκθέματα, είναι σημαντικό

να είναι φιλικά προς τον χρήστη, να γίνονται εύκολα κατανοητά και να τραβούν την προσοχή. Ο σχεδιασμός τους γίνεται καλύτερος, αν προηγείται διαμορφωτική αξιολόγηση, η οποία αναλύεται στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

Τέλος, η σημασία που έχει η γραφιστική και οι διάφοροι τύποι εκτύπωσης των κειμένων τονίζεται και από τη Serrell, που υποστηρίζει πώς:

«Η άνεση και το νόημα ενισχύονται όχι μόνον από τα προσεγμένα και καλογραμμένα κείμενα, αλλά και από την ευανάγνωστη γραμματοσειρά και επιφάνεια εκτύπωσης ενός κειμένου, από τον τρόπο που το κείμενο έχει τοποθετηθεί και από άλλα στοιχεία που αφορούν την αίσθηση της όρασης. Το καλό design προσελκύει τους επισκέπτες και τους κάνει να θέλουν να βιώσουν περισσότερα»

(Serrell 2006, 33).

Σε αυτό το κεφάλαιο, αναφερθήκαμε στα κριτήρια μιας καλής έκθεσης. Εστιάσαμε σε ζητήματα προσανατολισμού, κειμένων και σχεδιασμού, που πρέπει να διαμορφώνονται με βάση της ανάγκες των επισκεπτών, προκειμένου να μεταδίδεται επιτυχημένα το μήνυμα της έκθεσης.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να αξιολογήσουμε την επιτυχία ή την αποτυχία μιας μουσειακής έκθεσης. Θα σταθούμε σε ζητήματα μεθοδολογίας, στους τύπους αξιολόγησης αλλά και στους λόγους που καθιστούν καθέναν από αυτούς απαραίτητο για την έκθεση και το μουσείο εν γένει.

Κεφάλαιο 2. Αξιολόγηση μουσειακών εκθέσεων και έρευνα κοινού

2.1. Τι είναι η έρευνα κοινού

«Αν ζητήσεις από έναν επαγγελματία σε κάποιο μουσείο να σου περιγράψει το μουσείο, το πιθανότερο είναι να περιγράψει τις συλλογές, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις ερευνητικές προσπάθειες του οργανισμού, ή ίσως την ιστορία του. Αν, όμως, ρωτήσεις έναν επισκέπτη, το πιθανότερο είναι πως δε θα πάρεις καμία απάντηση που να αφορά τα παραπάνω ζητήματα»¹⁷

Ποιο είναι το δημογραφικό προφίλ των επισκεπτών; Πού κατοικούν; Πόσο συχνά επισκέπτονται μουσειακές εκθέσεις; Αισθάνονται άραγε άνετα κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης; Πόσο χρόνο περνάνε μπροστά στα εκθέματα; Διαβάζουν τις λεζάντες και τους καταλόγους; Χρησιμοποιούν τα διαδραστικά εκθέματα και τις “hands-on”¹⁸ δυνατότητες που παρέχει η έκθεση; Με άλλα λόγια: Ποιοι είναι οι επισκέπτες; Τι κάνουν όσο βρίσκονται μέσα στον εκθεσιακό χώρο; Τι συμβαίνει με τους μη επισκέπτες και γιατί αποφεύγουν το μουσείο; Και εντέλει, πόσο καλά γνωρίζουμε τους επισκέπτες και τις ανάγκες τους; (Nickols 1990, iv).

Όλα τα παραπάνω είναι ερωτήματα στα οποία μπορούμε να απαντήσουμε διεξάγοντας μια έρευνα κοινού. Αυτή θα μας αποκαλύψει τα δημογραφικά και ψυχογραφικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών (κίνητρα επίσκεψης, προσδοκίες κλπ). Θα καταδείξει τι άρεσε στους επισκέπτες και τι έμαθαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, πόσο χρόνο πέρασαν μέσα στην έκθεση, σε ποια εκθέματα σταμάτησαν και σε ποια σημεία της διαδρομής τους είχαν κοινωνική αλληλεπίδραση. Πρόκειται για ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα που μόνο μέσα από την έρευνα κοινού είναι δυνατόν να συγκεντρώσει κανείς (Serrell 2006, 106).

¹⁷(Falk .και Dierking 2013, 173).

¹⁸ “Hands-on”: Η δυνατότητα που παρέχεται στον επισκέπτη να αγγίζει κάποια εκθέματα, να συμμετέχει δια της αφής σε δραστηριότητες μέσα στην έκθεση

Συνεπώς, η έρευνα κοινού βοηθάει στην κατανόηση της εικόνας του μουσείου προς τα έξω, επισημαίνει αρετές και αδυναμίες της έκθεσης, καθώς επίσης και τις ανάγκες του κοινού.

Ειδικά όσον αφορά τον χρόνο που περνούν οι επισκέπτες μέσα σε μια έκθεση αναφέρουμε τα εξής: Είναι πολύ σημαντικό για την ομάδα σχεδιασμού μιας έκθεσης να γνωρίζει πόσο χρόνο περνάνε οι επισκέπτες μέσα στον εκθεσιακό χώρο, καθώς η πληροφορία αυτή μπορεί να συμβάλει στον σχεδιασμό μιας έκθεσης που θα είναι καλύτερα προσαρμοσμένη στις ανάγκες και τις προσδοκίες των επισκεπτών. Η ρεαλιστική σκέψη είναι αναγκαία, όσον αφορά τον αριθμό των δραστηριοτήτων που προλαβαίνει να κάνεις ένας επισκέπτης μέσα σε μια έκθεση (Serrell 1998, 50). Πολλές φορές η πληθώρα προσφοράς δημιουργεί σύγχυση στον επισκέπτη (“more is less”), ειδικά όταν εκείνος δεν έχει πολύ χρόνο στη διάθεσή του.

Είναι πολύ σημαντικό για το μουσείο να γνωρίζει τη άποψη των επισκεπτών του και να μην εστιάζει μονάχα στις γνώμες των επαγγελματιών που εργάζονται μέσα σε αυτό. Οι Falk και Dierking έχουν αναφέρει πολύ εύστοχα τους λόγους για τους οποίους ένα μουσείο πρέπει να «ακούει» τις απόψεις του κοινού και να μην λειτουργεί με εσωστρέφεια, βασισμένο μόνο στις ιδέες και την προσπάθεια του εξειδικευμένου προσωπικού του:

«Ο τρόπος με τον οποίο ο επισκέπτης προσλαμβάνει το μουσείο είναι χρήσιμος, επειδή αυτός είναι εν τέλει ο χρήστης του μουσείου, όχι κάποιος σχεδιαστής ή άλλος ειδικός στον τομέα αυτό. Η οπτική του δεν περιχαράκώνεται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο διανοητικής πειθαρχίας ή σε συγκεκριμένες εκθέσεις ή σε αντικείμενα. Αντίθετα, η οπτική του επισκέπτη σχετίζεται με σημεία-κλειδιά προσωπικού, φυσικού και κοινωνικού περιεχομένου, ενώ παράλληλα καθοδηγείται από αγωνιώδης προσωπικές προσδοκίες και ανάγκες. Η δε κατανόηση της μουσειακής εμπειρίας του επισκέπτη πρέπει να γίνεται συνολικά, σαν να πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο σύστημα»

(Falk και Dierking 2013, 174).

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την έννοια της αξιολόγησης, τους λόγους για τους οποίους είναι χρήσιμη καθώς επίσης και τα στοιχεία εκείνα που μπορεί να σταθούν εμπόδιο στη διεξαγωγή της.

2.2. Τι είναι η αξιολόγηση έκθεσης

«Η έρευνα και η αξιολόγηση είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για τη δημιουργία επιτυχημένων εκθέσεων και από αυτή την άποψη συνεισφέρουν στη δραστική μείωση του κόστους, καθώς μειώνουν τις πιθανότητες να δημιουργηθούν σοβαρά προβλήματα»¹⁹

Αξιολόγηση είναι η συστηματική συλλογή δεδομένων και πληροφοριών σχετικά με τα χαρακτηριστικά, τις δραστηριότητες και τις συνέπειες μιας έκθεσης ή ενός προγράμματος. Πρόκειται για στοιχεία χρήσιμα, όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων για τη συνέχιση ή τη βελτίωση της έκθεσης ή του προγράμματος που αξιολογείται (Hooper-Greenhill 1996, 69).

Πιο αναλυτικά, πρόκειται για έρευνα και ανάλυση που πραγματοποιείται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος της διαδικασίας σχεδιασμού μιας έκθεσης. Η αξιολόγηση αναφέρεται είτε σε μια έρευνα «ανοιχτού τύπου», που στοχεύει στην ανάπτυξη κάποιας θεωρίας, είτε σε μια έρευνα με στόχο τη μελέτη συγκεκριμένων στοιχείων σε μια έκθεση, π.χ. τη λειτουργία των κειμένων. Και στις δύο περιπτώσεις η διαθέσιμη μεθοδολογία είναι η ίδια και περιλαμβάνει *ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, νοητικούς χάρτες, ομάδες εστίασης και συμμετοχική ή απλή παρατήρηση* (Hooper-Greenhill 1996, 69).

Η αξιολόγηση εξυπηρετεί πέντε σκοπούς (Hooper-Greenhill 1996, 69):

¹⁹(Μουσούρη 1999, 60).

- Αιτιολόγηση (“Justification”) της αξίας του μουσειακού οργανισμού ή της συγκεκριμένης έκθεσης
- Συγκέντρωση πληροφορίας για μακροπρόθεσμο σχεδιασμό
- Ενίσχυση στη διαμόρφωση νέων εκθέσεων και προγραμμάτων
- Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της υπάρχουσας έκθεσης
- Κατασκευή θεωρίας

Έχουμε ήδη σημειώσει σε προηγούμενο κεφάλαιο την πίεση που δέχονται τα μουσεία μέσα στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της βιομηχανίας αξιοποίησης ελεύθερου χρόνου. Από αυτήν προκύπτει και η ανάγκη τους για διεύρυνση του κοινού. Συγκεκριμένα, τα μουσεία καλούνται:

«να ανοίξουν προς όλα τα στρώματα της κοινωνίας, να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες των νέων μέσων παρουσίασης και της σύγχρονης τεχνολογίας και να προσφέρουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας. Για αυτούς τους λόγους προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη προσεκτικής εξέτασης των υπηρεσιών που προσφέρουν και του τρόπου λειτουργίας τους, καθώς και η μελέτη του κοινού τους»

(Οικονόμου 2003, 104).

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τους συνήθως περιορισμένους πόρους και την αυξημένη δημόσια ευθύνη των μουσείων, ενισχύουν τη σημασία και τον ρόλο της αξιολόγησης (Μουσούρη 1999, 60).

Ωστόσο, παρά τα οφέλη που παρέχει, η αξιολόγηση είναι μια διαδικασία που δεν γίνεται συστηματικά από τα μουσεία. Αυτό συμβαίνει επειδή πρόκειται για χρονοβόρα και κοστοβόρα διαδικασία, οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας έχουν συχνά κατηγορηθεί για μη αξιόπιστα αποτελέσματα, ενώ το προσωπικό των μουσείων αισθάνεται ότι «απειλείται» από την κριτική που ενδέχεται να ασκηθεί στο αποτέλεσμα της εργασίας του (Serrell 2006, 122 και Teller 2007, 69).

Στην Ελλάδα δεν γίνεται συστηματικά αξιολόγηση από τα μουσεία, κάτι που οφείλεται κυρίως στη δομή και τη λειτουργία των οργανισμών και ακόμη

περισσότερο στην έλλειψη πόρων. Πρόκειται, άλλωστε, για πολυέξοδη διαδικασία, που απαιτεί τουλάχιστον το 3% του συνολικού προϋπολογισμού μιας έκθεσης, εάν θέλουμε να γίνει με τρόπο σωστό και αποτελεσματικό (Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004, 203).

Στις σελίδες που ακολουθούν θα αναφερθούμε στους τύπους της αξιολόγησης και τα πλεονεκτήματά τους, στις μεθόδους διεξαγωγής τους και στις πιθανές δυσκολίες που μπορεί να συναντήσει η ομάδα αξιολόγησης.

2.3. Τύποι αξιολόγησης έκθεσης: Μεθοδολογία, πλεονεκτήματα και πιθανές δυσκολίες

Υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τύποι αξιολόγησης, ανάλογα με το πότε αυτή πραγματοποιείται, σε σχέση με τα στάδια της έκθεσης: η *προκαταρκτική*, η *διαμορφωτική* και η *συνολική/διορθωτική* αξιολόγηση. Η προκαταρκτική λαμβάνει χώρα πριν από τον σχεδιασμό της έκθεσης, η διαμορφωτική πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης της έκθεσης, ενώ η συνολική γίνεται έπειτα από το άνοιγμα της έκθεσης στο κοινό (Οικονόμου 2003, 107).

Το ιδανικό για μια έκθεση θα ήταν να ακολουθήσει και τους τρεις τύπους αξιολόγησης, κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και ανάπτυξης, ωστόσο αυτό δεν αποκλείει τη δυνατότητα να διεξαχθεί ένας μόνον από τους τύπους αξιολόγησης.

Επιμένουμε στη σημασία διεξαγωγής αξιολόγησης σε όλα τα στάδια δημιουργίας της έκθεσης επειδή κάτι τέτοιο μπορεί να συνδράμει στην αποφυγή λαθών, η μετέπειτα διόρθωση των οποίων επιβαρύνει χρηματικά το μουσείο και επιπλέον είναι εξαιρετικά χρονοβόρα (Hooper-Greenhill 1996, 74).

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε ένα προς ένα τα είδη της αξιολόγησης, τα οφέλη και τις δυσκολίες τους.

2.3.1. Προκαταρκτική αξιολόγηση έκθεσης

Η προκαταρκτική αξιολόγηση διενεργείται πριν από τον σχεδιασμό μιας έκθεσης, συνήθως όταν η ομάδα εργασίας βρίσκεται στο στάδιο της σύλληψης της αρχικής ιδέας (Μουσούρη 1999, 58). Εξετάζει τις προηγούμενες γνώσεις των επισκεπτών σε σχέση με το θέμα της έκθεσης που πρόκειται να δημιουργηθεί, αλλά και τις προσδοκίες τους από μια τέτοια έκθεση (Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004, 193).

Ένας απλός αλλά αποτελεσματικός τρόπος διεξαγωγής προκαταρκτικής αξιολόγησης είναι η δοκιμή ορισμένων τίτλων σε μια ομάδα επισκεπτών, προκειμένου να καταδειχθεί η κατανόηση του θέματος και οι προσδοκίες του κοινού από μια πιθανή έκθεση για το εν λόγω θέμα (Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004, 193, Hooper-Greenhill 1996, 75).

Η προκαταρκτική αξιολόγηση μπορεί να βοηθήσει την ομάδα σχεδιασμού να καταλάβει εάν η αρχική της ιδέα παρουσιάζει ενδιαφέρον για το κοινό του μουσείου, ή θα ήταν προτιμότερο είτε να υποστεί επεξεργασία είτε να απορριφθεί εντελώς. Οι πληροφορίες που συλλέγονται μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου η ομάδα σχεδιασμού να αναπτύξει το θέμα της έκθεσης και να βρει ένα «κοινό σημείο επικοινωνίας με τους επισκέπτες» (Μουσούρη 1999, 58).

Η προκαταρκτική αξιολόγηση δίνει στην ομάδα εργασίας την ευκαιρία να δει το θέμα της έκθεσης μέσα από τα μάτια του επισκέπτη και να διορθώσει τυχόν ερμηνευτικές αστοχίες, που μπορεί να οδηγήσουν σε παρερμηνεία του θέματος, ή ακόμη χειρότερα να ληφθούν ως προσβολή από μια μερίδα κοινού (Μουσούρη 1999, 58).

2.3.2. Διαμορφωτική αξιολόγηση έκθεσης

Η διαμορφωτική αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια ανάπτυξης και σχεδιασμού της έκθεσης και στόχο έχει να κάνει τα εκθέματα πιο κατανοητά στους επισκέπτες, αλλά και πιο απολαυστικά (Taylor 1991, 8). Σε αυτό το στάδιο βασικός σκοπός είναι να

επιλεγούν τα εκθέματα εκείνα που μεταδίδουν καλύτερα τα μηνύματα της έκθεσης και αφηγούνται με τρόπο πιο ορθό και ελκυστικό την ιστορία που θέλει να παρουσιάσει η έκθεση (Μουσούρη 1999, 59).

Καταλαβαίνουν όλοι οι επισκέπτες τι αφορά αυτό το έκθεμα; Θα το χρησιμοποιήσουν με τον τρόπο που πρέπει; Με άλλα λόγια, θα «δουλέψει» το έκθεμα; Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα στα οποία δίνει απαντήσεις η διαμορφωτική αξιολόγηση (Taylor 1991, 9). Μέσα από αυτή τη διαδικασία, λοιπόν, μπορούμε να εξασφαλίσουμε εκθέματα που θα λειτουργούν καλύτερα μέσα στην έκθεση.

Η διαμορφωτική αξιολόγηση εξετάζει την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας ανάμεσα σε εκθέματα και επισκέπτες, την ορθότητα ή μη της χρήσης των διαδραστικών εκθεμάτων, ενώ διασφαλίζει τη μείωση των συγκρούσεων ανάμεσα στα μέλη της ομάδας εργασίας πάνω σε αμφιλεγόμενα ζητήματα. Το τελευταίο συμβαίνει διότι οι απόψεις των επισκεπτών, στους οποίους απευθύνεται η έκθεση, μπορούν να καθοδηγήσουν την ομάδα προς τις επιλογές εκείνες που θα κάνουν την έκθεση πιο επιτυχημένη και να αποτρέψουν λανθασμένες κινήσεις. Έτσι η ομάδα εργασίας μπορεί να βασιστεί στα αποτελέσματα της διαμορφωτικής αξιολόγησης και να αποφύγει πιθανές συγκρούσεις απόψεων ανάμεσα στα μέλη της (Taylor 1991, 10-11).

Για τη διεξαγωγή της διαμορφωτικής αξιολόγησης χρησιμοποιούνται συνήθως μακέτες εκθεμάτων και δείγματα κειμένων. Η χρήση προπλασμάτων των διαδραστικών εκθεμάτων, συμβάλλει στο να αξιολογηθούν: η αποτελεσματικότητά τους, η σαφής ερμηνεία τους, το νόημα που τους δίνουν οι επισκέπτες, η σαφήνεια στις οδηγίες χρήσης και η πιθανή ύπαρξη εργονομικών προβλημάτων (Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου 2004, 198).

Αυτό το στάδιο αξιολόγησης κρίνεται ιδιαίτερος χρήσιμο, καθώς μπορεί να αποτρέψει τυχόν σοβαρά λάθη στον σχεδιασμό εκθεμάτων, τα οποία συνήθως είναι ιδιαίτερος κοστοβόρα (Taylor 1991, 12).

2.3.3. Συνολική/Διορθωτική αξιολόγηση

Η συνολική αξιολόγηση πραγματοποιείται μετά το άνοιγμα της έκθεσης στο κοινό και αφορά τη συλλογή πληροφοριών σχετικά την οργάνωση της έκθεσης και το πώς αυτή επηρεάζει την εμπειρία του επισκέπτη (Μουσούρη 1999, 60). Η συνολική αξιολόγηση αφορά το σύνολο μιας έκθεσης ή ενός προγράμματος, ενώ η διορθωτική στοχεύει σε συγκεκριμένες παρεμβάσεις και διορθώσεις.

Βασίζεται στη συστηματική συλλογή δεδομένων από τους επισκέπτες (“feedback”) και πιο συγκεκριμένα, στον τρόπο που συμπεριφέρονται οι επισκέπτες μέσα στον εκθεσιακό χώρο, τον τρόπο που αλληλεπιδρούν με τα εκθέματα, με τους άλλους επισκέπτες ή τα μέλη της ομάδας με την οποία ενδέχεται να επισκέπτηκαν την έκθεση (φίλοι, οικογένεια κλπ.). Άλλες πληροφορίες αφορούν τη διάρκεια της επίσκεψης, τα εκθέματα που κέρδισαν την προσοχή και το ενδιαφέρον των επισκεπτών και τέλος τον τρόπο με τον οποίο οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται την αφήγηση της έκθεσης (Μουσούρη 1999, 60).

Συχνά πρόκειται για στοχοκεντρικές αξιολογήσεις, που εξετάζουν δηλαδή αν εκπληρώθηκαν οι αρχικοί στόχοι της έκθεσης. Απαντούν στα ερωτήματα «ήταν αποτελεσματική η έκθεση;», «δούλεψε σωστά;». Σε τέτοιες περιπτώσεις η αξιολόγηση σχετίζεται άμεσα με τους αρχικούς στόχους των σχεδιαστών της έκθεσης, συνεπώς τα αποτελέσματά της συγκρίνονται με τις αρχικές προθέσεις της ομάδας σχεδιασμού (Serrell 2006, 94).

Η μεθοδολογία που ακολουθείται στις συνολικές αξιολογήσεις είναι συνήθως ένας συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων, προκειμένου να εξασφαλιστεί η μελέτη του θέματος από ποικίλες πλευρές. Έτσι, η αξιολόγηση κερδίζει σε εγκυρότητα και αξιοπιστία, ενώ δίνεται προσοχή σε ένα σύνολο παραγόντων, που αφορούν την εμπειρία του επισκέπτη στο μουσείο και όχι μόνον σε ζητήματα μετρήσιμου χαρακτήρα (Robson 2007, 206-207).

Οι πιο συνηθισμένες μέθοδοι περιλαμβάνουν τη **χρήση ερωτηματολογίου** (έντυπο, τηλεφωνικό, ταχυδρομικό, ηλεκτρονικό). Πρόκειται για ερωτηματολόγια που

περιέχουν κυρίως ερωτήσεις «κλειστού» τύπου (με απαντήσεις πολλαπλής επιλογής κλπ.) Επειδή το ερωτηματολόγιο δεν ενδείκνυται ως εργαλείο συλλογής δεδομένων που αφορούν τη σε βάθος γνώμη του επισκέπτη για την έκθεση, π.χ. για θέματα ερμηνείας κλπ., τέτοιου είδους ζητήματα «καλύπτονται» κυρίως με συνεντεύξεις σε βάθος ή τη χρήση νοητικού χάρτη.

Όσον αφορά τη χρήση ερωτηματολογίου, αναφέρουμε ενδεικτικά τα εξής πλεονεκτήματα:

- Σχετικά απλή και άμεση προσέγγιση στάσεων, πεποιθήσεων κλπ
- Παρέχουν μεγάλα σύνολα τυποποιημένων δεδομένων (Robson 2007, 275).

Από την άλλη πλευρά, εντοπίζονται τα παρακάτω μειονεκτήματα:

- Οι ερωτηθέντες δεν αναφέρουν οπωσδήποτε τις απόψεις τους με ακρίβεια, συνεπώς ελλοχεύει ο κίνδυνος της μεροληψίας εξαιτίας της τάσης για κοινωνική αποδοχή. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι απαντούν με τρόπο που πιστεύουν ότι θα τους κάνει αρεστούς στους άλλους
- Κίνδυνος να μην εντοπιστούν ασάφειες ή παρανοήσεις στις ερωτήσεις (Robson 2007, 274).

Στις **συνεντεύξεις σε βάθος** οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τη γνώμη τους ελεύθερα, χωρίς να περιορίζονται από τις απαντήσεις πολλαπλών επιλογών που συνήθως χρησιμοποιούνται στα ερωτηματολόγια (Robson 2007, 272). Μέσα από τη συνέντευξη αναδεικνύονται τα ειδικά ενδιαφέροντα των επισκεπτών, οι προτάσεις και οι σκέψεις τους για το σύνολο της έκθεσης αλλά και για πιο συγκεκριμένες ενότητες ή ζητήματα που αφορούν την περιήγησή τους. Παράλληλα, κατά τη διάρκεια συλλογής δεδομένων μέσω συνέντευξης υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής στοιχείων μη λεκτικής επικοινωνίας, τα οποία είναι συχνά πολύ χρήσιμα στην κατανόηση της άποψης που ο εκάστοτε ερωτώμενος επιθυμεί να εκφράσει (Robson 2007, 323).

Βασικό μειονέκτημα των συνεντεύξεων είναι το ότι είναι χρονοβόρες, τόσο όσον αφορά τη συλλογή όσο και αναφορικά με την ανάλυση των δεδομένων ((Robson 2007, 323). Οι συνεντεύξεις εξασφαλίζουν μεγαλύτερο βάθος στην έρευνα, ενώ τα ερωτηματολόγια, εστιάζουν σε ποσοτικά δεδομένα και διασφαλίζουν μεγαλύτερο εύρος.

Όσον αφορά την **παρατήρηση**, αυτή πραγματοποιείται με τη χρήση χαρτών περιήγησης. Πρόκειται για έντυπα που παρουσιάζουν την κάτοψη των εκθεσιακών αιθουσών. Ο ερευνητής παρακολουθεί την πορεία του επισκέπτη που έχει επιλέξει και σημειώνει: τη διαδρομή/πορεία που εκείνος ακολουθεί, τα σημεία στα οποία κάνει στάση, τον χρόνο που αφιερώνει στα εκθέματα κλπ. Ο ερευνητής επιδιώκει να καταγράψει όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία σχετικά με τη συμπεριφορά του επισκέπτη στον εκθεσιακό χώρο: Αν διάβασε τα κείμενα της έκθεσης και για πόσο χρονικό διάστημα, αν χρησιμοποίησε τα διαδραστικά εκθέματα, αν συνομίλησε με άλλους επισκέπτες για τα εκθέματα κ.ο.κ. (Serrell 1998, 35-37 και Taylor, 1991, 60-62). Τα παραπάνω μεθοδολογικά εργαλεία δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή να εστιάσει σε θέματα κατανόησης περιεχομένου και αφήγησης (Mason 2011, 76-79).

Εξίσου χρήσιμες είναι και οι **συνεντεύξεις σε μικρές ομάδες εστίασης** (“focus groups”), οι οποίες είναι ιδανικές αν επιδιώκουμε πληροφορίες για συγκεκριμένες ομάδες κοινού και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους (Κυριαζή 2011, 271 και Krueger 1994, 78-79). Πρόκειται για συνεντεύξεις που γίνονται συνήθως με τη συμμετοχή 9 έως 12 ατόμων. Τα άτομα αυτά λαμβάνουν μέρος σε μια συζήτηση η οποία συντονίζεται από τον ερευνητή. Αποφεύγεται η έρευνα μεγαλύτερων αριθμητικά ομάδων, προκειμένου να μην περιορίζεται η συμμετοχή και να μη χάνεται το ενδιαφέρον όσων δεν έχουν τη ευκαιρία να εκφραστούν (Krueger 1994: 78-79).

Ωστόσο, ειδικά όσον αφορά την αξιολόγηση εκθέσεων, οι ομάδες εστίασης αποτελούν μια μέθοδο που προτιμάται για τη διεξαγωγή διαμορφωτικής αξιολόγησης. Στο στάδιο αυτό υπάρχει η δυνατότητα να διερευνηθεί, μέσω των ομάδων εστίασης, η αντίδραση συγκεκριμένων ομάδων επισκεπτών απέναντι σε συγκεκριμένα ζητήματα, όπως π.χ. εκθέματα, κείμενα, μακέτες διαδραστικών εκθεμάτων, τίτλους εκθεσιακών ενότητων κλπ. Τα κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων στις ομάδες εστίασης είναι πολύ σημαντικά, καθώς συμβάλλουν στο να αποφευχθεί ο κίνδυνος αλλοίωσης της ποιότητας των δεδομένων (Krueger 1994: 87-88).

Φυσικά, κάθε μεθοδολογικό εργαλείο παρουσιάζει τους δικούς του περιορισμούς και τα δικά του πλεονεκτήματα. Ωστόσο, με τη χρήση πολλών διαφορετικών μεθόδων

επιτυγχάνονται αλληλεπικαλύψεις και ελαχιστοποιείται, όσο είναι δυνατόν, ο κίνδυνος αλλοίωσης της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων (Marshall και Rossman 1995, 80-81).

Η συνολική αξιολόγηση καταδεικνύει τα δυνατά και αδύναμα σημεία μιας έκθεσης, μας ενημερώνει για τις τάσεις και τις ανάγκες του κοινού και αποτελεί, ίσως, τον μόνο τρόπο βελτίωσης των εκθέσεων γενικότερα. Το να γνωρίζουμε τα σημεία εκείνα που απαιτούν βελτίωση, προκειμένου οι επισκέπτες να απολαμβάνουν τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες μέσα σε ένα μουσείο, αποτελεί το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση βελτίωσης.

Στα οφέλη της συνολικής αξιολόγησης εντάσσουμε, επίσης, το γεγονός ότι μπορεί να «προφυλάξει» τις ομάδες σχεδιασμού από τυχόν σοβαρά και ακριβά λάθη σε μελλοντικές εκθέσεις (Μουσούρη 1999, 60). Η δυσκολία που σχετίζεται με τον φόβο του προσωπικού ότι μπορεί να ασκηθεί αρνητική κριτική στο αποτέλεσμα της εργασίας τους μπορεί να ξεπεραστεί μόνον εφόσον οι ίδιοι οι επαγγελματίες των μουσείων συνειδητοποιήσουν: Πρώτον, το γεγονός ότι δεν κρίνονται οι ίδιοι προσωπικά και δεύτερον την ανάγκη του μουσείου για συνεχή βελτίωση και εξέλιξη.

Εδώ ολοκληρώνεται το πρώτο μέρος της εργασίας, που είχε στόχο να αναλύσει θεωρητικά ορισμένα ζητήματα που αφορούν τις μουσειακές εκθέσεις και την αξιολόγησή τους. Ακολουθεί το δεύτερο μέρος, που αποτελεί αποτέλεσμα εμπειρικής έρευνας στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης.

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ:
Η ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Κεφάλαιο 3. Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

3.1. Το έργο και ο χαρακτήρας του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

«Ο ανθρωπάκος των Κυκλάδων πίστευε ότι θα έφτιαχνε τη Μεγάλη Θεά ή κάτι παρόμοιο. Και το έκανε. Εγώ, στο Παρίσι, ξέρω τι θέλησε να κάνει: Όχι τον Θεό, αλλά τη Γλυπτική.»²⁰

Pablo Picasso

Εικόνα 12 Η Είσοδος του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (Μέγαρο Σταθάτου, Βασιλίσσης Σοφίας και Ηρόδοτου)

Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης ιδρύθηκε το 1986 προκειμένου να στεγάσει τη συλλογή με έργα Κυκλαδικής και Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης των Νικολάου και Αικατερίνης Γουλανδρή. Το Ίδρυμα Νικολάου Π. Γουλανδρή, στο οποίο ανήκει από το 1985 η συλλογή, είναι αφιερωμένο, σύμφωνα με

το καταστατικό του, «στη μελέτη και διάδοση του πολιτισμού του Αιγαίου, από την προϊστορική περίοδο μέχρι τους νεώτερους χρόνους.»²¹ Η πραγματοποίηση των σκοπών αυτών επιτυγχάνεται «με την έκθεση και επέκταση της Συλλογής, την οργάνωση περιοδικών εκθέσεων, τη δημοσίευση μονογραφιών και επιστημονικών

²⁰ Από την ταινία μικρού μήκους: «Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος.

Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη. Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση:

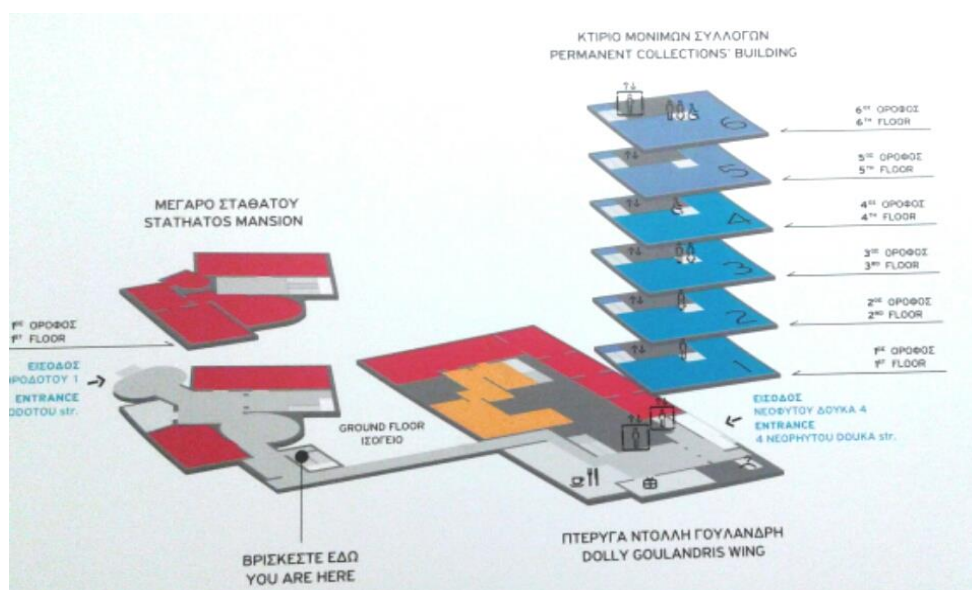
<https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

²¹ Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, on line στη διεύθυνση:

http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3520 (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

καταλόγων, τη χορήγηση υποτροφιών και τη συμμετοχή σε διεθνή ερευνητικά προγράμματα.»²²

Σύμφωνα με το φυλλάδιο που δίνεται στους επισκέπτες κατά την είσοδό τους, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στεγάζεται σε δύο κτήρια, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με έναν υαλοσκεπαστο διάδρομο. Πρόκειται για το κτήριο της οδού Νεοφύτου Δούκα 4, όπου βρίσκονται οι μόνιμες εκθέσεις, το πωλητήριο, το café, οι αίθουσες διαλέξεων, καθώς επίσης και η πτέρυγα Ντόλλης Γουλανδρή (2005), όπου λαμβάνουν χώρα τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα δημιουργικά εργαστήρια για παιδιά και ενήλικες, και για το Μέγαρο Σταθάτου, στη συμβολή των οδών Βασιλίσσης Σοφίας και Ηροδότου. Άλλοτε κατοικία της οικογένειας του Όθωνα και της Αθηνάς Σταθάτου, το εν λόγω κτήριο αποτελεί έργο του βαυαρού αρχιτέκτονα Ernst Ziller. Ολοκληρώθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα κλασικιστικής αρχιτεκτονικής της Αθήνας. Στο Μέγαρο Σταθάτου φιλοξενούνται οι περιοδικές εκθέσεις²³.

Εικόνα 13 Κάτοψη των κτηρίων του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

²² Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=6&clang=0> (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

²³ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=6&clang=0> (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

3.2. Η ιστορία των συλλογών

Η συλλογή του Νικολάου και της Ντόλλης Γουλανδρή απέκτησε νομική υπόσταση το 1962, έπειτα από τη χορήγηση άδειας του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου του ΥΠΠΟ. Η συλλογή απέκτησε διεθνή φήμη και αναγνώριση, κυρίως λόγω των σπάνιων κυκλαδικών ευρημάτων (ειδωλίων και μαρμάρινων αγγείων) που περιλάμβανε, και τα οποία δημοσιεύθηκαν για πρώτη φορά το 1968 από τον Καθηγητή Χρίστο Ντούμα²⁴.

Εικόνα 14 Ειδώλιο καθιστής μορφής - "Ο εγείρων πρόποσιν" 2800-2300 π.Χ

Η συλλογή εκτέθηκε για πρώτη φορά το 1978 στο Μουσείο Μπενάκη και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 παρουσιάστηκε σε σημαντικά μουσεία του κόσμου, όπως η National Gallery της Washington, το Μουσείο Δυτικής Τέχνης του Τόκιο, το Museum of Fine Arts στο Huston, τα Musées Royaux d'Art et d'Histoire και Palais des Beaux Arts των Βρυξελλών, το Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο και το Grand Palais του Παρισιού²⁵.

Εικόνα 15 Τμήμα επιτύμβιου αναγλύφου, Ελληνικό (Αττικό),

Κλασική περίοδος

Μετά τον θάνατο του Νικολάου Γουλανδρή, η σύζυγός του Ντόλλη ίδρυσε στη μνήμη του το Ίδρυμα Νικολάου Π. Γουλανδρή (1985), στο οποίο δώρισε τη διεθνώς πλέον

γνωστή ιδιωτική συλλογή Κυκλαδικής και Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης. Έπειτα από τη μόνιμη μεταστέγάσή της στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, η συλλογή εμπλουτίστηκε με νέα αποκτήματα αλλά και δωρεές, ανάμεσά τους ένα μεγάλο μέρος της συλλογής Κυπριακών Αρχαιοτήτων Θάνου Ν. Ζιντίλη (2002)²⁶.

²⁴Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, on line στη διεύθυνση:

http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3520 (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

²⁵ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=6&clang=0>

(τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

²⁶ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=6&clang=0>

(τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

Εκτός από τη μόνιμη έκθεση, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης φιλοξενεί, επίσης, περιοδικές εκθέσεις, ενώ στους χώρους του διοργανώνεται πληθώρα δράσεων και δραστηριοτήτων για παιδιά και ενήλικες. Όπως σημειώνεται χαρακτηριστικά στο φυλλάδιο του μουσείου:

Εικόνα 16 Έργο του Hans Coper που παραπέμπει σε Κυκλαδίτικα Ειδώλια επιδιώκοντας την επικοινωνία με το ευρύτερο κοινό, διοργανώνει περιοδικές εκθέσεις –αρχαιολογικές και εικαστικές, συμπεριλαμβανομένης και της σύγχρονης τέχνης- καθώς και εκπαιδευτικά προγράμματα, ομιλίες, διαλέξεις, σεμινάρια, μουσικές και άλλες εκδηλώσεις. Η ανάδειξη των μόνιμων συλλογών επιτυγχάνεται με

«Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης,

Εικόνα 17 Έργο του Alberto Giacometti που παραπέμπει σε Κυκλαδίτικα Ειδώλια

νέες παρουσιάσεις, που προσαρμόζονται στις σύγχρονες μουσειολογικές προσεγγίσεις.»

Εικόνα 18 Έργο του Henry Moore που παραπέμπει σε Κυκλαδίτικα ειδώλια

Ειδικά μέσα από τις εκθέσεις σύγχρονης τέχνης, το μουσείο επιδιώκει να φέρει «το κοινό του σε επαφή με σημαντικούς καλλιτέχνες του 20ού αιώνα», και να του

δώσει την ευκαιρία να διερευνήσει «τις βαθύτερες σχέσεις της αρχαίας τέχνης με τη σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση.»²⁷

²⁷ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=6&clang=0>

(τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

3.3 Η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Η μόνιμη συλλογή του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης στεγάζεται σε τέσσερις ορόφους, στο κτήριο της οδού Νεοφύτου Δούκα 4. Ο πρώτος όροφος φιλοξενεί την «Κυκλαδική Τέχνη», ο δεύτερος τη συλλογή με την «Αρχαία Ελληνική Τέχνη», ο τρίτος την «Αρχαία Κυπριακή Τέχνη» και ο τέταρτος είναι αφιερωμένος στην «Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα». Κάθε όροφος περιλαμβάνει μία μόνον αίθουσα, όπου βρίσκονται τα εκθέματα, οργανωμένα σε θεματικές ενότητες.

Εικόνα 19 Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια ιστορία με εικόνες
2^{ος} όροφος

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι κάθε εκθεσιακή αίθουσα φέρει την υπογραφή διαφορετικής ομάδας επιμελητών, ενώ διαφέρει ακόμη και ο χρόνος δημιουργίας και ανοίγματος στο κοινό της κάθε μίας από αυτές²⁸. Συνεπώς, πρόκειται ουσιαστικά για τέσσερις διαφορετικές αφηγήσεις, που μπορεί κανείς να επισκεφθεί με όποια σειρά επιθυμεί και να εστιάσει στους ορόφους-αίθουσες που τον ενδιαφέρουν. Καθεμιά, όμως, από αυτές τις ανεξάρτητες αίθουσες αποτελεί μία ολοκληρωμένη ενότητα, ένα συγκεκριμένο αφήγημα, χωρισμένο σε μεγάλες και μικρές θεματικές ενότητες, με κύριο οδηγό τα αντικείμενα που απαρτίζουν τις μόνιμες συλλογές.

Εικόνα 20 Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα, 4^{ος} όροφος

²⁸ Συντελεστές: 1^{ος} όροφος «Κυκλαδική Τέχνη» (1986) επιμέλεια Χρίστος Ντούμας.

2^{ος} όροφος «Αρχαία Ελληνική Τέχνη» (2009) επιμέλεια Νίκος Παπαδημητρίου.

3^{ος} όροφος «Κύπρος: Αρχαία Τέχνη και Πολιτισμός» (2012) επιμέλεια έκθεσης Μαρία Δόγκα-Τόλη.

4^{ος} όροφος (2008) «Σκηνές από την καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα» επιμέλεια Νικόλαος Χρ. Σταμπολίδης, Γιώργος Τασούλας.

3.1. Κυκλαδική τέχνη

Σύμφωνα με το φυλλάδιο του μουσείου για την αίθουσα του πρώτου ορόφου («Κυκλαδική Τέχνη») «τα 400 και πλέον αντικείμενα, οργανωμένα σε ενότητες στις επιτοίχιες και κεντρικές προθήκες, αντιπροσωπεύουν όλες τις φάσεις του Πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού (3.200-2.000 π.Χ.)». Η συλλογή περιλαμβάνει πλήθος μαρμάρινων ειδωλίων και αγγείων, ενώ δεν λείπουν τα εργαλεία και τα σκεύη οικιακής χρήσης²⁹.

Εικόνα 21 Ειδώλιο γυναικείας μορφής κανονικού τύπου (παραλλαγή Δωκαθισμάτων)

Πρόκειται για «ευρύ φάσμα αντικειμένων σε πηλό, λίθο, μάρμαρο και μέταλλο»³⁰ ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν οι «δημιουργίες της κυκλαδικής μαρμαρογλυπτικής», δηλαδή τα κυκλαδικά ειδώλια «έργα που εκφράζουν τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα του Πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού»³¹.

Η έκθεση δεν παραλείπει να αναφερθεί στην αινιγματική χρήση των ειδωλίων, καθώς δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για αυτό το ζήτημα. Επισημαίνει ακόμη το γεγονός ότι, παρά το λευκό χρώμα με το οποίο είναι γνωστά στον σύγχρονο θεατή, τα ειδώλια φέρουν συχνά υπολείμματα χρώματος, συνεπώς πιθανότατα ήταν χρωματισμένα³². Παράλληλα, η έκθεση μας υπενθυμίζει το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες μορφές ενέπνευσαν καλλιτέχνες του 20ου αιώνα και των σύγχρονων καλλιτεχνικών ρευμάτων με την απλότητα και την αφαιρετικότητα τους.³³

²⁹ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=245&clang=0>

³⁰ Από τον κατάλογο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που αφορά αποκλειστικά τον πρώτο όροφο «Κυκλαδική Τέχνη»

³¹ Από τον κατάλογο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που αφορά αποκλειστικά τον πρώτο όροφο «Κυκλαδική Τέχνη»

³² Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=245&clang=0>

³³ Από την ταινία μικρού μήκους: «Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος.

3.3.2. Αρχαία ελληνική τέχνη: Μια ιστορία με εικόνες

Εικόνα 22 Μελανόμορφος
αμφορέας, πηλός, Αρχαϊκή
περίοδος

Η έκθεση του 2^{ου} ορόφου αφορά την αρχαία ελληνική τέχνη, από τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. μέχρι τον τέταρτο αιώνα μ.Χ. Επιδιώκει να δώσει απαντήσεις στο ερώτημα «γιατί χρειαζόνταν τόσες εικόνες οι αρχαίοι Έλληνες;» Η αρχαία ελληνικής πόλις αποκαλείται συχνά «πόλη των εικόνων» χάρη στην πληθώρα «δημόσιων και ιδιωτικών παραστάσεων που έχουν σωθεί ως τις μέρες μας»³⁴.

Εστιάζοντας στην αλληλεπίδραση τέχνης και κοινωνίας, η έκθεση διερευνά τους τρόπους με τους οποίους οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες επηρέασαν την αναπαράσταση των μορφών κάθε περιόδου. Επιπλέον, αναδεικνύει όχι μόνον τις πρακτικές αλλά και τις συμβολικές διαστάσεις των αντικειμένων³⁵.

Η έκθεση «Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια Ιστορία με Εικόνες» οργανώνεται σε πέντε χρονολογικές ενότητες, καθεμιά από τις οποίες αποτελείται από το εισαγωγικό κείμενο και προθήκες με ξεχωριστές θεματικές ενότητες. Όπως πληροφορούμαστε από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης:

«Τα αντικείμενα παρουσιάζονται με τρόπο που αναδεικνύει τις μορφολογικές λεπτομέρειές τους αλλά ταυτόχρονα είναι φιλικός προς το κοινό. Έχουν χρησιμοποιηθεί ειδικά φώτα που διευκολύνουν την θέαση των αντικειμένων και δημιουργούν μια "θεατρική" ατμόσφαιρα. Ιδιαίτερη προσοχή έχει επιδειχθεί ως προς τα ύψη και τον φωτισμό των κειμένων και των περιγραφών, αλλά

Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη. Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση:

<https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

³⁴ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=240&clang=0>

³⁵ Από τον κατάλογο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που αφορά αποκλειστικά τον δεύτερο όροφο «Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια ιστορία με εικόνες»

και τις γραμματοσειρές, ούτως ώστε να είναι προσβάσιμες από τα παιδιά αλλά και από ανθρώπους με προβλήματα όρασης.»³⁶

Η έκθεση περιλαμβάνει, επίσης, διαδραστικές εφαρμογές, μέσα από οθόνες αφής, προκειμένου ο επισκέπτης να μάθει περισσότερα σχετικά με την ιστορία της γραφής και την κλασική γλυπτική. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το τελευταίο τμήμα της έκθεσης, καθώς «μέσα από διαδραστικές εφαρμογές (περιστρεφόμενα επίπεδα, αυτοφωτιζόμενα συρτάρια), οι επισκέπτες μπορούν να ενημερωθούν για το πώς κατασκευάζονταν στην αρχαιότητα: τα πήλινα αγγεία και ειδώλια, τα μεταλλικά αντικείμενα, τα χρυσά κοσμήματα και τα γυάλινα σκεύη»³⁷.

Στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού της μουσειακής εμπειρίας ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει μια σειρά από σύντομα βίντεο, που αφορούν την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων στην αρχαιότητα.

Εικόνα 23 Αρχαία Ελληνική Τέχνη: Μια Ιστορία με Εικόνες, 2^{ος} όροφος

³⁶ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=240&clang=0>

³⁷ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=240&clang=0>

3.3.3. Κύπρος: Αρχαία τέχνη και πολιτισμός (συλλογή Θάνου Ν. Ζιντίλη)

Ο τρίτος όροφος φιλοξενεί τη συλλογή Κυπριακών Αρχαιοτήτων Θάνου Ν. Ζιντίλη και αποτελεί την πιο σύγχρονη εκθεσιακή ενότητα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Συγκεκριμένα, όπως μας πληροφορεί η επίσημη ιστοσελίδα του μουσείου:

«Το 2012 ολοκληρώθηκαν οι εργασίες επανέκθεσης της συλλογής με βάση την νέα μουσειογραφική μελέτη, η οποία επέτρεψε την προσθήκη περισσότερων αντικειμένων που αυξήθηκαν σε 550 (από 400) αλλά και μια νέα προσέγγιση στις κατηγορίες και τις συνάφειες των αντικειμένων της Συλλογής που χρονολογούνται από τη Χαλκολιθική ως τη Βυζαντινή, Μεσαιωνική και νεότερη περίοδο.»³⁸

Εικόνα 24 Κύπρος: Αρχαία Τέχνη και Πολιτισμός, 3^{ος} όροφος

³⁸ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?page=NODE&cnode=247&clang=0>

Ο πυρήνας της συλλογής είναι τα εκθέματα κεραμικής, τα οποία παρουσιάζονται σε δέκα ενότητες. Την έκθεση απαρτίζουν, επίσης, προθήκες με αντικείμενα σχετικά με τη λατρεία, την υφαντική, την αρωματοποιία, τις ταφικές πρακτικές, τη γραφή, τη μεταλλοτεχνία, τη νομισματοκοπία, τη σφραγιδογλυφία και τις εξωτερικές σχέσεις.³⁹ Η μουσειολογική ματιά της έκθεσης είναι σύγχρονη, γεγονός που γίνεται αντιληπτό μέσα από τον σχεδιασμό, τους χρωματισμούς, τον φωτισμό κλπ. ενώ έχει γίνει προσπάθεια ώστε:

«η έκθεση να συνοδεύεται εύληπτα κείμενα ανά προθήκη, εισαγωγικά και θεματικά, χάρτες και χρονολογικό πίνακα, καθώς και πολυμεσικές εφαρμογές σε οθόνες αφής με κείμενα, εικόνες και σχέδια που παρέχουν περαιτέρω πληροφορίες για τον κυπριακό χαλκό -το αγαθό που χάρισε πλούτο και ευημερία στο νησί-, για την ιστορία της γραφής και των νομισμάτων.⁴⁰»

3.3.4. Σκηνές από την καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα

Στον τέταρτο και τελευταίο όροφο της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να πραγματοποιήσει ένα «συνοπτικό ταξίδι στον χώρο και τον χρόνο»⁴¹. Μέσα από 142 αντικείμενα, που εκτίθενται σε εννέα διαφορετικές ενότητες, ο επισκέπτης βιώνει:

«ένα εικονικό ταξίδι στον χώρο και τον χρόνο, που ξεκινά από τον κόσμο των θεών και των ηρώων, περνά από το βασίλειο του Έρωτα, παρακολουθεί τις δραστηριότητες απλών γυναικών και ανδρών στον ιδιωτικό και τον δημόσιο χώρο, εξερευνά τις θρησκευτικές

³⁹ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=247&clang=0>

⁴⁰ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=247&clang=0>

⁴¹ Από τον κατάλογο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που αφορά αποκλειστικά τον τέταρτο όροφο «Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα»

συνήθειες των ανθρώπων, και καταλήγει στο βασίλειο του κάτω κόσμου.»⁴²

Στόχος της έκθεσης είναι να βοηθήσει τους επισκέπτες να κατανοήσουν τη χρήση των εκθεμάτων. Για το σκοπό αυτό, εκτός από τα συνοδευτικά κείμενα, η έκθεση περιλαμβάνει δύο μικρού μήκους ταινίες που σχετίζονται με τη ζωή (γέννηση, εκπαίδευση, αθλητισμός, γάμος, πόλεμος κλπ) και τον θάνατο (νεκρικές τιμές κλπ) στην αρχαιότητα.⁴³

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια της εμπειρικής έρευνας. Αμέσως μετά θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της έρευνας κοινού, μέσα από την οποία επιδιώκουμε να καταδείξουμε πως οι ίδιοι οι επισκέπτες αξιολογούν στο σύνολό της τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, μια σύντομη παρουσίαση της οποίας επιχειρήθηκε στο παρόν κεφάλαιο.

Εικόνα 25 Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα 4^{ος} όροφος

⁴² Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=72&clang=0>

⁴³ Από τον κατάλογο του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που αφορά αποκλειστικά τον τέταρτο όροφο «Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα»

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας

4.1. Στοιχεία έρευνας και στάδιο αξιολόγησης της έκθεσης

Η έρευνα κοινού που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης έγινε στο πλαίσιο «συνολικής αξιολόγησης» (“summative evaluation”). Η πρώτη αίθουσα της έκθεσης είχε ανοίξει στο κοινό προ δεκαετιών, ενώ η πιο πρόσφατα ανακαινισμένη αίθουσα, εκείνη της κυπριακής τέχνης, είναι ανοιχτή στους επισκέπτες από το 2012⁴⁴.

Συνεπώς, εξαιτίας του χρονικού σταδίου στο οποίο βρίσκεται η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης δεν ήταν δυνατή η διεξαγωγή προκαταρκτικής ή διαμορφωτικής αξιολόγησης. Σε περίπτωση που τα αποτελέσματα της συνολικής αξιολόγησης χρησιμοποιηθούν για πιθανές διορθώσεις της έκθεσης, η αξιολόγηση θα μπορούσε να θεωρηθεί και «διορθωτική».

Σύμφωνα με τη Μουσούρη (1999, 60), η συνολική αξιολόγηση αποτελεί, «το τέλειο εργαλείο» και τον πιο αποτελεσματικό τρόπο «για τη δημιουργία επιτυχημένων εκθέσεων». Χάρη σε αυτή το μουσείο μπορεί «να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση ολόκληρης της έκθεσης και πώς αυτή επηρεάζει ή διαμορφώνει την εμπειρία της επίσκεψης» (Μουσούρη 1999, 60).

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της συνολικής αξιολόγησης μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα σχετικά με το δημογραφικό και κοινωνικό προφίλ των επισκεπτών, τη συμπεριφορά τους και τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν με τα εκθέματα ή άλλους επισκέπτες. Έχουμε επίσης τη δυνατότητα να γνωρίζουμε ποια είναι τα εκθέματα εκείνα που προσελκύουν περισσότερο το ενδιαφέρον των επισκεπτών και ποια όχι, πόση ώρα αφιερώνουν οι επισκέπτες στην έκθεση, πώς αντιλαμβάνονται τα μηνύματα που περνάει η έκθεση κ.ά. (Nickols 1990. iv).

⁴⁴ Από την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης
<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>

4.2. Μεθοδολογικά εργαλεία

Τα μεθοδολογικά εργαλεία που κυρίως χρησιμοποιούνται κατά τη διεξαγωγή συνολικής αξιολόγησης είναι το ερωτηματολόγιο, οι συνεντεύξεις σε βάθος και η συμμετοχική παρατήρηση, συνήθως με χρήση χαρτών περιήγησης⁴⁵ (Nickols, 1990. ν).

Στην παρούσα έρευνα κοινού για την αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο. Σκοπός μας ήταν να συγκεντρώσουμε 100 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, ακολουθώντας τη μέθοδο της «δειγματοληψίας ευκολίας» (“convenience sampling”).

Πρόκειται για «σχέδιο δειγματοληψίας που δεν παρέχει τη δυνατότητα σε κάθε άτομο να περιληφθεί στο δείγμα», γι’ αυτό ονομάζεται «δειγματοληψία που δεν είναι πιθανοτήτων» (Robson 2007, 312). Με άλλα λόγια, τα άτομα που επελέγησαν και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ήταν τα «πλησιέστερα και πιο εύκαιρα άτομα» (Robson 2007, 314).

Δυστυχώς λόγω της πίεσης χρόνου δεν χρησιμοποιήθηκε κάποιο άλλο μεθοδολογικό εργαλείο. Επομένως γνωρίζουμε ότι η έρευνα δεν χαρακτηρίζεται από την εγκυρότητα που πιθανόν να είχε στην περίπτωση που είχαν πραγματοποιηθεί και συνεντεύξεις ή και συμμετοχικές παρατηρήσεις.

Ειδικά όσον αφορά τη συμμετοχική παρατήρηση, η δομή του χώρου και η οργάνωση της έκθεσης ήταν τέτοιες που δεν επέτρεψαν τη διεξαγωγή συμμετοχικών επισκέψεων με χρήση χαρτών περιήγησης –όπως ήταν και ο αρχικός σκοπός. Η έκθεση απλώνεται σε τέσσερις αίθουσες, που βρίσκονται σε τέσσερις διαφορετικούς ορόφους, γεγονός που δεν διευκολύνει τη διεξαγωγή συμμετοχικής παρατήρησης με χρήση χαρτών περιήγησης.

⁴⁵ Βλ. αναλυτικά για τα μεθοδολογικά εργαλεία των ερευνών αξιολόγησης στο Κεφάλαιο 2.3. Τύποι Αξιολόγησης Έκθεσης: Μεθοδολογία, Πλεονεκτήματα και Πιθανές Δυσκολίες

Έτσι, με βάση τις παραπάνω δυσκολίες, επιλέξαμε συνειδητά να απορρίψουμε τη συγκεκριμένη μέθοδο, παρά το γεγονός ότι εξασφαλίζει περισσότερο βάθος στην έρευνα και ενδεχομένως την επαλήθευση των δεδομένων που συλλέχθηκαν με άλλα μεθοδολογικά εργαλεία, όπως το ερωτηματολόγιο. Προκειμένου να διατηρήσουμε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο διεξαγωγής της εμπειρικής έρευνας, κληθήκαμε να επιλέξουμε ανάμεσα σε ερευνητικό βάθος και ερευνητικό εύρος. Επιλέξαμε το δεύτερο και γι' αυτό η χρήση ερωτηματολογίου επικράτησε των άλλων μεθοδολογικών μεθόδων.

Όσον αφορά τη διεξαγωγή συνεντεύξεων σε βάθος, η αρχική σκέψη ήταν να προσεγγιστούν οι επιμελητές της μόνιμης έκθεσης. Ωστόσο, όπως διαπιστώθηκε, η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης δεν πραγματοποιήθηκε υπό την καθοδήγηση και εποπτεία ενός επιμελητή ή μίας συγκεκριμένης ομάδας επιμελητών. Κάθε εκθεσιακή αίθουσα-όροφος είναι προϊόν εργασίας διαφορετικών ομάδων, ενώ και ο χρόνος οργάνωσης και παράδοσης των επιμέρους ενότητων στο κοινό διαφέρει σημαντικά. Ως εκ τούτου, κρίναμε πως για τις ανάγκες μιας «ολιστικής», «συνολικής αξιολόγησης», οι συνεντεύξεις με τα μέλη των ομάδων επιμέλειας της εκάστοτε εκθεσιακής ενότητας δεν θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν.

Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα, η έρευνα αξιολόγησης της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης να μείνει στα στενά όρια της «έρευνας κοινού» και έτσι το ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους επισκέπτες περιείχε ερωτήσεις που αφορούσαν το σύνολο της μόνιμης έκθεσης και όχι επιμέρους ενότητες ή ορόφους.

Ακριβώς επειδή το ερωτηματολόγιο αποτέλεσε το μόνο εργαλείο συλλογής δεδομένων, έγινε προσπάθεια οι ερωτήσεις να καλύπτουν ποικίλα σημεία αξιολόγησης της έκθεσης από τους επισκέπτες. Γι' αυτό το μέγεθος του ερωτηματολογίου ήταν, εν γνώσει μας, αρκετά μεγάλο (6 σελίδες). Πολλές ερωτήσεις ανήκουν στο “Framework”, το σύστημα αξιολόγησης μουσειακών εκθέσεων της Serrell (2006, CD).

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ποσοτικές ερωτήσεις (κλειστού τύπου) και ποιοτικές ερωτήσεις (ανοιχτού τύπου), ενώ κατά τη διανομή του στους επισκέπτες

πραγματοποιήθηκε σύντομη συζήτηση σχετικά με τη γνώμη τους για την έκθεση και το μουσείο, αλλά και τις απόψεις τους για άλλα μουσεία που τυχόν επισκέφθηκαν στην Αθήνα.

Οι ποσοτικές ερωτήσεις αναλύθηκαν με απλή καταμέτρηση, ενώ κάποιες από αυτές αναλύθηκαν τόσο ως προς το σύνολο των ερωτηθέντων, όσο και ως προς τις απαντήσεις που δόθηκαν αποκλειστικά από τους έλληνες επισκέπτες⁴⁶.

Οι ποιοτικές ερωτήσεις αναλύθηκαν με βάση τις θεματικές κατηγορίες που προέκυψαν από το σύνολο των απαντήσεων, ενώ και σε αυτήν την περίπτωση υπάρχουν κάποιες ερωτήσεις που αναλύθηκαν τόσο στο σύνολο των επισκεπτών, όσο και στο σύνολο των ελλήνων επισκεπτών⁴⁷ μόνο.

⁴⁶ Αναλυτικά στα Κεφάλαια 5.1 και 5.2

⁴⁷ Αναλυτικά στα Κεφάλαια 5.1 και 5.2

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας: Στοιχεία από την ανάλυση ερωτηματολογίων

5.1. Γενικά στοιχεία έρευνας κοινού

Η έρευνα κοινού στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης ξεκίνησε στις 31 Μαρτίου και ολοκληρώθηκε στις 11 Απριλίου 2016. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε όλες τις μέρες κατά τις οποίες το μουσείο ήταν ανοιχτό στο κοινό⁴⁸. Η προσέγγιση των επισκεπτών γινόταν κατά την έξοδό τους από τον χώρο της μόνιμης έκθεσης, συγκεκριμένα στον χώρο ανάμεσα στο café, τοπωλητήριο και την κύρια έξοδο (Νεοφύτου Δούκα).

Κατά την έξοδό τους από την μόνιμη έκθεση, οι επισκέπτες κατευθύνονταν (συνήθως από τη σκάλα) πρώτα στοπωλητήριο και έπειτα στο café του μουσείου. Έτσι, η προσέγγισή τους γινόταν κυρίως έπειτα από την ολοκλήρωση των αγορών στοπωλητήριο και πριν από τη στάση για ξεκούραση στο café. Οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα να καθίσουν σε κάποιες θέσεις που βρίσκονταν τοποθετημένες στις γωνιές του χώρου υποδοχής. Ωστόσο, δεν ήταν λίγοι εκείνοι που προτίμησαν να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και επέλεξαν να καθίσουν στο café και να απαντήσουν τις ερωτήσεις με μεγαλύτερη άνεση.

Ο μέσος όρος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν δέκα με δώδεκα λεπτά για τους έλληνες επισκέπτες και για όσους είχαν μητρική γλώσσα τα αγγλικά⁴⁹ και δεκαπέντε με δεκαοχτώ λεπτά για τους επισκέπτες από άλλες χώρες⁵⁰. Οι επισκέπτες ανταποκρίθηκαν με μεγάλη προθυμία και καλή διάθεση στο αίτημα για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

⁴⁸ Κάθε Τρίτη το μουσείο παραμένει κλειστό για το κοινό, συνεπώς την Τρίτη 5 Απριλίου δεν διανεμήθηκαν ερωτηματολόγια

⁴⁹ Π.χ. επισκέπτες από Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, αγγλόφωνος Καναδάς, Αυστραλία

⁵⁰ Π.χ. Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Γερμανία, Σουηδία, Νορβηγία, Φινλανδία, Ισπανία, Ρωσία, Τουρκία, Μεξικό, Ταϊλάνδη, Βραζιλία, Κίνα

Οι περισσότεροι ήταν θετικοί, τόσο απέναντι στην ίδια την έκθεση όσο και στην όλη διαδικασία απάντησης των ερωτήσεων, παρά τον χρόνο που απαιτούσε. Εκτός από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, οι επισκέπτες ήταν πρόθυμοι να συζητήσουν για το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, καθώς επίσης και για άλλα μουσεία της Αθήνας, που είτε είχαν επισκεφτεί είτε σκόπευαν να το κάνουν.

Ο αριθμός των τουριστών από χώρες του εξωτερικού, τις ημέρες διεξαγωγής της έρευνας, υπήρξε αρκετά μεγάλος. Συνεπώς, υποθέτουμε ότι σε αυτό λειτούργησε επικουρικά ο εορτασμός του Πάσχα των Καθολικών (27 Μαρτίου 2016), καθώς οι περισσότεροι επισκέπτες βρίσκονταν στην Αθήνα για τις διακοπές τους⁵¹.

Στόχος μας ήταν να απαντηθούν 100 ερωτηματολόγια. Συνολικά προσεγγίστηκαν 196 άτομα. Για τους 96 που αρνήθηκαν οι συνήθεις λόγοι ήταν οι εξής:

- Δεν είχαν χρόνο (23 άτομα)
- Συνόδευαν μικρά παιδιά (3 άτομα)
- Δεν μιλούσαν καλά αγγλικά (5 άτομα)
- Δεν επισκέφτηκαν τη μόνιμη έκθεση επειδή:
 - ο Ήρθαν στο μουσείο για αγορές από το πωλητήριο (27 άτομα)
 - ο Ήρθαν για το café (34 άτομα)
 - ο Ήρθαν για κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Σαββατοκύριακου (4 άτομα)

Οι ημέρες με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα ήταν: Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή. Τις καθημερινές το μουσείο γέμιζε με σχολικές ομάδες, ωστόσο αυτές δεν προσεγγίστηκαν καθώς οι ερωτήσεις απευθύνονταν σε ενήλικους επισκέπτες⁵². Οι ώρες με τη μεγαλύτερη προσέλευση διαπιστώθηκε ότι ήταν μεταξύ 11 το πρωί και μία το μεσημέρι⁵³. Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης είναι ανοιχτό από τις δέκα το πρωί έως τις πέντε το απόγευμα, εκτός από την Πέμπτη οπότε παραμένει ανοιχτό έως τις οχτώ το βράδυ. Ωστόσο, ακόμα και την Πέμπτη οι ώρες αιχμής παρέμεναν 11 με μία το πρωί, τουλάχιστον όσον αφορά τις ημέρες διεξαγωγής της έρευνας.

⁵¹ Ο εορτασμός του Καθολικού Πάσχα εμφανίζεται συχνά ως «έναρξη της τουριστικής περιόδου» από τους επαγγελματίες στον χώρο του τουρισμού.

⁵² Οι δάσκαλοι και οι συνοδοί των μαθητικών ομάδων επίσης δεν προσεγγίστηκαν, καθώς δεν είχαν τον απαιτούμενο χρόνο, όντας στην πραγματικότητα εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο μουσείο.

⁵³ Αυτό το στοιχείο επιβεβαιώθηκε και από τους εργαζομένους στην είσοδο του μουσείου

5.2 Συγκεντρωτικά συμπεράσματα έρευνας κοινού

Στις σελίδες που ακολουθούν σημειώνονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίου. Προκειμένου να διατηρήσουμε το κείμενο κατανοητό και ευανάγνωστο θα παραθέσουμε αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας, με χρήση γραφημάτων, στο Παράρτημα II της εργασίας. Όλα τα αποτελέσματα αναλύονται στο σύνολό τους (100), ενώ σε ορισμένες ερωτήσεις (4, 5, 17, 18, 23, 27 και 29) αναλύεται ξεχωριστά η στάση των ελλήνων επισκεπτών. Θεωρούμε ότι οι απαντήσεις των ελλήνων επισκεπτών στις συγκεκριμένες ερωτήσεις έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς παρουσιάζουν ποσοστά απόκλισης, σε σχέση με τις αντίστοιχες απαντήσεις των επισκεπτών από το εξωτερικό.

5.2.1 Η ταυτότητα των επισκεπτών-τριών: Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά.

- **Φύλο:** Στο σύνολο των 100 ερωτηθέντων, ο αριθμός των γυναικών έναντι των ανδρών είναι ελαφρώς υψηλότερος. 55 γυναίκες, 45 άνδρες (βλ. Παράρτημα II, σελ. 125, πίνακα 1).
- **Ηλικία:** Η ηλικιακή ομάδα «45-59 ετών» κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό στο σύνολο των επισκεπτών (28%). Ακολουθεί η ομάδα «60+ ετών» (25%), ενώ η ομάδα «18-24 ετών» κατέχει μόλις το 8%. Η ηλικιακή ομάδα «35-44 ετών» ανέρχεται σε ποσοστό 21%. Συνεπώς τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνονται να συνηγορούν με την τάση εκείνη που θέλει τους νέους μεταξύ 18 και 24 ετών να αποτελούν για τα μουσεία «το πιο δύσκολο κοινό»⁵⁴ (βλ. Παράρτημα II, σελ. 127, πίνακα 4).

⁵⁴ Η εν λόγω τάση φαίνεται να αποδεικνύεται και μέσα από τη έρευνα κοινού που πραγματοποίησαν οι Καυταντζόγλου, Τουντασάκη, και Φρυδάκης 2005, «Ιστορία, δομή και λειτουργία των εθνικών μουσείων της Αθήνας : Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό, Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μία έρευνα Κοινού», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 71-73

- **Μορφωτικό Επίπεδο:** Το υψηλό όριο ηλικίας φαίνεται να ενισχύει με τη σειρά του το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών, καθώς από τους 100 επισκέπτες οι 39 είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (AEI, Bachelor's degree), 36 είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (Master) και 16 κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος (PhD). Αντίθετα, μόλις 9% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (βλ. Παράρτημα II, σελ. 128, πίνακα 7).

Συνεπώς, περισσότεροι από τους μισούς επισκέπτες (52%) κατέχουν υψηλού επιπέδου μόρφωση (Μεταπτυχιακό-Διδακτορικό τίτλο σπουδών). Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η παρούσα έρευνα συμφωνεί επίσης με το γεγονός ότι το προφίλ των επισκεπτών στα μουσεία είναι κυρίως άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου⁵⁵.

- **Εθνικότητα:** Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, ενδεχομένως εξαιτίας της σύμπτωσης των ημερών διεξαγωγής της έρευνας με το Πάσχα των Καθολικών, το ποσοστό των επισκεπτών από το εξωτερικό παρουσιάζεται ιδιαίτερα ενισχυμένο: 62% ξένοι τουρίστες έναντι 38% ελλήνων επισκεπτών. Με άλλα λόγια, τουλάχιστον 6 στους 10 επισκέπτες ήταν ξένης καταγωγής.

Υποθέτουμε ότι λόγω της κρίσης που ταλανίζει τη χώρα τα τελευταία έξι και πλέον χρόνια, οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τον πολιτισμό επιλέγονται από ολοένα και λιγότερα άτομα, για οικονομικούς λόγους. Φυσικά πρόκειται απλώς για μια υπόθεση, καθώς το ζήτημα δεν έχει ερευνηθεί στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Ωστόσο, με δεδομένη τη σημαντική μείωση του εισοδήματος των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης, η παραπάνω υπόθεση δείχνει πως μην είναι παράλογη. (βλ. Παράρτημα II, σελ. 130, πίνακα 10).

⁵⁵ Το προφίλ των επισκεπτών συμφωνεί με τα αποτελέσματα της έρευνας κοινού που πραγματοποίησαν οι Κανταντζόγλου, Τουνταςάκη, και Φρυδάκης 2005, «Ιστορία, δομή και λειτουργία των εθνικών μουσείων της Αθήνας : Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό, Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μία έρευνα Κοινού», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 71-73

5.2.2 Η αξιολόγηση της έκθεσης από το κοινό

- 1) Στην ερώτηση σχετικά με το πώς αποφάσισαν να επισκεφτούν το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης οι μισοί από τους ερωτηθέντες επέλεξαν την απάντηση «ενδιαφέρομαι για ζητήματα που σχετίζονται με την αρχαιολογία, τον κυκλαδικό πολιτισμό και την αρχαία ελληνική τέχνη». 21% επέλεξαν την απάντηση «άλλο», εκ των οποίων οι περισσότεροι σημείωσαν πως έμαθαν για το μουσείο και την έκθεση από κάποιον τουριστικό οδηγό. 19 άτομα απάντησαν πως κάποιος τρίτος τους πρότεινε να επισκεφτούν το συγκεκριμένο μουσείο, ενώ 10 άτομα δήλωσαν ότι είναι τακτικοί επισκέπτες. Μόλις 7 άνθρωποι επισκέφτηκαν τυχαία την έκθεση, ενώ μόνον 2 δήλωσαν ότι ενημερώθηκαν από την τηλεόραση ή από κάποια διαφήμιση (βλ. Παράρτημα II, σελ. 131, πίνακα 11).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι περισσότεροι επισκέπτες του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης έχουν ένα ειδικό ενδιαφέρον πάνω σε θέματα αρχαιολογίας κ.λπ. και γνωρίζουν λίγο πολύ τι μπορεί να δουν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους⁵⁶.

- 2) Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών που δέχθηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο κρίνει ότι η έκθεση απευθύνεται «σε όλους ανεξαιρέτως» (61%). Στη δεύτερη θέση, με ποσοστό 21%, έρχεται η απάντηση «κοινό με ειδικό ενδιαφέρον σε θέματα αρχαιολογίας και κυκλαδικού πολιτισμού», ενώ στο ίδιο περίπου ποσοστό (20%) κυμαίνεται η απάντηση «μεικτές ομάδες ενηλίκων και παιδιών». Μόλις 6 άτομα πιστεύουν ότι η έκθεση απευθύνεται μόνον σε ενήλικες, ενώ αξίζει να σημειώσουμε πως ακόμη και τα άτομα που επέλεξαν την απάντηση «κοινό με ειδικό ενδιαφέρον» το έκαναν πάντα σε συνδυασμό με άλλες απαντήσεις, όπως π.χ. μαθητές/σχολικές ομάδες, μεικτές ομάδες ενηλίκων παιδιών⁵⁷ (βλ. Παράρτημα II, σελ. 132, πίνακα 12).

⁵⁶ Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση έδινε τη δυνατότητα επιλογής περισσότερων της μιας απάντησης

⁵⁷ Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση έδινε τη δυνατότητα επιλογής περισσότερων της μιας απάντησης

Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι επισκέπτες στην πλειονότητά τους αντιλαμβάνονται πως η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης έχει οργανωθεί με τρόπο τέτοιο ώστε να μπορεί να απευθυνθεί σε ένα ευρύ κοινό, τόσο από άποψη ηλικίας όσο και από πλευράς ενδιαφερόντων.

- 3) Οι περισσότεροι επισκέπτες ήρθαν στο μουσείο «με φίλους» (24%). Στα ίδια, όμως, ποσοστά περίπου ανέρχονται και οι απαντήσεις «μόνος» (23%) και «με την οικογένεια» (22%). Η απάντηση «ως μέλος μεγαλύτερης ομάδας» συγκεντρώνει το μικρότερο ποσοστό (βλ. Παράρτημα II, σελ.133 , πίνακα 13).

Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει επειδή το μουσείο δεν έχει καταφέρει να προσελκύσει ομάδες (groups) επισκεπτών. Σε όλες τις ημέρες διεξαγωγής της έρευνας υπήρξαν ομάδες επισκεπτών στη μόνιμη έκθεση. Ήταν, όμως, δύσκολο να αφιερώσουν τον απαιτούμενο χρόνο για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, καθώς έπρεπε να ακολουθήσουν ένα συγκεκριμένο, συχνά περιορισμένο από άποψης χρόνου, πρόγραμμα.

- 4) Το 17% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι γνωρίζουν τον θεσμό «Φίλοι του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης». Από αυτούς οι δύο ήταν ξένοι τουρίστες και οι υπόλοιποι 15 Έλληνες επισκέπτες (βλ. Παράρτημα II, σελ. 133, πίνακα 14).
- 5) Το παραπάνω ποσοστό μειώνεται περαιτέρω στην ερώτηση «ανήκετε στους Φίλους του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης». Από τους 100 ερωτηθέντες οι 3 απάντησαν θετικά και ήταν μόνον Έλληνες (βλ. Παράρτημα II, σελ. 134, πίνακα 15).
- 6) Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων αξιολόγησαν την «πρώτη εντύπωση από τον εκθεσιακό χώρο» ως «ιδιαίτερα θετική» (62%) και «θετική» (35%), ενώ μόλις 3 στους 100 απάντησαν «μέτρια» (βλ. Παράρτημα II, σελ.134, πίνακα 16).
- 7) Στην ερώτηση «Τι πιστεύατε ότι θα δείτε στην έκθεση» ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (22%) δεν απάντησε. Ωστόσο, οι περισσότεροι επισκέπτες έδωσαν την απάντηση «Κυκλαδική Τέχνη» (25%), ενώ αρκετοί απάντησαν «αυτό ακριβώς που είδα» (16%)

Ένα ποσοστό της τάξεως του 23% απάντησε «μόνο τα μαρμάρινα κυκλαδικά ειδώλια»⁵⁸. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε πως τα άτομα που περίμεναν να δουν μόνο τα γνωστά κυκλαδικά ειδώλια, ανέφεραν πως η επίσκεψη τούς επεφύλασσε σε μια «ευχάριστη έκπληξη», καθώς «εξεπλάγησαν θετικά» τόσο από τον πλούτο της συλλογής, όσο και από τον τρόπο οργάνωσης/παρουσίασης της έκθεσης (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο Παράρτημα II, σελ.135, πίνακα 17).

8) Από τα 22 άτομα που δεν απάντησαν την έβδομη ερώτηση, σχετικά με το τι περίμεναν να δουν στην έκθεση, οι 3 άφησαν αναπάντητη και την όγδοη ερώτηση που ζητά να αξιολογηθεί ο βαθμός στον οποίο οι αρχικές προσδοκίες εκπληρώθηκαν. Έτσι, από το σύνολο των απαντήσεων προκύπτει ότι: 49 άτομα δήλωσαν πως οι προσδοκίες του εκπληρώθηκαν «πάρα πολύ», 44 «πολύ» και μόλις 4 «λίγο» (βλ. Παράρτημα II, σελ.136, πίνακα 18).

9) 87% των ερωτηθέντων απάντησε ότι δεν υπήρχε κάτι που περίμενε να δει αλλά δεν το είδε κατά την επίσκεψή του στην έκθεση, ενώ 13 άτομα έδωσαν διαφορετικές απαντήσεις. Από αυτές αναφέρουμε εδώ την απάντηση «περισσότερα κυκλαδικά» (2%), ενώ το σύνολο των διαφορετικών απαντήσεων εμφανίζεται αναλυτικά στο αντίστοιχο γράφημα (βλ. Παράρτημα II, σελ.136-137).

10) Από τα 100 άτομα που ρωτήθηκαν μόνον τα 7 δεν απάντησαν την ερώτηση «υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που σας άρεσε ιδιαίτερα;», με την έννοια ότι «δεν ξεχωρίζουν κάτι», «ήταν όλα πολύ ωραία» κλπ. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όμως, παρουσιάζουν τα υψηλά ποσοστά που συγκέντρωσαν ο πρώτος και ο τελευταίος όροφος της έκθεσης:

- 1^{ος} όροφος «Κυκλαδική Τέχνη»: 28%
- 4^{ος} όροφος «Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα»: 21%

Σημαντικό ποσοστό συγκέντρωσε και η απάντηση «οι επεξηγήσεις» (17%) που αφορούν στη σαφήνεια των κειμένων και των άλλων επεξηγηματικών μέσων (οπτικοακουστικά μέσα κλπ). Ακολουθεί η απάντηση «το στήσιμο της έκθεσης»

⁵⁸ Ερώτηση ανοιχτού τύπου: το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100

(14%), που αφορά κυρίως σε θέματα οργάνωσης της πληροφορίας, στο φωτισμό και το design, την προσβασιμότητα των κειμένων κλπ. Το σύνολο των διαφορετικών απαντήσεων εμφανίζεται αναλυτικά στο αντίστοιχο γράφημα⁵⁹ (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο Παράρτημα II, σελ.137, πίνακα 19).

- 11) Το 76% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν υπήρξε κάτι στην έκθεση που να μην τους άρεσε. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν το υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσε ο 4^{ος} όροφος (13%), πράγμα ενδιαφέρον αν αναλογιστούμε ότι ο 4^{ος} όροφος κέρδισε την προτίμηση του 21% των επισκεπτών, καθώς επίσης και διθυραμβικά σχόλια στο κλείσιμο του ερωτηματολογίου. Το σύνολο των διαφορετικών απαντήσεων εμφανίζεται αναλυτικά στο αντίστοιχο γράφημα (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο Παράρτημα II, σελ.138, πίνακα 20).

Από τα σχόλια των επισκεπτών που δεν έμειναν ευχαριστημένοι από τον 4^ο όροφο αναφέρουμε το εξής: Επισκέπτες από χώρες όπου τα αγγλικά δεν αποτελούν πρώτη γλώσσα (συγκεκριμένα το σχόλιο ήρθε από: Γάλλους, Βέλγους και Σουηδούς) δυσκολεύτηκαν να παρακολουθήσουν την μικρού μήκους ταινία που προβάλλεται στον 4^ο όροφο.

Η ταινία περιλαμβάνει ελληνικούς και αγγλικούς υπότιτλους (προφανώς γι' αυτό και το σχόλιο δεν έγινε από Έλληνες, Βρετανούς κ.λπ.) και σύμφωνα με τους επισκέπτες που την σχολίασαν αρνητικά οι υπότιτλοι έσβηγαν σε χρόνο τέτοιο που δεν τους επέτρεπε να διαβάσουν, να κατανοήσουν και να αφομοιώσουν το νόημά τους. Θεωρούμε ότι οφείλουμε να δείξουμε κατανόηση στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι επισκέπτες ήθελαν πραγματικά να αποκτήσουν γνώσεις για μια «ξένη» και άγνωστη σε αυτούς κουλτούρα, αλλά στην προσπάθειά τους αυτή δυστυχώς απογοητεύτηκαν.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των ερωτηματολογίων, οι περισσότεροι επισκέπτες από το εξωτερικό ξεκινάνε την περιήγησή τους στην έκθεση από τον 4^ο όροφο. Συνεπώς, είναι εξαιρετικά σημαντικό όχι μόνο να κερδηθεί η προσοχή και το ενδιαφέρον τους, ώστε να συνεχίσουν στις επόμενες αίθουσες της έκθεσης, αλλά και να αισθανθούν ότι ενθαρρύνονται να κάνουν κάτι τέτοιο.

⁵⁹ Ερώτηση ανοιχτού τύπου: το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100

Βέβαια, ακόμη και αυτή η μικρή απογοήτευση σε σχέση με τους υπότιτλους της ταινίας δεν φαίνεται να επηρεάζει την εξαιρετικά θετική εικόνα του κοινού για το σύνολο της έκθεσης. Ωστόσο, κρίναμε σκόπιμο να σταθούμε σε αυτό το σημείο επειδή η φύση της ερώτησης είναι τέτοια που απαιτεί περαιτέρω εξήγηση.

- 12) Η πλειονότητα των επισκεπτών αφιέρωσε περίπου μία ώρα στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης (32%). Ακολουθούν οι επιλογές δύο ώρες (25%) και μιάμιση ώρα (22%). Μόλις 11 άτομα αφιέρωσαν λιγότερη από μία ώρα στην περιήγησή τους, γεγονός που μας επιτρέπει να πούμε ότι η έκθεση καταφέρνει σε μεγάλο βαθμό να κρατήσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών (βλ. Παράρτημα II, σελ.139, πίνακα 21).

Όπως αναφέρει η Serrell (1998, IX), η δυνατότητα μιας έκθεσης να «κρατάει» το ενδιαφέρον του επισκέπτη, ώστε αυτός να αφιερώνει περισσότερο χρόνο σε αυτή, είναι πολύ σημαντική όσον αφορά τη διαδικασία μάθησης. Όσο περισσότερο χρόνο αφιερώνει κανείς, τόσο πιο βαθιά γνώση αποκομίζει. Συνεπώς, βασικός στόχος των μουσειακών εκθέσεων, που αποτελούν όχι μόνο χώρο ψυχαγωγίας αλλά και εκπαίδευσης, είναι να προωθούν την παραμονή των επισκεπτών στους εκθεσιακούς χώρους όσο το δυνατόν περισσότερο.

Από τις αριθμητικές τιμές που προέκυψαν βλέπουμε ότι το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης πετυχαίνει να «πείσει» μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών να πραγματοποιήσει μια περιήγηση σχετικά μεγάλης διάρκειας (≥ 1 ώρας) από τον αριθμό των επισκεπτών που φαίνονται να μην αφιερώνουν τόσο χρόνο στις εκθεσιακές αίθουσες (≤ 1 ώρας).

- 13) Η γνώμη των επισκεπτών για το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης είναι «θετική» σε ποσοστό 49% και «ιδιαίτερα θετική» σε ποσοστό 46%. Μόλις 4 άτομα επέλεξαν την απάντηση «μέτρια» (βλ. Παράρτημα II, σελ.139, πίνακα 22).
- 14) Ακόμη πιο θετικά αξιολογείται η δυνατότητα της έκθεσης να «προκαλεί διάθεση εξερεύνησης», με το 51% να απαντάει «πολύ» και το 44% «πάρα πολύ» (βλ. Παράρτημα II, σελ.140, πίνακα 23).

- 15) Τα εκθέματα φαίνεται ότι προσέλκυσαν σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον των επισκεπτών: 58% δήλωσαν ότι τα βρήκαν «πολύ» ενδιαφέροντα, το 31% «πάρα πολύ» ενδιαφέροντα, ενώ το 9% και 1% απάντησαν αντίστοιχα «λίγο» και «πολύ λίγο» (βλ. Παράρτημα II, σελ.140, πίνακα 24).
- 16) Οι ίδιες περίπου τιμές εμφανίζονται και σχετικά με το κατά πόσο τα εκθέματα ήταν διασκεδαστικά, ευχάριστα κλπ: Από τα 100 άτομα που ρωτήθηκαν, 57 βρήκαν τα εκθέματα «πολύ» ευχάριστα, 34 «πάρα πολύ» ευχάριστα και 9 «λίγο» ευχάριστα (βλ. Παράρτημα II, σελ.141, πίνακα 25).
- 17) Στην ερώτηση του κατά πόσο η έκθεση «ενθάρρυνε την κοινωνική αλληλεπίδραση» η πλειονότητα του συνόλου των ερωτηθέντων απάντησε «πολύ» (38%). Ακολουθεί η απάντηση «λίγο» (28%), «πολύ λίγο» (15%), «πάρα πολύ» (11%) και «καθόλου» (5%). Μόνον 3 άτομα δεν απάντησαν στην ερώτηση (βλ. Παράρτημα II, σελ.142-143, πίνακες 26, 27 και 28).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι περισσότεροι έλληνες επισκέπτες δεν μιλάνε/αλληλεπιδρούν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στην έκθεση. Συγκριμένα από τους 37 Έλληνες (σε σύνολο 38) που απάντησαν την ερώτηση: μόνον 2 επέλεξαν την απάντηση «πάρα πολύ». Από τα 5 άτομα που επέλεξαν την απάντηση «καθόλου» οι τρεις ήταν έλληνες επισκέπτες, ενώ από τα 15 άτομα που απάντησαν «πολύ λίγο» οι 7 ήταν Έλληνες. Αντίθετα από τα 38 άτομα που δήλωσαν ότι πιστεύουν πως η έκθεση ενθαρρύνει «πολύ» την επικοινωνία μεταξύ των επισκεπτών, μόνον οι 12 ήταν Έλληνες.

Με άλλα λόγια, από το σύνολο των 37 ελλήνων επισκεπτών που απάντησαν τη συγκεκριμένη ερώτηση, οι 23 εμφανίζονται να δίνουν απαντήσεις που τείνουν προς το αρνητικό πρόσημο. Τα αριθμητικά στοιχεία σε συνδυασμό με ορισμένα σχόλια ελλήνων επισκεπτών, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι: Οι περισσότεροι από τους έλληνες επισκέπτες, που έλαβαν μέρος στην έρευνα κοινού, δεν μιλάνε κατά τη διάρκεια της επίσκεψης και αυτό το προβάλλουν ως στάση που αποδεικνύει τον «σεβασμό» τους απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά.

Επιπλέον, αν εξετάσουμε τα αριθμητικά δεδομένα που σημειώνονται παραπάνω λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις που έδωσαν οι έλληνες επισκέπτες σε άλλες ερωτήσεις (ανοιχτού τύπου), προκύπτει ότι η αυτή η πεποίθηση είναι αποτέλεσμα της τάσης για «ενατένιση» των αντικειμένων που βρίσκονται στα μουσεία, ως (και μόνον ως) θαυμαστών έργων. Αυτό ειδικά φαίνεται να ενισχύεται όταν πρόκειται για αρχαιολογικά μουσεία, όπως το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, στα εκθέματα των οποίων οι έλληνες επισκέπτες «αναγνωρίζουν» τις απτές αποδείξεις της εθνικής τους ταυτότητας.

- 18) Αναφορικά με το κατά πόσο η έκθεση περιελάμβανε όλες τις αισθήσεις η πλειονότητα των επισκεπτών απάντησε «πολύ» (48%) και «πάρα πολύ» (25%). Από τα 48 άτομα της πρώτης κατηγορίας, οι 22 ήταν ελληνικής καταγωγής, ενώ από τους 25 της δεύτερης οι 9 ήταν Έλληνες. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, μια αρκετά θετική διάθεση των ελλήνων επισκεπτών απέναντι στην «πολυαισθητική» μουσειακή εμπειρία που προσφέρουν οι νέες μουσειολογικές προσεγγίσεις⁶⁰ (βλ. Παράρτημα II, σελ.144-145, πίνακες 29, 30 και 31).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι από τα 22 άτομα που απάντησαν «λίγο», τα 6 ήταν άτομα ελληνικής καταγωγής που σχετίζονταν με μουσεία, αρχαιολογία, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών κλπ. Συνεπώς, υποθέτουμε ότι ενδεχομένως η εμπειρία τους από μουσεία του εξωτερικού, αλλά και οι ειδικές τους γνώσεις πάνω στις μουσειακές εκθέσεις, να «ανέβασαν» τον πήχη των προσδοκιών τους.

- 19) Το 73% δήλωσε ότι αισθάνθηκε «πολύ ελεύθερος» κατά την επίσκεψή του στην έκθεση και το 25% «αρκετά ελεύθερος». Μόλις το 2% δήλωσε «περιορισμένος», ενώ υπήρξε και ένα σχόλιο/αίτημα για «περισσότερο χώρο για μεγάλες ομάδες επισκεπτών» (βλ. Παράρτημα II, σελ.146, πίνακα 32).

⁶⁰ Να σημειωθεί ότι οι τρεις από τους τέσσερις ορόφους του μουσείου διαμορφώθηκαν και παραδόθηκαν στο κοινό στο πρόσφατο παρελθόν, από το 2008 και έπειτα. Επομένως, όπως μας πληροφορεί και ο κατάλογος του κάθε ορόφου, έχει γίνει προσπάθεια να συμπεριληφθούν νέες μουσειολογικές πρακτικές στις τρεις νέες εκθεσιακές αίθουσες, π.χ. οθόνες αφής και οπτικοακουστικά μέσα, διαδραστικές εφαρμογές όπως περιστρεφόμενα επίπεδα και αυτοφωτιζόμενα συρτάρια κ.ά.

20) **A.** Μόλις το 5% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν διάβασε καθόλου τα κείμενα της έκθεσης. Οι τέσσερις προέρχονταν από χώρα όπου τα αγγλικά δεν είναι πρώτη γλώσσα και ο ένας επισκέφθηκε την έκθεση με ξεναγό (βλ. Παράρτημα II, σελ.146, πίνακα 33).

B. Από τα 95 άτομα που διάβασαν κείμενα της έκθεσης τα 47 δήλωσαν ότι τα βρήκαν «πολύ» βοηθητικά στην κατανόηση της έκθεσης, τα 41 «πάρα πολύ βοηθητικά», ενώ μόνον 7 άτομα δήλωσαν ότι τα βρήκαν «λίγο» βοηθητικά, 4 εκ των οποίων έκαναν κάποιο σχόλιο σχετικά με το μέγεθος των γραμμάτων και την προσβασιμότητα των κειμένων (βλ. Παράρτημα II, σελ.147, πίνακα 34).

Θεωρούμε, ωστόσο ότι η έκθεση σε γενικές γραμμές έχει επιτύχει στην προσπάθειά της να περιλαμβάνει κείμενα προσβάσιμα και κατανοητά, εφόσον ο η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων δεν εξέφρασε κάποιο παράπονο σχετικά με αυτό το ζήτημα.

21) Από τα 100 άτομα που ρωτήθηκαν τα 45 δήλωσαν ότι συμφωνούν «πολύ» στο γεγονός ότι η έκθεση «δεν ήταν υπερβολικά μεγάλη». Επίσης, 37 δήλωσαν ότι συμφωνούν «πάρα πολύ», ενώ μόλις 5% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι δεν συμφωνούν «καθόλου» με αυτό, καθώς πιστεύουν ότι η έκθεση περιλαμβάνει πληθώρα αντικειμένων και έτσι δεν «εξαντλείται» στη μία επίσκεψη (βλ. Παράρτημα II, σελ.147, πίνακα 35).

22) Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες δήλωσαν ότι βρήκαν την οργάνωση της έκθεσης «πάρα πολύ» κατανοητή και εύκολα ακολουθήσιμη (53%). 38% συμφώνησαν «πολύ» με αυτό, ενώ 9% «λίγο» (βλ. Παράρτημα II, σελ.148, πίνακα 36).

23) Η ερώτηση σχετικά με το «μήνυμα της έκθεσης» είναι από τις λίγες ερωτήσεις στις οποίες δεν απάντησε το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος: Από τα 100 άτομα που δέχθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο τα 65 δεν απάντησαν ποιο πιστεύουν ότι ήταν το μήνυμα της έκθεσης. Από τα 35 άτομα που απάντησαν σε αυτή την ανοιχτού τύπου ερώτηση, τα περισσότερα (17) αναφέρθηκαν σε:

- Κατανόηση της δομής της κοινωνίας στην αρχαιότητα
- Εμβάθυνση/Κατανόηση της αρχαιότητας και του ελληνικού πολιτισμού.

Ακολουθεί η απάντηση «ανάδειξη της αρχαίας ελληνικής τέχνης» (8), ενώ η αμέσως επόμενη απάντηση, που υποστηρίχθηκε από 4 άτομα ελληνικής καταγωγής αφορούσε τη «διαχρονική συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού» (Αναλυτικά το σύνολο των διαφορετικών απαντήσεων στο Παράρτημα II, σελ.148, πίνακα 47).

24) Η συντριπτική πλειονότητα του δείγματος (63%) συμφωνεί ότι η επίσκεψη στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης ήταν συγχρόνως εκπαιδευτικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα. 20% επέλεξε την ψυχαγωγία και 17% την εκπαίδευση (βλ. Παράρτημα II, σελ.149, πίνακα 38).

25) Η ερώτηση με την μεγαλύτερη αποχή στις απαντήσεις ήταν αυτή που αφορά την «αλλαγή άποψης» και τον προβληματισμό έπειτα από την επίσκεψη στην έκθεση. Το 70% των ατόμων δεν απάντησαν στην ερώτηση, ενώ από τους 30 που έδωσαν κάποια απάντηση το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν:

- Καλύτερη γνώση σχετικά με τη ζωή, το εμπόριο, την οικονομία της αρχαιότητας (12 άτομα)
- Καλύτερη γνώση κυκλαδικού πολιτισμού (8 άτομα)
- Συνειδητοποίηση παλαιότητας αντικειμένων (3 άτομα)
- Προβληματισμός όσον αφορά τη σχέση μοντέρνας τέχνης με την κυκλαδική τέχνη (2 άτομα)

(Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο. Παράρτημα II, σελ.150, πίνακα 39).

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι περισσότεροι επισκέπτες της έκθεσης δεν μπαίνουν εύκολα στη διαδικασία να προβληματιστούν πάνω σε διάφορα ζητήματα. Ακόμα και τα άτομα που απάντησαν στη ερώτηση δείχνουν να εστιάζουν στην επιπλέον γνώση που εξασφάλισαν μέσω της επίσκεψής τους, χωρίς να προχωρούν απαραίτητα σε κάποιον προβληματισμό, που να αφορά τη σύγχρονη κοινωνία και τον τρόπο ζωής «τότε και τώρα».

Ενδεχομένως οι επισκέπτες να αντιμετωπίζουν τα εκθέματα περισσότερο ως «έργα τέχνης», παρά ως αντικείμενα της καθημερινής ζωής του παρελθόντος. Ωστόσο, ακόμα και αυτή η υπόθεση θα μπορούσε να μην ισχύει, καθώς η πλειονότητα των επισκεπτών ενδιαφέρθηκαν να μάθουν περισσότερα πράγματα σε σχέση με το νόημα, τη χρήση και την κατασκευή των αντικειμένων, είτε διαβάζοντας τα κείμενα, είτε μέσα από τις οπτικοακουστικές πηγές, ενώ η ενότητα της έκθεσης που αφορά την «Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα» προτιμήθηκε από μεγάλο αριθμό επισκεπτών (βλ. ερώτηση 10).

26) **A.** Το 35% των ερωτηθέντων απάντησε θετικά στην ερώτηση «διαβάσατε το φυλλάδιο της έκθεσης που σας δόθηκε κατά την είσοδό σας;» Από τις 65 αρνητικές απαντήσεις οι 9 σημείωσαν ότι δεν τους δόθηκε κάποιο φυλλάδιο στην είσοδο και ένα άτομο γαλλικής καταγωγής σχολίασε ότι δεν διάβασε το φυλλάδιο επειδή ήταν στα αγγλικά (βλ. Παράρτημα II, σελ.151, πίνακα 40).

B. Από τα 35 άτομα που διάβασαν το φυλλάδιο της έκθεσης τα 25 δήλωσαν ότι συμφωνούν «πολύ» στην σύμπτωση μεταξύ του περιεχομένου του φυλλαδίου και του περιεχομένου της ίδιας της έκθεσης. 9 άτομα συμφώνησαν «πάρα πολύ» και μόνον ένα άτομο συμφώνησε «λίγο» (βλ. Παράρτημα II, σελ.151, πίνακα 41).

27) **A.** Από τα 100 άτομα που ρωτήθηκαν τα 77 δήλωσαν ότι θα επισκέπτονταν ξανά τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Πιο αναλυτικά: 35 από τους συνολικά 38 Έλληνες επισκέπτες που δέχτηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο δήλωσαν ότι θα έρχονταν ξανά στην έκθεση φέρνοντας και κάποιον άλλον μαζί. Μόλις 9 άτομα δήλωσαν ότι δεν θα έρχονταν ξανά στο μουσείο. Κανένας Έλληνας επισκέπτης, όμως, δεν απάντησε αρνητικά στην ερώτηση. Η απάντηση «ίσως» επιλέχθηκε από 14 άτομα, ανάμεσά τους τρεις Έλληνες ((βλ. Παράρτημα II, σελ.152, πίνακα 42).

B. Συνολικά το 23% των ερωτηθέντων απάντησαν μεν στο α' ερώτημα, ωστόσο δεν έδωσαν κάποια απάντηση στο β' ερώτημα, «γιατί θα έρχονταν ξανά στην έκθεση φέρνοντας και κάποιον άλλο μαζί». Από τα 77 άτομα που απάντησαν θετικά στην ερώτηση α', τα 66 απάντησαν επίσης και στο β' ερώτημα. Τα περισσότερα από αυτά τα 66 άτομα δήλωσαν ότι θα επισκέπτονταν ξανά την έκθεση επειδή «έχει ενδιαφέροντα αντικείμενα» (17 άτομα).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αμέσως επόμενη απάντηση «λόγω της καλής οργάνωσης της έκθεσης» (όχι πολύ μεγάλη, εύκολα περιηγήσιμη) που δόθηκε από 15 άτομα. Ακολουθεί η απάντηση «επειδή έχει πολύ κατανοητές επεξηγήσεις» (12 άτομα) και η «γενικότερη καλή εικόνα/ατμόσφαιρα του μουσείου» (11 άτομα)⁶¹ (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο. Παράρτημα ΙΙ, σελ.153 , πίνακα 43).

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι 27 άτομα (αριθμός που πλησιάζει το 50% όσων απάντησαν στη συγκεκριμένη ανοιχτού τύπου ερώτηση) επέλεξαν απαντήσεις που αφορούν τον *τρόπο* παρουσίασης της έκθεσης και το πόσο *κατανοητό* ήταν το περιεχόμενό της, πράγμα πολύ σημαντικό όσον αφορά την επιτυχία μιας μουσειακής έκθεσης. Από τα 9 άτομα που απάντησαν «όχι» στο α' μέρος της ερώτησης, τα 5 δεν έδωσαν μια συγκεκριμένη αιτία για την αρνητική τους στάση, ενώ τα άλλα 4 άτομα απάντησαν «μια φορά είναι αρκετή».

Από τα 14 άτομα που απάντησαν «ίσως» στο α' σκέλος της ερώτησης (3 Έλληνες, 11 ξένοι), τα 8 δεν έδωσαν κάποια αιτιολόγηση για την επιλογή τους αυτή. Τα υπόλοιπα 6 άτομα απάντησαν: «ενδιαφέρον μουσείο», «εντυπωσιακό» και «πάντα υπάρχει κάτι ακόμα να δεις».

28) Η τελευταία ανοιχτού τύπου ερώτηση «τι θα θυμάστε από την έκθεση στο μέλλον» δεν απαντήθηκε από 13 άτομα. Για το υπόλοιπο 87% του δείγματος που απάντησε στην ερώτηση, οι τιμές των αποτελεσμάτων έχουν ως εξής:

- 25 από τα 87 άτομα που απάντησαν στην ερώτηση επέλεξαν «τα ειδώλια» και 25 «τον όροφο με την κυκλαδική τέχνη». Επειδή τα ειδώλια ανήκουν στον όροφο με την κυκλαδική τέχνη, διαπιστώνουμε ότι συνολικά 50 άτομα δήλωσαν ότι θα θυμούνται περισσότερο κάτι από τον πρώτο όροφο της μόνιμης έκθεσης.
- Ακολούθως, 24 από τα 87 άτομα επέλεξαν τον τέταρτο όροφο «Σκηές από την καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα»
- Τρίτη σε προτίμηση έρχεται η απάντηση «τον τρόπο παρουσίασης» (11 άτομα από τα 87) με ιδιαίτερη έμφαση να δίνεται στα κατανοητά κείμενα

⁶¹ Ερώτηση ανοιχτού τύπου: το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100

- Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι 9 από τα 87 άτομα επέλεξαν τα διαδραστικά και οπτικοακουστικά εκθέματα, εκ των οποίων οι 7 ήταν άνδρες και οι 2 γυναίκες. Επιπλέον, 6 από τους 9 ανήκαν στις ηλικιακές ομάδες 18-24 και 25-34⁶². Παρά το γεγονός ότι πρόκειται μόλις για 9 άτομα σε σύνολο 87 επισκεπτών που απάντησαν στην ερώτηση, μπορούμε να δούμε την εξής τάση: Πρώτον ότι οι άνδρες επιλέγουν πιο εύκολα τα τεχνολογικά μέσα (και μάλιστα τα ξεχωρίζουν από το σύνολο των εκθεμάτων) από όσο οι γυναίκες και δεύτερον ότι οι νεότερες ηλικίες, που είναι περισσότερο εξοικειωμένες με τις νέες τεχνολογίες, επιθυμούν και εκτιμούν την ισχυρή τεχνολογική παρουσία μέσα στο περιβάλλον της έκθεσης (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο. Παράρτημα II, σελ.154-155, πίνακες 44, 45 και 46).

29) Σε μια προσπάθεια να διαπιστώσουμε αν οι επισκέπτες τείνουν να θυμούνται περισσότερο (και άρα να επιλέγουν) τα εκθέματα ή της εκθεσιακής ενότητες που είδαν πρώτα ή τελευταία, ρωτήσαμε ποια διαδρομή ακολούθησαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Δεδομένου ότι η έκθεση εκτείνεται σε τέσσερις διαφορετικούς ορόφους, οι επισκέπτες ρωτήθηκαν αν ξεκίνησαν από τον 1^ο όροφο ή από τον 4^ο.

Τα αποτελέσματα έχουν ως εξής: 67% ξεκίνησαν με τον 1^ο όροφο, ενώ 33% με τον 4^ο ακολουθώντας καθοδική πορεία, κυρίως για εργονομικούς λόγους και με δεδομένο ότι δεν υπάρχει μια οργανική σύνδεση στην αφήγηση των τεσσάρων εκθεσιακών αιθουσών (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο. Παράρτημα II, σελ.156, πίνακα 47).

Πιο αναλυτικά: Από τα 67 άτομα που ξεκίνησαν την περιήγησή τους με τον 1^ο όροφο, τα 33 ήταν ελληνικής καταγωγής. Συνεπώς μόνον 5 από τους συνολικά 38 έλληνες επισκέπτες που ρωτήθηκαν ξεκίνησαν με τον 4^ο όροφο. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι ανεξαρτήτως εργονομίας, οι Έλληνες στη συντριπτική τους πλειοψηφία ξεκίνησαν την περιήγησή τους με τον 1^ο όροφο.

⁶² Ερώτηση ανοιχτού τύπου: το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100

Από τα 67 άτομα που ξεκίνησαν με τον 1^ο όροφο, τα 31 δήλωσαν ότι θα θυμούνται περισσότερο ολόκληρο ή κάτι τον όροφο αυτό (10 από τα 31 άτομα ήταν Έλληνες, 12 Έλληνες δεν απάντησαν στην ερώτηση, 4 επέλεξαν τον 4^ο όροφο και 7 επέλεξαν «άλλο»).

Από τα 67 άτομα που ξεκίνησαν με τον 1^ο όροφο, τα 22 επέλεξαν «κάτι άλλο»⁶³ και 14 άτομα επέλεξαν τον 4^ο όροφο, αυτόν δηλαδή που είδαν τελευταίο.

Από τα 33 άτομα που ξεκίνησαν με τον 4^ο όροφο, μόνον τα 10 δήλωσαν ότι θα θυμούνται στο μέλλον κάτι από αυτόν. 8 άτομα απάντησαν «κάτι άλλο» και 19, δηλαδή η πλειοψηφία επέλεξε τον 1^ο όροφο, αυτόν δηλαδή που επισκέφτηκε στο τέλος της περιήγησής του στη μόνιμη έκθεση⁶⁴ (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο. Παράρτημα II, σελ.157, πίνακα 48).

Εξετάζοντας σε συνδυασμό τις ερωτήσεις 28 και 29 συμπεραίνουμε ότι η πλειονότητα των επισκεπτών θυμάται περισσότερο την εκθεσιακή ενότητα που είδε **πρώτη**, με ποσοστό 41% (31+10%). Αντίθετα, ένα ποσοστό της τάξεως του 33% επιλέγει την ενότητα που είδε στο τέλος της επίσκεψης (14+19%), ενώ το 30% επιλέγει κάτι «άλλο» (22+8%). Οι περισσότεροι επισκέπτες του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης δηλώνουν ότι θα θυμούνται στο μέλλον κάτι που σχετίζεται με «την Κυκλαδική Τέχνη» (όπως προτείνει και το όνομα του μουσείου).

30) Το 70% των ερωτηθέντων δεν έκριναν σκόπιμο να κάνουν κάποιο σχόλιο σχετικά με τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Από τους 30 επισκέπτες που συμπλήρωσαν το σχετικό πεδίο του ερωτηματολογίου, οι 12 ήταν Έλληνες. Τα δημοφιλέστερα σχόλια ήταν:

- Καλή οργάνωση και κείμενα προσιτά και κατανοητά (10 άτομα)
- Μου άρεσε, θα το πρότεινα (6 άτομα)

⁶³ Εδώ εντάσσουμε επιλογές από την ερώτηση 28, όπως π.χ. Κοσμήματα , 3^{ος} όροφος «Κύπρος: Αρχαία Τέχνη και Πολιτισμός», τεχνικές κατασκευές αντικειμένων κλπ

⁶⁴ Ερώτηση ανοιχτού τύπου: το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100, εξού και οι 8 απαντήσεις στην επιλογή «άλλο». Ορισμένοι επισκέπτες δήλωσαν εκτός από τον τέταρτο όροφο και κάτι άλλο, π.χ. κεραμικά, όπλα κλπ.

- Άψογη εξυπηρέτηση από το προσωπικό (3 άτομα)
- Οι υπότιτλοι στο video του 4^{ου} ορόφου σβήνουν πολύ γρήγορα, δεν αρκεί ο χρόνος προκειμένου να διαβαστούν από ξένους επισκέπτες που δεν μιλούν ελληνικά ή αγγλικά ως πρώτη γλώσσα (3 άτομα)
- Περισσότερα οπτικοαουστικά μέσα/πολυμέσα (2 άτομα)
- Πρόταση για ακουστική ξενάγηση, ιδανικά όχι μόνον στα αγγλικά (2 άτομα)
- Πρόταση για αντίγραφα ειδικών, ώστε να μπορούν να έρχονται σε επαφή μαζί τους οι επισκέπτες (Αναλυτικά το σύνολο των απαντήσεων στο Παράρτημα II, σελ.157-158, πίνακα 49).

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι τα σχόλια των επισκεπτών είναι ως επί το πλείστον πολύ θετικά, ενώ ακόμα και οι επισκέπτες που δεν κάνουν κάποιο θετικό σχόλιο, δεν σχολιάζουν αρνητικά την έκθεση, απλώς προτείνουν πράγματα για τη περαιτέρω εξέλιξή της.

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα- Προτάσεις

6.1. Συμπεράσματα αξιολόγησης έκθεσης

Από την ανάλυση των απαντήσεων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης αξιολογείται από θετικά έως πολύ θετικά από τους επισκέπτες που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου, με απαντήσεις πολλαπλής επιλογής με βάση την κλίμακα Likert, η πλειονότητα των επισκεπτών αξιολόγησε «θετικά» ή «πολύ θετικά»:

- την πρώτη εντύπωση κατά την είσοδο στην έκθεση
- το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης (φωτισμό, θερμοκρασία κλπ)
- τη δυνατότητα της έκθεσης να προκαλεί τη διάθεση για περαιτέρω εξερεύνηση
- τη δυνατότητα των εκθεμάτων να προσελκύουν το ενδιαφέρον
- την παρουσία ευχάριστων εκθεμάτων στην έκθεση

- το γεγονός ότι η έκθεση ενθάρρυνε την κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των επισκεπτών
- την πολυαισθητική εμπειρία που παρείχε η επίσκεψη

Επιπλέον, η πλειονότητα των επισκεπτών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, δήλωσε ότι δεν υπήρχε κάτι που να μην τους άρεσε από την έκθεση. Οι περισσότεροι επισκέπτες απάντησαν ότι οι προσδοκίες τους από την έκθεση εκπληρώθηκαν «πολύ» ή «πάρα πολύ», σε ποσοστό 87% δήλωσαν ότι δεν υπήρχε κάτι που θα ήθελαν να δουν αλλά δεν το είδαν κατά την επίσκεψή τους στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι περισσότεροι επισκέπτες παρέμειναν στην έκθεση για τουλάχιστον μία ώρα, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η έκθεση καταφέρνει πράγματι να διατηρήσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών και κατά συνέπεια τους επιτρέπει να μάθουν περισσότερα, αφού όσο περισσότερη ώρα αφιερώνει κανείς στην έκθεση τόσο περισσότερα οφέλη αποκομίζει, όπως τουλάχιστον υποστηρίζει η Serrell (1998, IX).

Οι επισκέπτες που ρωτήθηκαν δηλώνουν, στη συντριπτική τους πλειονότητα, ότι αισθάνθηκαν πολύ ελεύθεροι κατά την περιήγησή τους στους χώρους της έκθεσης, ενώ εξίσου ικανοποιημένοι εμφανίζονται όσον αφορά την πρόσβαση και την κατανόηση των κειμένων. Μάλιστα στα σχόλια των επισκεπτών και σε ορισμένες ανοιχτού τύπου ερωτήσεις έχει καταγραφεί η εκτίμηση των επισκεπτών απέναντι στο γεγονός ότι τα κείμενα της έκθεσης είναι «κατατοπιστικά, παιδαγωγικά, κατανοητά» κλπ.

Στα θετικά σημεία της έκθεσης συγκαταλέγουμε το γεγονός ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες συμφωνούν ότι το μέγεθος της δεν ήταν υπερβολικά μεγάλο. Οι επισκέπτες που έλαβαν μέρος στην έρευνα δήλωσαν ότι η έκθεση ήταν «τόση όση χρειάζεται», ενώ δεν έλειψαν οι συγκρίσεις με άλλα μεγάλα μουσεία της Αθήνας, τις εκθέσεις των οποίων έκριναν «κουραστικές» εξαιτίας της μεγάλης τους έκτασης⁶⁵.

⁶⁵ Σχόλιο αναφορικά με το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

Εκτός από την ικανοποιητική της έκταση, η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης αξιολογήθηκε από περισσότερους από τους μισούς ερωτηθέντες ως εύκολα ακολουθήσιμη, με καλή και κατανοητή δομή και οργάνωση. Επίσης, χαρακτηρίζουν την επίσκεψή τους στο μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης ως εξίσου ψυχαγωγική και εκπαιδευτική. Θεωρούν δε ότι απευθύνεται σε όλους ανεξαιρέτως, παρά το γεγονός ότι στην πλειονότητά τους τα άτομα που ρωτήθηκαν δήλωσαν ότι είχαν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε ζητήματα αρχαιολογίας και τέχνης.

Οι περισσότεροι από τους επισκέπτες απάντησαν ότι ξεκίνησαν την περιήγησή τους στη μόνιμη έκθεση από τον 1^ο όροφο («Κυκλαδική Τέχνη»), που είναι αυτός ο οποίος φαίνεται τελικά να προτιμάται από την πλειονότητα των επισκεπτών -ακόμη και από τα άτομα εκείνα που ακολούθησαν αντίστροφη διαδρομή, ξεκινώντας από τον τέταρτο όροφο.

Πάντως οι δύο αυτές αίθουσες, «Κυκλαδική Τέχνη» και «Σκηνές από την Καθημερινή Ζωή στην Αρχαιότητα» συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο βαθμό προτίμησης των επισκεπτών, σύμφωνα με την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι από τα 100 άτομα που ρωτήθηκαν, τα 77 δήλωσαν ότι θα επισκέπτονταν ξανά τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο μαζί τους. Κρίνουμε πολύ σημαντικό το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός ατόμων αιτιολόγησε την πιθανή επιστροφή του στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης «επειδή είναι εξαιρετικός ο *τρόπος* παρουσίασης της έκθεσης».

Η ερώτηση με τη μεγαλύτερη αποχή αφορούσε στον προβληματισμό πάνω σε κάποιο θέμα μετά το πέρας της επίσκεψης. Γίνεται, συνεπώς, φανερό ότι οι περισσότεροι επισκέπτες δεν μπαίνουν εύκολα στη διαδικασία να προβληματιστούν πάνω σε κάποιο θέμα, αντιμετωπίζουν μάλλον την επίσκεψη σαν μια ευκαιρία απόκτησης νέων γνώσεων με ευχάριστο τρόπο.

Στα σχόλιά τους, κατά την ολοκλήρωση του ερωτηματολογίου, όσοι ερωτηθέντες αφιέρωσαν λίγο χρόνο σε αυτό, αξιολόγησαν τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης πολύ θετικά. Τα σχόλια αφορούσαν την καλή εντύπωση που έκανε ο τρόπος παρουσίασης της έκθεσης, τα κατανοητά κείμενα, η δομή και οργάνωση των εκθεσιακών χώρων, το ενδιαφέρον των αντικειμένων και των ερμηνευτικών μέσων. Δεν υπήρξαν αμιγώς «αρνητικά» σχόλια, καθώς οι επισκέπτες δήλωναν την ικανοποίησή τους για την έκθεση και έκαναν μόνο συμπληρωματικά κάποιες προτάσεις, για την περαιτέρω εξέλιξή της: αναφέρουμε π.χ. την δυνατότητα ακουστικής ξενάγησης, που προτιμάται ιδιαίτερα από τους ξένους επισκέπτες.

Συμπερασματικά, η έρευνα κοινού και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης έδειξαν ότι η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης καταφέρνει να ισορροπήσει ανάμεσα στον ψυχαγωγικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα των σύγχρονων μουσειακών εκθέσεων. Το μουσείο του 21ου αιώνα, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, καλείται να ανταπεξέλθει στο άκρως ανταγωνιστικό πεδίο της «διάθεσης του ελεύθερου χρόνου», διατηρώντας ταυτόχρονα τα εκπαιδευτικά του χαρακτηριστικά.

Έτσι, οι σύγχρονες εκθέσεις διαμορφώνονται με τρόπο τέτοιο που επιτρέπει στους επισκέπτες να μάθουν κάτι καινούριο, μέσα από μια διαδικασία που όχι μόνο δε θα αποκλείει, αλλά αντίθετα θα εντάσσει στον πυρήνα της την ψυχαγωγία. Η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης αξιολογήθηκε θετικά ως προς αυτό το ζήτημα. Πετυχαίνει, επίσης, να διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον των επισκεπτών της, χάρη στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που αποπνέει ασφάλεια, ενώ παράλληλα προωθεί την τάση για εξερεύνηση. Σε αυτό συμβάλλει η εκθεσιακή δομή, που δεν «τρομάζει» τον επισκέπτη με τεράστιες σε έκταση εκθεσιακές ενότητες, αλλά και η λογική στην οργάνωση της εκθεσιακής αφήγησης.

Στο Α' μέρος της εργασίας εξετάσαμε τη μουσειακή έκθεση ως ένα μέσο επικοινωνίας που έχει στη διάθεσή του πολλά άλλα μέσα επικοινωνίας. Στα σημαντικότερα από αυτά ανήκουν τα κείμενα. Η έρευνα κοινού έδειξε ότι η συντριπτική πλειονότητα των επισκεπτών που ρωτήθηκαν έμειναν ιδιαίτερα

ευχαριστημένοι από τα κείμενα της έκθεσης, τα οποία έκριναν προσβάσιμα, κατατοπιστικά και βοηθητικά στην κατανόηση της έκθεσης.

Εξίσου θετικά αξιολογήθηκαν τα οπτικοακουστικά και τα διαδραστικά μέσα, ιδιαίτερα από τους επισκέπτες νεότερης ηλικίας. Οι επισκέπτες εκτίμησαν το γεγονός ότι η ποικιλία ερμηνευτικών μέσων δεν ήταν απλώς «παρούσα» στον εκθεσιακό χώρο, αλλά ήταν επίσης εύκολα διαχειρίσιμη και σημαντικά βοηθητική, όσον αφορά την κατανόηση των εκθεμάτων.

Στο Α' μέρος της εργασίας, σε μια προσπάθεια να αναδείξουμε τι είναι αυτό που κάνει μια μουσειακή έκθεση επιτυχημένη, αναφερθήκαμε στη σημασία των αναγκών του κοινού. Μια καλή έκθεση λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες των διαφορετικών ομάδων επισκεπτών της και φροντίζει να τις ικανοποιεί στον μέγιστο δυνατό βαθμό. Ανάγκες σχετικά με την ασφάλεια και την άνεση, την αίσθηση του ανήκειν και του εγκοινωνισμού, ανάγκες που αφορούν στη σημασία της μάθησης αλλά με τρόπο ψυχαγωγικό και όχι καταναγκαστικό.

Από την έρευνα κοινού που πραγματοποιήθηκε στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, γίνεται φανερό ότι οι ερωτηθέντες, στην πλειονότητά τους, αισθάνθηκαν ότι βρίσκονταν σε ένα χώρο που σέβεται πρώτα από όλα τους ίδιους τους επισκέπτες. Για αυτό, άλλωστε, η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων απάντησε ότι θα επισκεπτόταν ξανά την έκθεση στο μέλλον, φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο για να τη δει. Ακολουθούν ορισμένες προτάσεις εμπλουτισμού της έκθεσης.

6.2. Προτάσεις εμπλουτισμού και περαιτέρω εξέλιξης της έκθεσης

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε ορισμένες προτάσεις για τον εμπλουτισμό της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης. Συγκεκριμένα, σημειώνουμε ορισμένες διορθώσεις και προσθήκες που θα μπορούσαν να γίνουν στο μέλλον, βασισμένες κυρίως στα σχόλια που έκαναν οι επισκέπτες που έλαβαν μέρος στην έρευνα.

- Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο κεφάλαιο «5.2.2 Η Αξιολόγηση της Έκθεσης από το κοινό»⁶⁶, κάποιοι επισκέπτες από το εξωτερικό, που δεν μιλούν ελληνικά ή αγγλικά ως πρώτη γλώσσα, παραπονέθηκαν ότι οι υποτίτλοι στο video του 4^{ου} ορόφου σβήνουν σε χρόνο που δεν τους επιτρέπει να διαβάσουν και να κατανοήσουν το σύνολο του εκάστοτε κειμένου. Συνεπώς προτείνουμε την παράταση του χρόνου προβολής των υποτίτλων για μερικά δευτερόλεπτα.
- Και πάλι επισκέπτες από χώρες του εξωτερικού, που δεν μιλούν ελληνικά ή αγγλικά ως πρώτη γλώσσα, ζήτησαν τη δυνατότητα ακουστικής ξενάγησης (headphones) με τη χρήση κάποιας κινητής συσκευής mp3, που θα περιλαμβάνει πληροφορίες, αν όχι για το σύνολο των εκθεμάτων, τουλάχιστον για ορισμένα εκθέματα εξέχουσας σημασίας.
- Προτείνουμε επίσης τη δημιουργία φυλλαδίου-χάρτη για το σύνολο της μόνιμης έκθεσης. Το μουσείο παρέχει στους επισκέπτες φυλλάδια για κάθε όροφο ξεχωριστά, που περιέχουν κείμενο και εικόνες σχετικές με τα εκθέματα. Επιπλέον, προσφέρει ένα φυλλάδιο που αναφέρεται στο σύνολο του μουσείου, στην ιστορία των συλλογών του, στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Η πρότασή μας περιλαμβάνει μια μορφή επέκτασης του παρόντος φυλλαδίου. Το φυλλάδιο θα περιέχει επιπλέον έναν χάρτη-οδηγό, με την κάτοψη της κάθε αίθουσας, όπου θα σημειώνονται οι «οικογένειες» εκθεμάτων, καθώς επίσης και κάποια εξέχουσας σημασίας εκθέματα. Θεωρούμε ότι η κίνηση αυτή πιθανόν να διευκολύνει τους επισκέπτες, όσον αφορά τον προσανατολισμό τους στις αίθουσες, ενώ θα δώσει την ευκαιρία σε εκείνους τους επισκέπτες που δεν έχουν πολύ χρόνο στη διάθεσή τους να εντοπίσουν εύκολα τα εκθέματα που είναι πιο σημαντικά ή εμπίπτουν στο πεδίο των ενδιαφερόντων τους.

Επειδή οι όροφοι 2, 3 και 4 είναι σχετικά προσφάτως ανακαινισμένοι, επομένως έχουν οργανωθεί με βάση σύγχρονα μουσειολογικά πρότυπα, θεωρούμε ότι πληρούν ορισμένες βασικές προδιαγραφές εκθέσεων. Για παράδειγμα, περιλαμβάνουν

⁶⁶ Βλ. ανάλυση των αποτελεσμάτων στην ερώτηση 11, που αφορά την παρουσία εκθεμάτων ή ενοτήτων που δεν άρεσαν/δεν τράβηξαν το ενδιαφέρον

«κρυμμένη πληροφορία», δίνουν τη δυνατότητα ενεργοποίησης της αίσθησης της αφής, μέσα από οθόνες και άλλα μέσα (συρτάρια, ερμάρια κλπ).

Συνεπώς, οι προτάσεις εμπλουτισμού αφορούν κατά κύριο λόγο την αίθουσα του πρώτου ορόφου, «Κυκλαδική Τέχνη». Η συγκεκριμένη αίθουσα έχει έρθει πρώτη στις προτιμήσεις των επισκεπτών, με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, γεγονός που αποδεικνύει την έλξη που ασκούν τα εκθέματα που βρίσκονται σε αυτή. Ωστόσο, υπάρχει περιθώριο βελτίωσης, ώστε η αίθουσα του πρώτου ορόφου να «γεφυρώσει» μερικώς το χρονικό χάσμα που τη χωρίζει από τις υπόλοιπες τρεις αίθουσες της μόνιμης έκθεσης⁶⁷.

- Κατά τη διάρκεια διανομής των ερωτηματολογίων, στο πλαίσιο ολιγόλεπτης συζήτησης που πραγματοποιήθηκε με τους ερωτώμενους, έγινε αναφορά σε άλλα μουσεία της Αθήνας, που είτε είχαν ήδη επισκεφτεί, είτε σκόπευαν να επισκεφτούν. Κάποιοι από τους επισκέπτες αναφέρθηκαν στη παρουσία χρωματιστών αντιγράφων στο μουσείο Ακροπόλεως και σημείωσαν στα σχόλια (ερώτηση 30) το ενδεχόμενο να τοποθετηθεί στην αίθουσα του πρώτου ορόφου («Κυκλαδική Τέχνη») κάποιο χρωματιστό αντίγραφο κυκλαδικών

ειδωλίων, όπως συμβαίνει στη **Εικόνα 26** Κάπως έτσι θα ήταν χρωματισμένα τα **Κυκλαδικά ειδώλια** μόνιμη έκθεση του μουσείου

Ακροπόλεως. Στην συγκεκριμένη αίθουσα υπάρχει ένα κείμενο που αναφέρεται εκτενώς στο ζήτημα του χρώματος των αγαλμάτων, το οποίο συνοδεύεται από ένα ασπρόμαυρο σχέδιο. Στην ταινία μικρού μήκους «Μια επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης» υπάρχουν οι εικόνες των αγαλμάτων, όπως πιθανόν θα ήταν εάν ζωγραφίζονταν⁶⁸. Θεωρούμε ότι η

⁶⁷ Υπήρξε σχετικό σχόλιο αναφορικά με την παλαιότητα της αίθουσας του 1^{ου} ορόφου, συγκριτικά με τις άλλες τρεις αίθουσες της μόνιμης έκθεσης

⁶⁸ ταινία μικρού μήκους: «Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα». Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία: Αναστάσης Αγάθος. Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη.

παρουσία χρωματισμένων αντιγράφων ειδωλίων θα είναι πολύ ελκυστική για τους επισκέπτες, ιδιαίτερος δε για τα παιδιά.

- Τα εκθέματα του 1^{ου} ορόφου («Κυκλαδική Τέχνη») είναι τοποθετημένα σε προθήκες, που ναι μεν επιτρέπουν να ειπωθούν τα αντικείμενα από όλες τις πλευρές (στις περισσότερες περιπτώσεις), ωστόσο δεν παύουν να δημιουργούν μια αίσθηση απόστασης ανάμεσα στο αντικείμενο και το επισκέπτη. Για τον λόγο αυτό, προτείνουμε και πάλι τη χρήση αντιγράφων, που θα μπορούσαν να είναι τοποθετημένα μέσα σε κάποια συρτάρια, κάτω από τα αντίστοιχα εκθέματα, προκειμένου οι επισκέπτες –κυρίως τα παιδιά– να μπορούν να τα αγγίζουν. Με αυτόν τον τρόπο θα ενεργοποιηθεί η αίσθηση της αφής και στην πρώτη αίθουσα της μόνιμης έκθεσης.
- Στα κείμενα της έκθεσης που αφορούν την Κυκλαδική Τέχνη σημειώνεται ότι «τα κυκλαδικά ειδώλια ενέπνευσαν με την αφαιρετικότητά τους καλλιτέχνες του 20ού αιώνα, όπως ο Brancusi, ο Picasso, ο Modigliani και ο Henry Moore»⁶⁹. Επειδή η σύνδεση ανάμεσα σε διαφορετικά καλλιτεχνικά ρεύματα και περιόδους παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για πολλές ομάδες επισκεπτών⁷⁰, προτείνουμε την προσθήκη ενός διαδραστικού εκθέματος, ιδανικά υπό τη μορφή παιχνιδιού, που θα επιτρέπει στον χρήστη να κατανοεί ποια είναι η σύνδεση ανάμεσα στις καλλιτεχνικές πρωτοπορίες του εικοστού αιώνα και τα κυκλαδικά ειδώλια. Με άλλα λόγια, προτείνεται να δοθεί έμφαση στη σύνδεση μεταξύ αρχαίας και μοντέρνας τέχνης, μέσα από συγκεκριμένο έκθεμα και όχι απλώς και μόνον από μια αναφορά σε κάποια κείμενα της έκθεσης. Ένα διαδραστικό έκθεμα/παιχνίδι, το οποίο θα επιτρέπει την οπτική επαφή με τα σύγχρονα έργα, σε αντιπαράβολή με τα αντίστοιχα κυκλαδικά, θα μπορούσε:

Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+. On line στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση 27/04/2016).

⁶⁹ Όπως σημειώνεται, επίσης, και στο φυλλάδιο της εκθεσιακής αίθουσας «Κυκλαδική Τέχνη».

⁷⁰ Ενδεικτικά αναφέρουμε επισκέπτες με ειδικό ενδιαφέρον σε θέματα τέχνης, όπως για παράδειγμα φοιτητές της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, αλλά και άτομα που απασχολούνται στον χώρο των τεχνών.

- Να κάνει την όποια σχέση ανάμεσα στα έργα πιο εύκολα και άμεσα κατανοητή στον επισκέπτη
- Να κερδίσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών, ειδικά των νεότερων ηλικιών, που όπως φάνηκε και από τα αποτελέσματα της έρευνας εκτιμούν ιδιαίτερα την παρουσία της τεχνολογίας μέσα στον εκθεσιακό χώρο
- Να ωθήσει τους επισκέπτες με ειδικό ενδιαφέρον να αναζητήσουν περαιτέρω πηγές για το συγκεκριμένο θέμα, μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψής τους
- Να δώσει έναν πιο ανάλαφρο και ψυχαγωγικό τόνο στην έκθεση του πρώτου ορόφου, που παραμένει η πιο «παραδοσιακή» από όλες της εκθεσιακές αίθουσες του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, εξαιτίας της παλαιότητάς της.

Σε κάθε περίπτωση εκτιμούμε ότι η μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης είναι άρτια και επιτυχημένη. Στα θετικά στοιχεία, αναφορικά με ζητήματα ερμηνείας, αναγνωρίζουμε στους επιμελητές των εκθεσιακών ενότητων που απαρτίζουν τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, το γεγονός ότι σέβονται στον δέοντα βαθμό τους επισκέπτες και την επιστήμη τους, ώστε να σημειώνουν ρητά ότι για ορισμένα εκθέματα δεν υπάρχει μία και μόνη σίγουρη «εξήγηση» για τη λειτουργία ή τη χρήση τους. Κάτι τέτοιο, προ δεκαετιών, αποτελούσε θέμα ταμπού, ειδικά σε αρχαιολογικές εκθέσεις. Συνεπώς, είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι τέτοια φαινόμενα αρχίζουν σιγά σιγά να εκλείπουν:

«Η αποδοχή της πολυπλοκότητας, της πολλαπλότητας, αλλά και της υποκειμενικότητας της ερμηνείας είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των νεότερων επιστημολογικών προσεγγίσεων στη γνώση τις οποίες ενστερνίζεται πλέον όλο και περισσότερο τα μουσεία, αποβάλλοντας την αύρα της «αυθεντίας» που τα χαρακτήριζε σε μεγάλο βαθμό ως τώρα.»

(Γκαζή 2008α, 387)

Επιπλέον, η έκθεση φέρει στοιχεία σύγχρονης μουσειολογίας, καθώς τόσο ο τρόπος παρουσίασης (οργάνωση, δομή, design), όσο και οι ερμηνευτικές της προσεγγίσεις συνάδουν με τη σύγχρονη πραγματικότητα στο χώρο των μουσειακών εκθέσεων.

Είναι οργανωμένη «ανθρωποκεντρικά», σε ένα μουσείο που στο σύνολό του προσπαθεί και πετυχαίνει να σέβεται τους επισκέπτες του και να τους διεγείρει την επιθυμία να επιστρέψουν σε αυτό, να μάθουν περισσότερα για τα αντικείμενα και την ιστορία των συλλογών του και, όπως έγραψε μια επισκέπτρια από το εξωτερικό, ακόμη και να επισκεφτούν τις Κυκλάδες.

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Διπλωματική Εργασία: Αξιολόγηση Εκθέσεων.
Μελέτη Περίπτωσης: Η Μόνιμη Έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής
Τέχνης

Ιωάννα Κοροπιώτη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ανδρομάχη Γκαζή

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση»

Ακαδημαϊκό Έτος 2014-2015. Αθήνα Μάιος 2016

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Ερωτηματολόγιο κοινού (ελληνικό και αγγλικό)

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έρευνα αξιολόγησης της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης

Ονομάζομαι Ιωάννα Κοροπιώτη και είμαι φοιτήτρια στο
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση»
του Τμήματος Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου.
Στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας κάνω έρευνα αξιολόγησης
για την έκθεση που επισκεφτήκατε.
Θα σας παρακαλούσα να συμπληρώσετε, αν θέλετε,
το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί.
Δεν θα σας πάρει πάνω από δέκα λεπτά.
Η συμβολή σας στην έρευνα θα είναι πολύτιμη.
Σας ευχαριστώ θερμά εκ των προτέρων.

Ερωτηματολόγιο

1. Πώς αποφασίσατε να επισκεφθείτε σήμερα τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης; (Παρακαλώ επιλέξτε ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω)

- Είδα κάποια σχετική διαφήμιση στον Τύπο, την τηλεόραση ή το διαδίκτυο.
- Ενδιαφέρομαι για ζητήματα που σχετίζονται με την αρχαιολογία, τον κυκλαδικό πολιτισμό και την αρχαία ελληνική τέχνη.
- Μου πρότεινε την έκθεση κάποιος τρίτος.
- Είμαι τακτικός επισκέπτης του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης.
- Τυχαία/ Περνούσα απ' έξω και μου κίνησε το ενδιαφέρον.
- Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

2. Πιστεύετε ότι η έκθεση απευθύνεται σε: (Παρακαλώ επιλέξτε ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω)

- Κοινό με ειδικό ενδιαφέρον σε θέματα αρχαιολογίας, κυκλαδικού και αρχαίου ελληνικού πολιτισμού
- Μαθητές/Σχολικές Ομάδες
- Ενήλικες μόνο
- Μεικτές ομάδες ενηλίκων – παιδιών
- Οικογένειες
- Όλους ανεξαιρέτως
- Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

3. Επισκεφθήκατε την έκθεση: (Παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

- Μόνος/-η
- Με φίλους
- Με την οικογένεια
- Με συνάδελφο
- Ως μέλος μεγαλύτερης ομάδας (γκρουπ)
- Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε)

4. Έχετε ενημερωθεί σχετικά με τον θεσμό «Φίλοι του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης» και τις παροχές του, όπως π.χ. δωρεάν είσοδο, εκπτώσεις σε διάφορα προγράμματα του μουσείου κλπ;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

5. Ανήκετε στους «Φίλους του Μουσείου»;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

6. Κατά την είσοδό σας στον εκθεσιακό χώρο, η πρώτη εντύπωση που σχηματίσατε ήταν: (παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

1	2	3	4	5
Ιδιαίτερα Αρνητική	Αρνητική	Μέτρια	Θετική	Ιδιαίτερα Θετική

7. Πριν από την επίσκεψή σας στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, τι φανταζόσασταν ότι θα δείτε εδώ;

.....
.....

8. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίθηκε η έκθεση στις αρχικές σας προσδοκίες;

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

9. Υπάρχει κάτι που περιμένατε να δείτε, αλλά δεν το είδατε στην έκθεση;

.....
.....

10. Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που σας άρεσε ιδιαίτερα;

.....
.....

11. Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που δεν τράβηξε το ενδιαφέρον σας;

.....
.....

12. Πόσο χρόνο περίπου διήρκεσε η επίσκεψή σας στην έκθεση;.....

13. Πώς κρίνετε το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης; (προσανατολισμός, άνεση, αρχιτεκτονικός σχεδιασμός, φωτισμός, θερμοκρασία) (Παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

1	2	3	4	5
Ιδιαίτερα	Αρνητικό	Μέτριο	Θετικό	Ιδιαίτερα
Αρνητικό				Θετικό

14. Το περιβάλλον της έκθεσης φαινόταν ενδιαφέρον και προκαλούσε τη διάθεση εξερεύνησης

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

15. Τα εκθέματα προσέλκυσαν την προσοχή σας και σας έκαναν να επιβραδύνετε, να τα κοιτάξετε και να τους αφιερώσετε χρόνο

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

16. Τα εκθέματα ήταν διασκεδαστικά, ευχάριστα, δημιουργούσαν ενδιαφέρον και κινούσαν την περιέργεια

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

17. Η έκθεση των αντικειμένων έγινε με τρόπο τέτοιο που να ενθαρρύνει την κοινωνική αλληλεπίδραση. Οι επισκέπτες ενθαρρύνονταν να μιλούν ο ένας στον άλλον, να διαβάζουν δυνατά, να συζητούν για τα εκθέματα κ.λπ.

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

18. Η μουσειακή εμπειρία περιελάμβανε όλες τις αισθήσεις: όραση, ακοή, αφή αντικειμένων και άλλων μέσων (π.χ. ηλεκτρονικά μέσα)

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

19. Αισθανθήκατε ελεύθερος/-η να εξερευνήσετε την έκθεση όπως επιθυμούσατε; (Παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

- Ναι, πολύ ελεύθερος/-η
- Αρκετά ελεύθερος/-η
- Όχι, ένιωσα περιορισμένος/-η

20α. Διαβάσατε κείμενα της έκθεσης;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

20β. Αν ναι, πιστεύετε ότι τα κείμενα της έκθεσης συνέβαλαν στο να την κατανοήσετε καλύτερα; (Παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

21. Η έκθεση δεν ήταν υπερβολικά μεγάλη. Υπήρχαν τόσα πράγματα όσα χρειάζονταν, προκειμένου να προλάβει κανείς να τα δει με άνεση.

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

22. Η παρουσίαση των εκθεμάτων είχε μια λογική την οποία μπορούσε εύκολα να κατανοήσει και να ακολουθήσει ο επισκέπτης.

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

23. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κύρια μηνύματα της έκθεσης;

.....

.....

24. Η επίσκεψή σας στην έκθεση είχε περισσότερο χαρακτήρα:

(Παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

- ο Εκπαιδευτικό
- ο Ψυχαγωγικό
- ο Και τα δύο
- ο Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

25α. Μετά το τέλος της επίσκεψής σας, νιώθετε ότι αλλάζατε άποψη ή προβληματιστήκατε για κάποιο θέμα που παρουσιάζεται στην έκθεση;

- ο ΝΑΙ
- ο ΟΧΙ

25β. Αν ναι, πάνω σε ποιο θέμα και γιατί;

.....

.....

26α. Διαβάσατε το φυλλάδιο της έκθεσης που σας δόθηκε κατά την είσοδό σας;

- ο ΝΑΙ
- ο ΟΧΙ

26β. Αν ναι, πιστεύετε ότι οι προθέσεις του μουσείου σχετικά με την έκθεση και τους στόχους της έτσι όπως περιγράφονται στο φυλλάδιο συνάδουν με το τελικό αποτέλεσμα το οποίο είδατε; (Παρακαλώ επιλέξτε ένα από τα παρακάτω)

1	2	3	4	5
Καθόλου	Πολύ Λίγο	Λίγο	Πολύ	Πάρα Πολύ

27α. Θα επισκεπτόσασταν ξανά την έκθεση, φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο να τη δει;

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ
- ΙΣΩΣ

27β. Για ποιο λόγο;.....

28. Τι πιστεύετε ότι θα θυμάστε περισσότερο από την έκθεση στο μέλλον;

.....
.....

29. Ξεκινήσατε την επίσκεψή σας στην έκθεση με τον 1^ο ή τον 4^ο όροφο;

.....

30. Κάποια σχόλια/παρατηρήσεις που θα θέλατε να κάνετε;

.....
.....
.....

Τέλος Ερωτηματολογίου

Φύλο: ☐ Γυναίκα ☐ Άνδρας

Ηλικιακή ομάδα: ☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-59 ☐ 60+

Μορφωτικό Επίπεδο:

- Απόφοιτος Δημοτικού
- Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών
- Κάτοχος Διδακτορικού
- Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε).....

Σας ευχαριστώ θερμά για τον χρόνο και την προθυμία σας. Η συμβολή σας στην έρευνα είναι εξαιρετικά σημαντική!

PANTEIO UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

Evaluation research for the permanent exhibition of the Museum of Cycladic Art

Hello! My name is Joanna Koropioti.

I am a student at the Postgraduate course “Cultural Management”,
at the department of communication, Media and Culture,
Panteion University of Social and Political Sciences, Athens.

As part of my dissertation I am currently doing evaluation research
on the exhibition that you just visited.

Would you mind filling in this questionnaire?

It shouldn't take more than ten minutes.

Your contribution to my research will be valued,
and I would like to thank you very much in advance.

Questionnaire

1. Why did you come to the permanent exhibition of the Museum of Cycladic Art today? (Please choose one or more of the choices below)

- ☐ Saw an advertisement in the Press/ on TV etc.
- ☐ Interested in archaeology, Cycladic culture and ancient Greek culture
- ☐ Recommended by someone
- ☐ I often visit the Museum of Cycladic Art
- ☐ By chance/ I was passing by and it caught my attention
- ☐ Other (please fill in).....

2. To what audience do you think this exhibition is addressed to?

(Please choose one or more of the choices below)

- ☐ Audience with special interest in archaeology, Cycladic culture and ancient Greek culture
- ☐ Students/ School groups
- ☐ Adults only
- ☐ Mixed groups of adults and children
- ☐ Families
- ☐ All of the above
- ☐ Other (please fill in).....

3. Who are you visiting with today? (Please choose one of the choices below)

- ☐ On your own
- ☐ Friends
- ☐ Family
- ☐ Partner
- ☐ As part of a larger group
- ☐ Other (please fill in).....

4. Are you aware of the “Friends of the Museum of Cycladic Art” institution and its benefits, such as discounts etc?

- ☐ YES
- ☐ NO

5. Do you belong to the “Friends of the Museum of Cycladic Art”?

- ☐ YES
- ☐ NO

6. What is your first impression of the exhibit space as you enter? (Please choose one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Very Negative	Negative	Average	Positive	Very Positive

7. Reading the title of the exhibition, or based on the information that you had about it, what did you expect to see here?

.....

8. To what degree were your expectations met?

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

9. Is there anything that you expected to see, but you did not see it during your visit at the exhibition?

.....

10. What did you enjoy the most during your visit?

.....

11. Were there any sections of the exhibition that you disliked or did not find interesting at all?

.....

12. How much time do you think you spent at the exhibition?.....

13. What do you think about the physical environment of the exhibition? (orientation, comfort, design, temperature) (please choose one of the numbers below)

1	2	3	4	5
Very Negative	Negative	Average	Positive	Very Positive

14. The physical environment looked interesting and invited exploration

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

15. Exhibits caught your attention and enticed you to slow down, to look, interact and spend time attending to many elements

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

16. Exhibits were fun-pleasurable, challenging, amusing, intriguing and intellectually or physically stimulating

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

17. Exhibits components encouraged and promoted social behaviors. Exhibits encouraged visitors to call one another over, read out loud, point at and converse about the exhibit material

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

18. Experiences came in a variety of formats (e.g. graphics, text, objects, computers etc) and a variety of sensory modalities –sight, sound, motion, touch etc.

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

19. Did you feel free to explore the exhibition as you wished?

(Please choose one of the choices below)

- ☐ Yes, very
- ☐ Enough
- ☐ No, not at all

20a. Did you read any texts of the exhibition?

- ☐ YES
- ☐ NO

20b. Do you think that the texts and labels contributed to a better understanding of the exhibition? (Please choose one of the choices below)

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

21. The exhibition was not overwhelming. There were “just enough” things to do.

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

22. The presentation had a logic. It held together intellectually in a way that was easily followed and understood

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

23. What do you think the message of the exhibition was?

.....

24. Would you say that the nature of your visit was more:

(Please choose one of the choices below)

- ☐ Educational
- ☐ Entertaining
- ☐ Both
- ☐ Other (please fill in).....

25a. Now that your visit is over, do you feel differently about any of the issues raised by the exhibition?

- ☐ YES
- ☐ NO

25b. If yes, which ones and why?

.....

26a. Did you read the brochure of the exhibition that was given to you at the entrance?

- ☐ YES
- ☐ NO

26b. If yes, do you think the museum's intentions coincide with the actual display on view? (Please choose one of the choices below)

1	2	3	4	5
Not at all	Very Little	A Little	Much	Very Much

27a. Would you go around this exhibition again, bringing someone else you know along?

- ☐ YES
- ☐ NO
- ☐ MAYBE

27b. Why is that?.....

28. Now that your visit is over, what do you think you will most remember in the future?

.....
.....

29. Did you start your visit with the First or the Fourth Floor?

.....
.....

30. Is there any other comment you wish to make?

.....
.....

End of Questionnaire

Gender: ☐ Female ☐ Male

Age categories: ☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-59 ☐ 60+

Educational Background:

- ☐ Primary education
- ☐ Secondary education
- ☐ Graduate Studies
- ☐ Postgraduate Studies
- ☐ PhD
- ☐ Other (please fill in).....

I sincerely thank you for your time and help

Your contribution is highly appreciated!

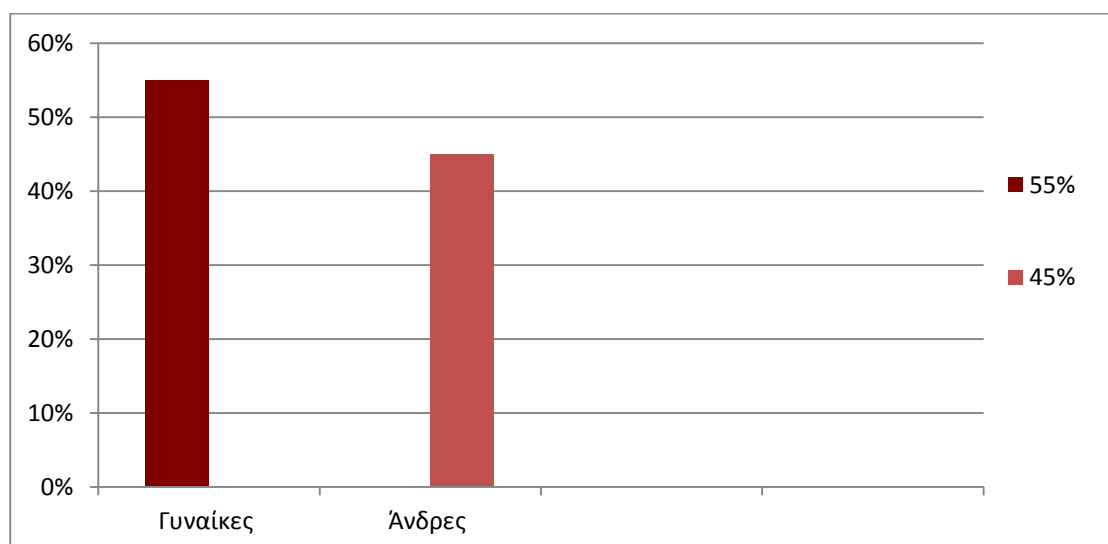
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

**Έρευνα κοινού: αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων
από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων**

Α. Ταυτότητα των επισκεπτών/-τριών. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά

1. Φύλλο

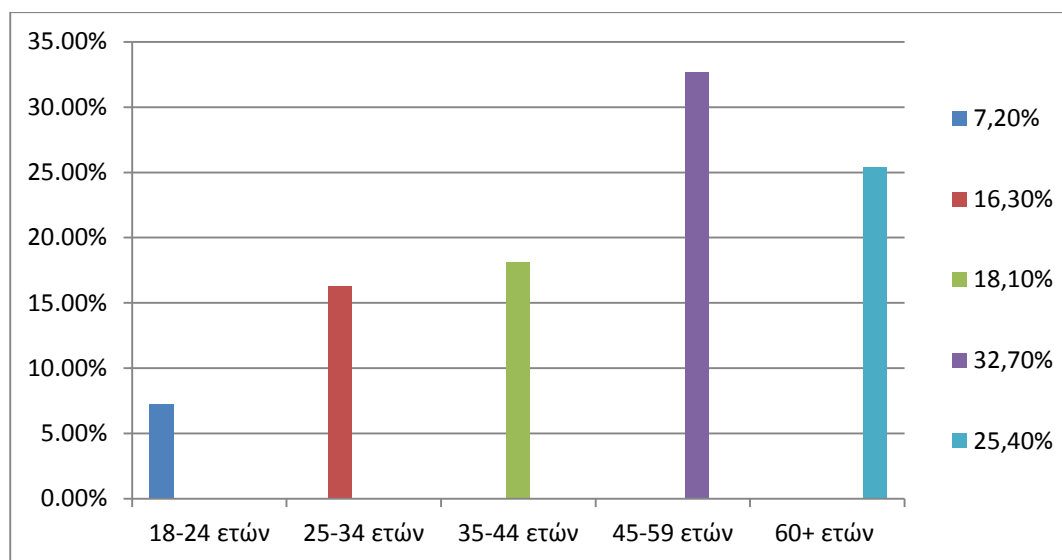
Από την ανάλυση των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν από 100 επισκέπτες, προκύπτει ότι ο αριθμός των **γυναικών** (55%) είναι ελαφρώς μεγαλύτερος από εκείνον των ανδρών (45%).

Πίνακας 1. Στοιχεία φύλου του συνόλου των επισκεπτών της έκθεσης

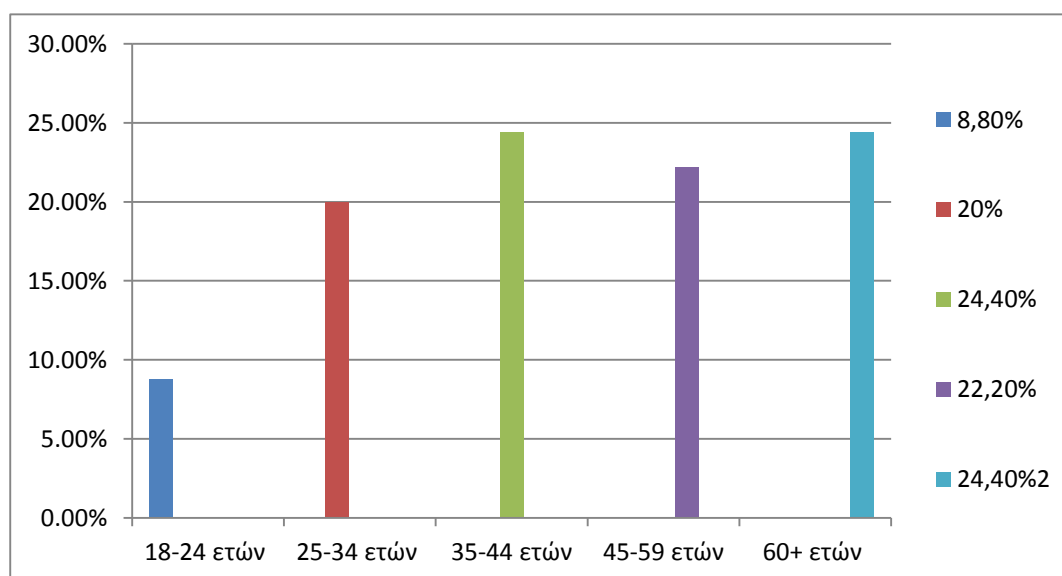
2. Ηλικία

Στις **γυναίκες** η ηλικιακή ομάδα που συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό είναι αυτή των «45-59 ετών» (32,7%) .

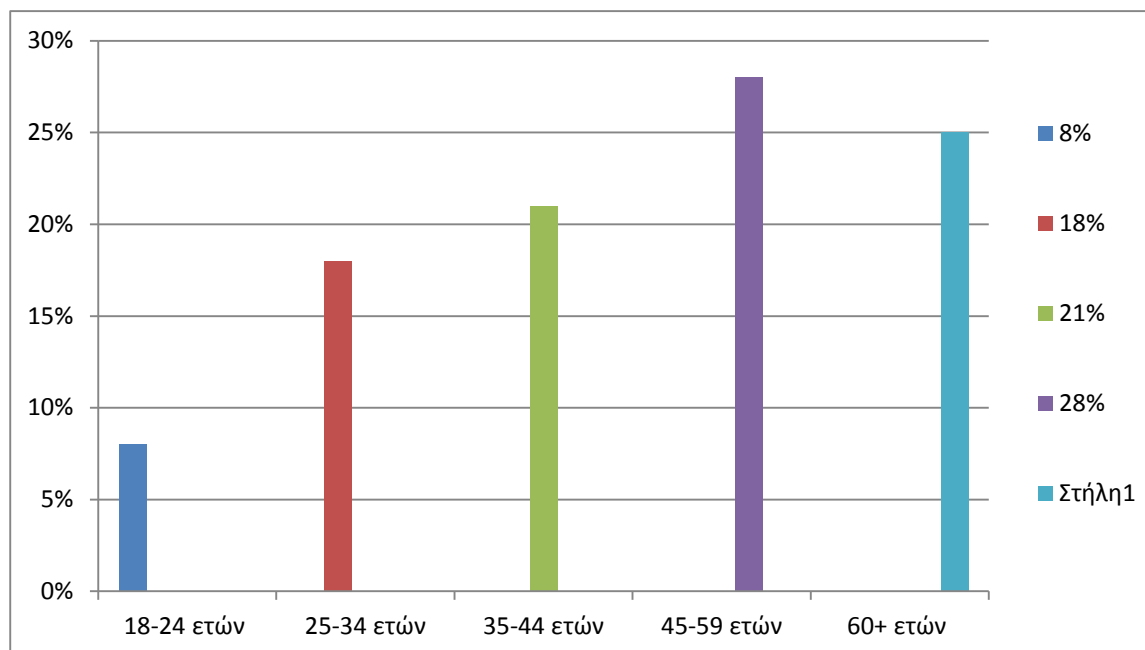
Πίνακας 2. Ηλικιακά στοιχεία μόνο για τις γυναίκες επισκέπτριες

Στους **άνδρες** υπερτερούν οι ηλικιακές ομάδες «35-44 ετών» και «60+ ετών» με ισόβαθμα ποσοστά (24,4%)

Πίνακας 3. Ηλικιακά στοιχεία μόνο για τους άνδρες επισκέπτες

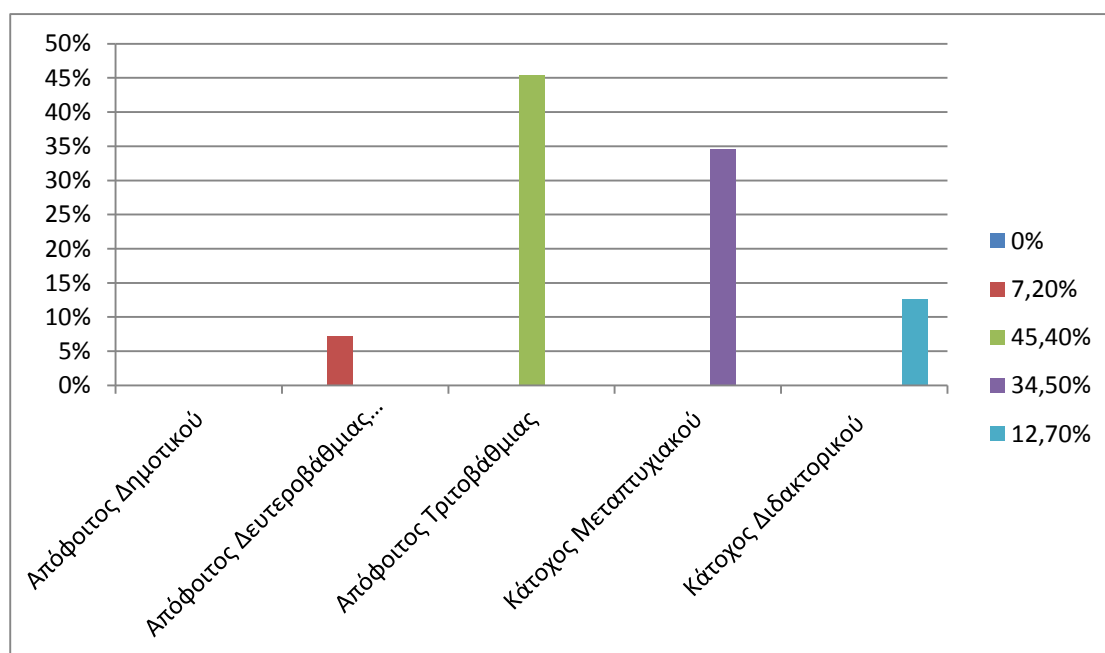
Στο σύνολο των επισκεπτών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφει η ηλικιακή ομάδα «45-59 ετών» (28%)

Πίνακας 4. Ηλικιακά στοιχεία του συνόλου των επισκεπτών της έκθεσης

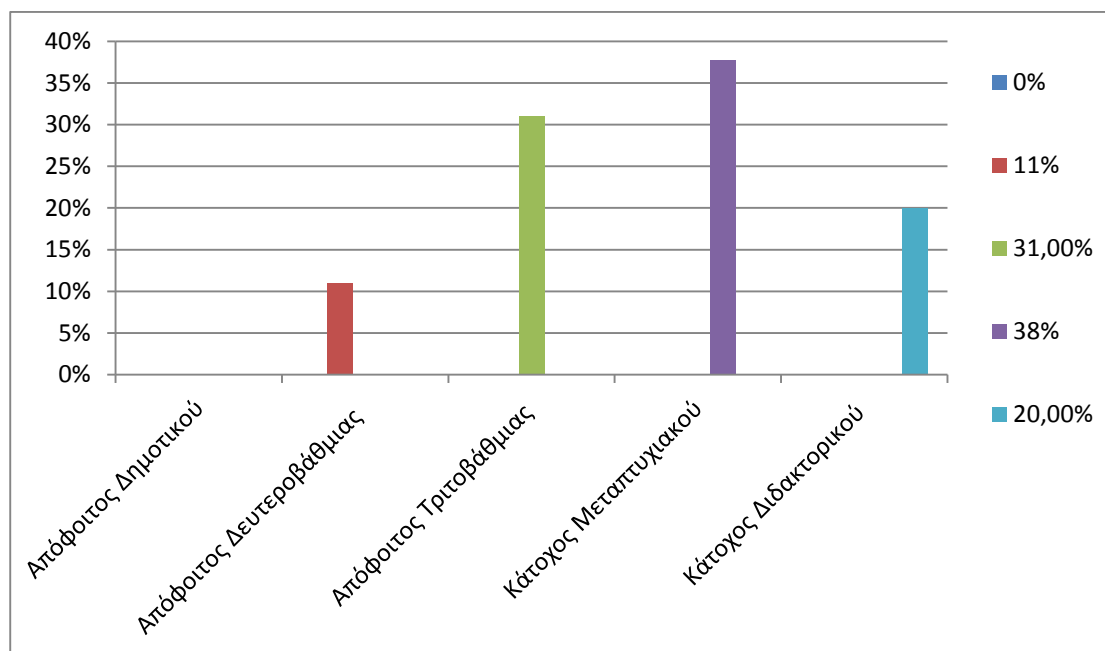
3. Μορφωτικό επίπεδο

Στις γυναίκες το μεγαλύτερο ποσοστό είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (45,4%)

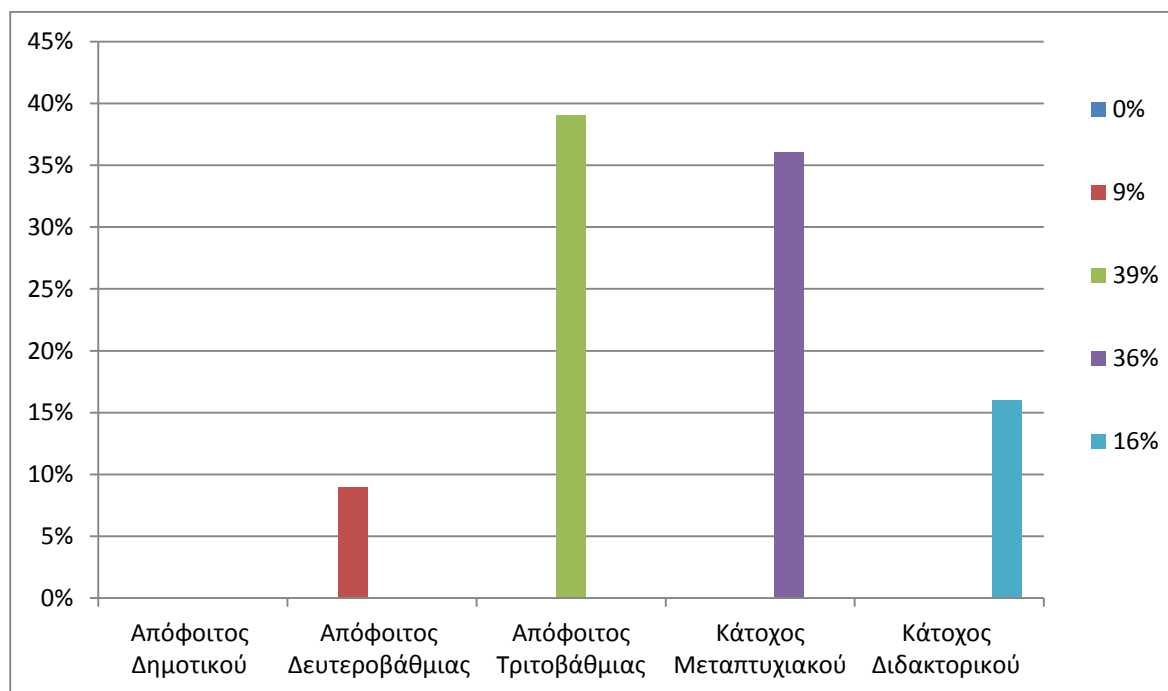
Πίνακας 5. Στοιχεία μορφωτικού επιπέδου μόνο για γυναίκες επισκέπτριες

Στους **άνδρες** επισκέπτες, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφουν οι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (38%), ενώ παρατηρείται μικρή αύξηση των κατόχων διδακτορικού, σε σχέση με τις γυναίκες επισκέπτριες:

Πίνακας 6. Στοιχεία μορφωτικού επιπέδου μόνο για τους άνδρες επισκέπτες

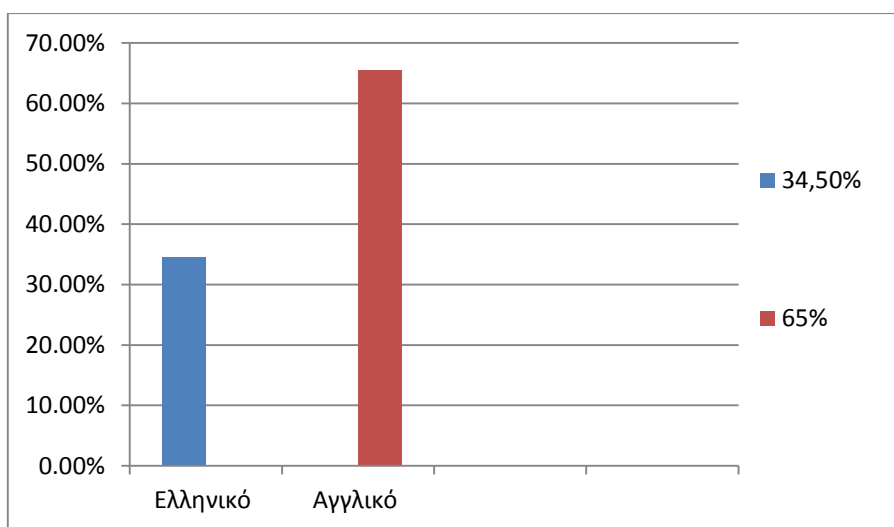
Στο σύνολο των επισκεπτών, το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι απόφοιτοι **τριτοβάθμιας εκπαίδευσης** (39%)

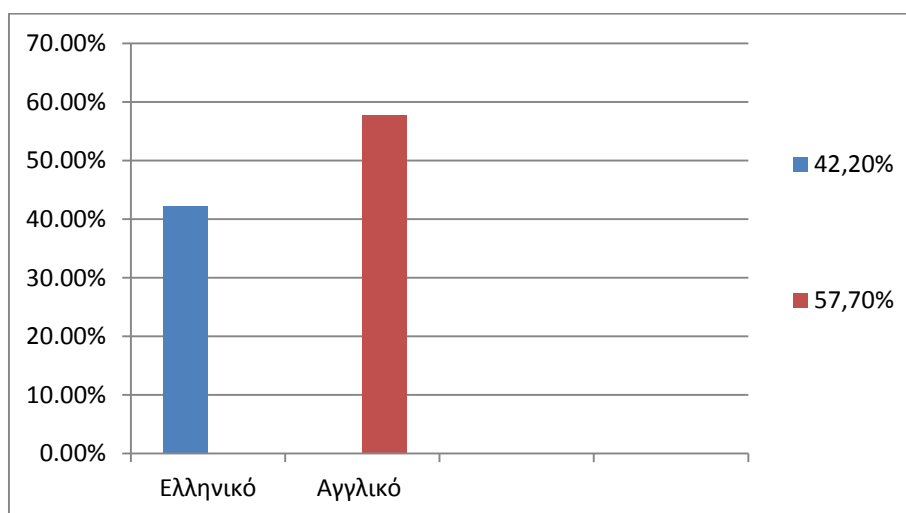
Πίνακας 7. Στοιχεία μορφωτικού επιπέδου του συνόλου των επισκεπτών της έκθεσης

4. Γλώσσα

Τα ερωτηματολόγια που διανεμήθηκαν σε επισκέπτες από το εξωτερικό ήταν γραμμένα στα **αγγλικά** και συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό, τόσο στο σύνολο (62%), όσο και σε άνδρες και γυναίκες. Όσον αφορά τα ελληνικά ερωτηματολόγια παρατηρούμε ότι υπάρχει ισοβαθμία ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες (38% στο σύνολο: αριθμητικά 19 άνδρες και 19 γυναίκες).

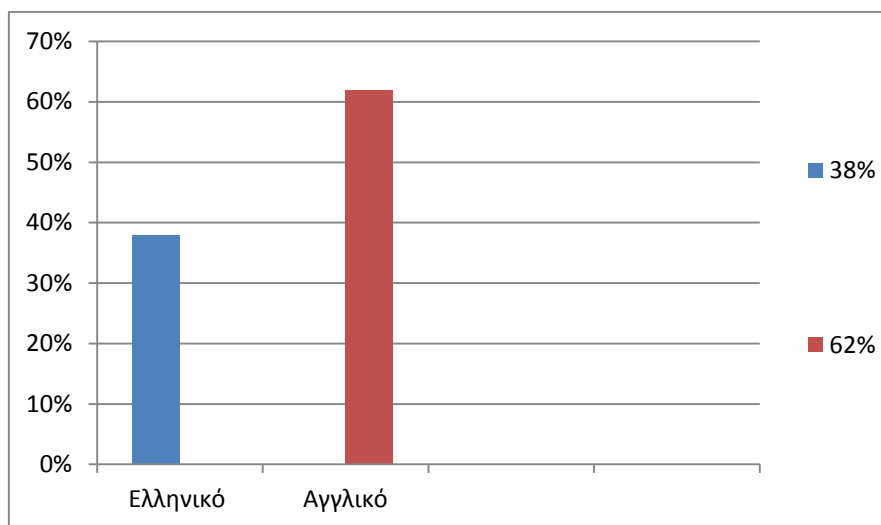
Πίνακας 8. Στοιχεία γλώσσας μόνο για τις γυναίκες επισκέπτριες

Πίνακας 9. Στοιχεία γλώσσας μόνο για τους άνδρες επισκέπτες

Στο σύνολό τους τα αγγλικά ερωτηματολόγια ανέρχονται στο 62%, ενώ τα ελληνικά στο 38%:

**Πίνακας 10. Στοιχεία γλώσσας για το σύνολο των επισκεπτών
της έκθεσης**

Β. Αξιολόγηση έκθεσης από το κοινό

1. Στην ερώτηση «Πώς αποφασίσατε να επισκεφθείτε σήμερα τη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης;» το μεγαλύτερο ποσοστό συγκέντρωσε η απάντηση «Ενδιαφέρομαι για ζητήματα που σχετίζονται με την αρχαιολογία, τον κυκλαδικό πολιτισμό και την αρχαία ελληνική τέχνη» (50%).

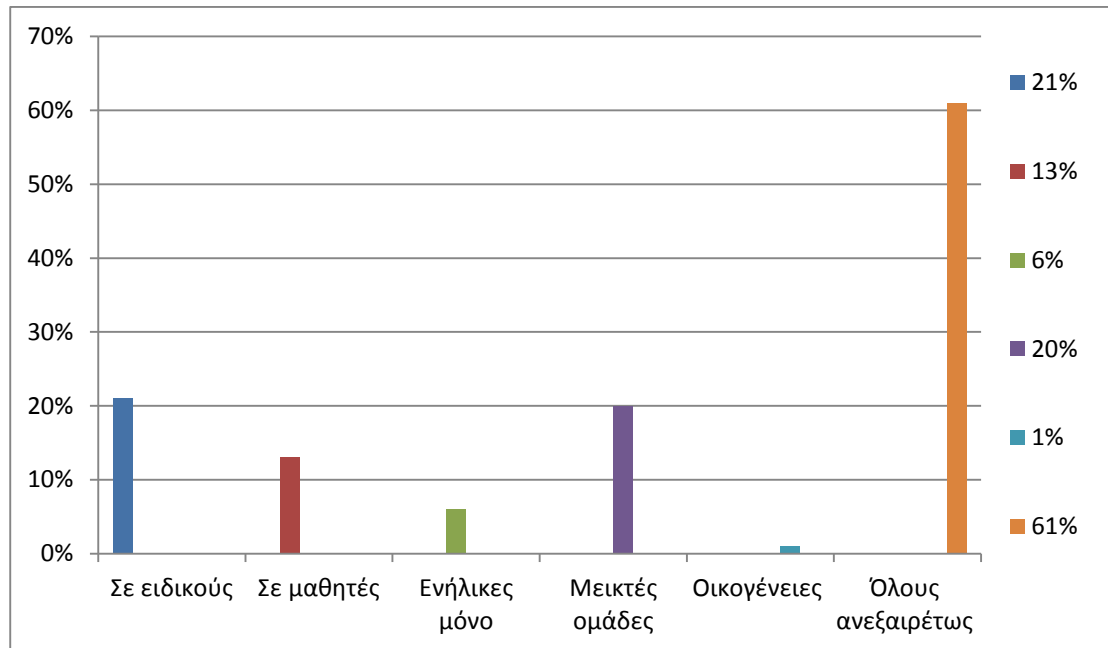
Πίνακας 11. Ποσοστά απαντήσεων για τον λόγο της επίσκεψης στη έκθεση

*Από τα 21 άτομα που επέλεξαν την απάντηση «Άλλο»:

- Τα 12 άτομα σημείωσαν «τουριστικός οδηγός»
- 4 άτομα σημείωσαν «εκπαιδευτική επίσκεψη για το παιδί μου»
- 3 άτομα σημείωσαν «τουρισμός»
- 1 άτομο επισκέφθηκε την έκθεση «επί τη ευκαιρία» λόγω συνεδρίου
- 1 άτομο επισκέφθηκε την έκθεση «επί τη ευκαιρία» αγοράς από το πωλητήριο

**Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση έδινε τη δυνατότητα επιλογής περισσότερων της μιας απάντησης.

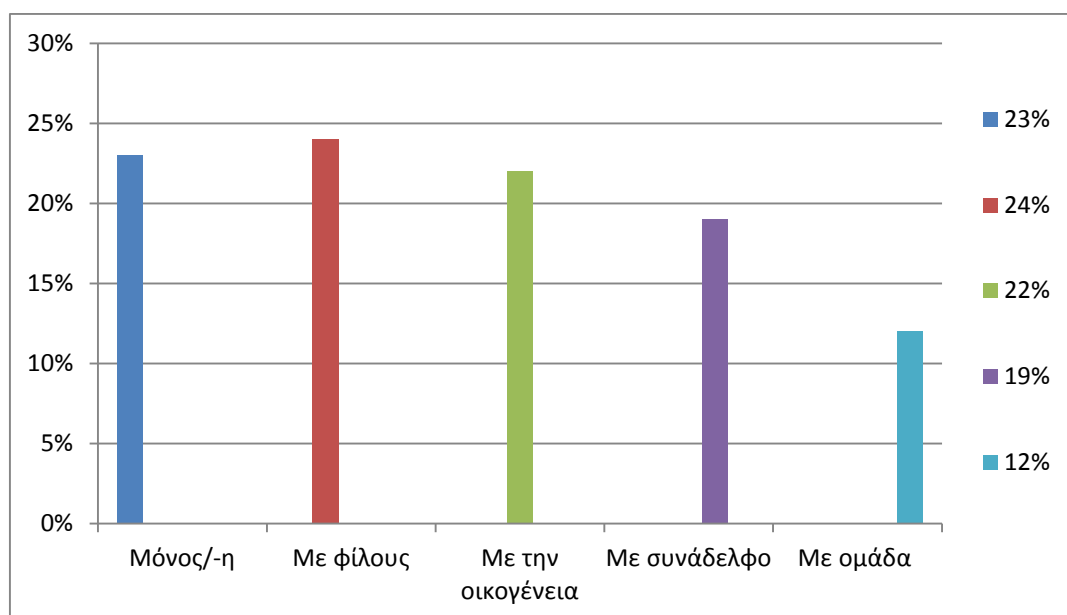
2. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών που δέχθηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο κρίνει ότι η έκθεση απευθύνεται «σε όλους ανεξαιρέτως» (61%).

Πίνακας 12. Ποσοστά απαντήσεων για το κοινό στο οποίο απευθύνεται η έκθεση

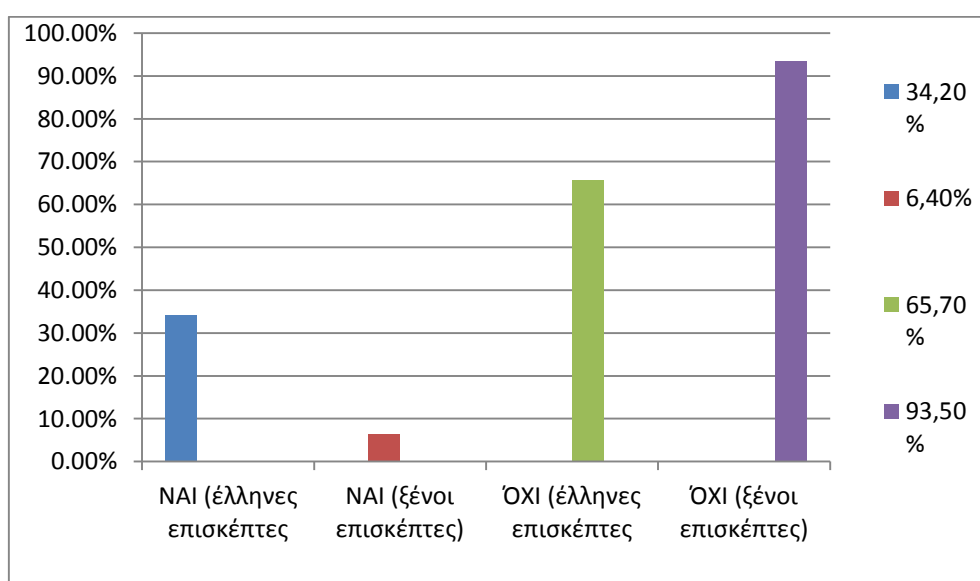
*Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση έδινε τη δυνατότητα επιλογής περισσότερων της μιας απάντησης.

3. Στην ερώτηση «**με ποιον επισκεφθήκατε την έκθεση;**» η απάντηση με το υψηλότερο ποσοστό είναι «με φίλους» (24%) και «μόνος/-η» (23%):

Πίνακας 13. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «με ποιον επισκεφθήκατε την έκθεση»

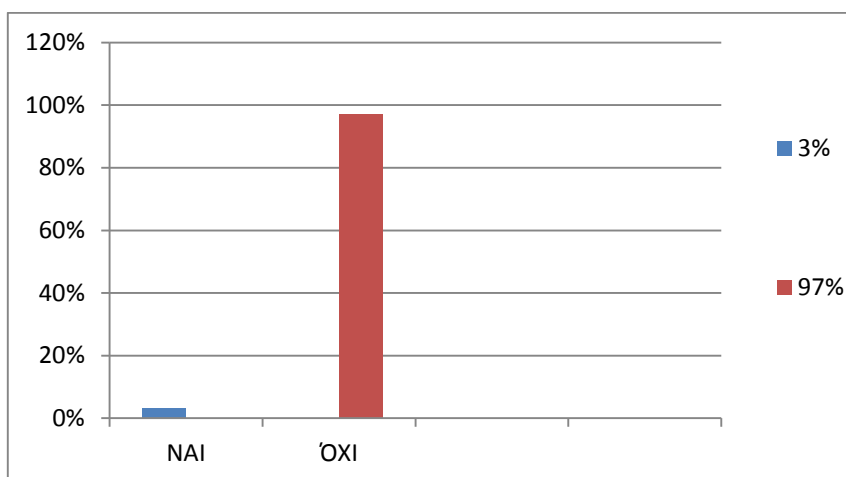
4. Στην ερώτηση σχετικά με το αν γνωρίζουν τον θεσμό «Φίλοι του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης», το 83% στο σύνολο των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά και το 17% θετικά. Στον παρακάτω πίνακα αναλύουμε τις απαντήσεις ελλήνων και ξένων επισκεπτών.

Πίνακας 14. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση σχετικά με τους «Φίλους του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης» για έλληνες και ξένους επισκέπτες

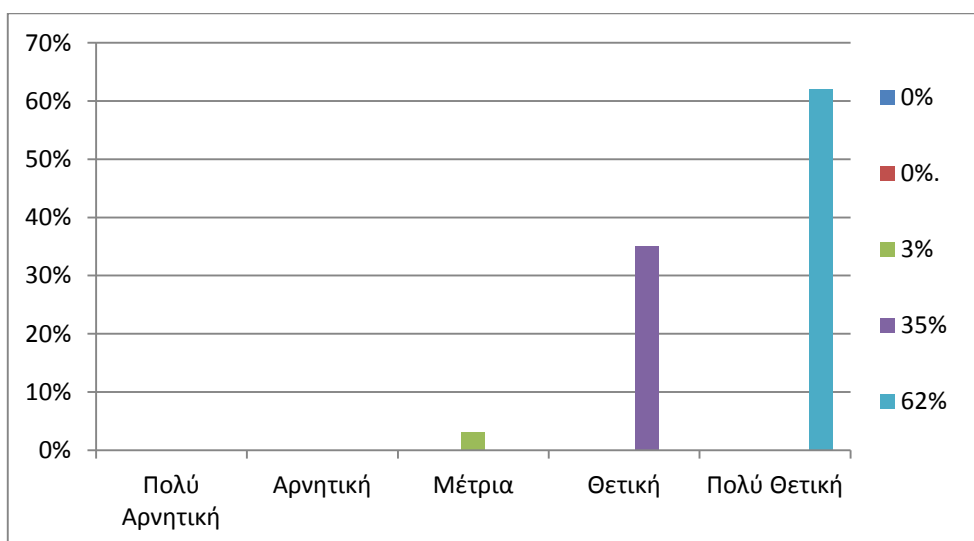
*Τα ποσοστά στον Πίνακα 14 έχουν υπολογιστεί με βάση τις κατηγορίες «έλληνες επισκέπτες» και «ξένοι επισκέπτες» και όχι με βάση το σύνολο των ερωτηθέντων. Υπενθυμίζουμε ότι ρωτήθηκαν 38 έλληνες και 62 ξένοι επισκέπτες.

5. Στην ερώτηση «**ανήκετε στους Φίλους του Μουσείου;**» δόθηκαν 3 θετικές απαντήσεις, **μόνον** από έλληνες επισκέπτες.

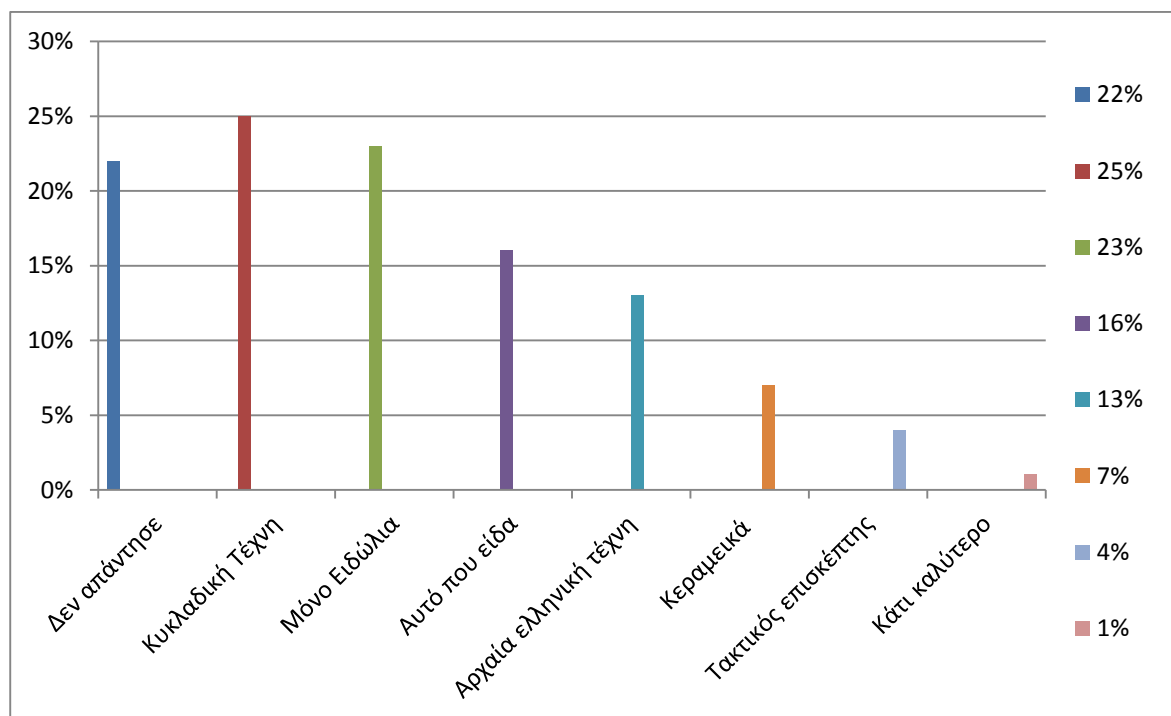
Πίνακας 15. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «Ανήκετε στους Φίλους του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης» για το σύνολο των επισκεπτών

6. Στην ερώτηση σχετικά με την πρώτη εντύπωση κατά την είσοδο στον εκθεσιακό χώρο, το 62% των ερωτηθέντων απάντησε «Πολύ Θετική»:

Πίνακας 16. Ποσοστά απαντήσεων για την πρώτη εντύπωση των επισκεπτών κατά την είσοδό τους στην έκθεση

7. Στην ερώτηση «τι φανταζόσασταν ότι θα δείτε στην έκθεση;» 22% δεν απάντησε, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό (25%) απάντησε «κυκλαδική τέχνη».

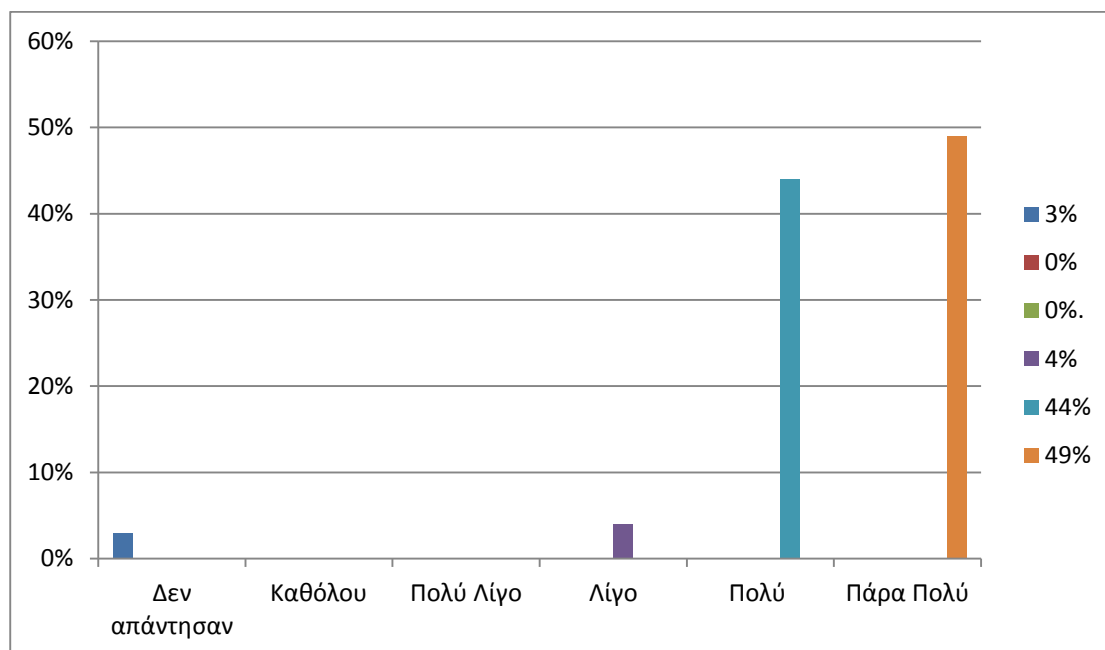

Πίνακας 17. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «τι φανταζόσασταν ότι θα δείτε στην έκθεση;»

*Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και έτσι έδινε τη δυνατότητα καταγραφής περισσότερων της μιας απάντησης.

8. Η ερώτηση αφορά τον βαθμό στον οποίο εκπληρώθηκαν οι προσδοκίες, είναι συνεπώς σχετικά αλληλένδετη με την έβδομη ερώτηση. Από τα 22 άτομα που δεν απάντησαν στην έβδομη ερώτηση τα 19 απάντησαν στην όγδοη. Προκύπτει, λοιπόν, ότι συνολικά 97 άτομα απάντησαν στην όγδοη ερώτηση. Στον Πίνακα 18 που ακολουθεί σημειώνονται τα ποσοστά του συνόλου των ερωτηθέντων, ασχέτως με το αν απάντησαν ή όχι την έβδομη, ανοιχτού τύπου ερώτηση:

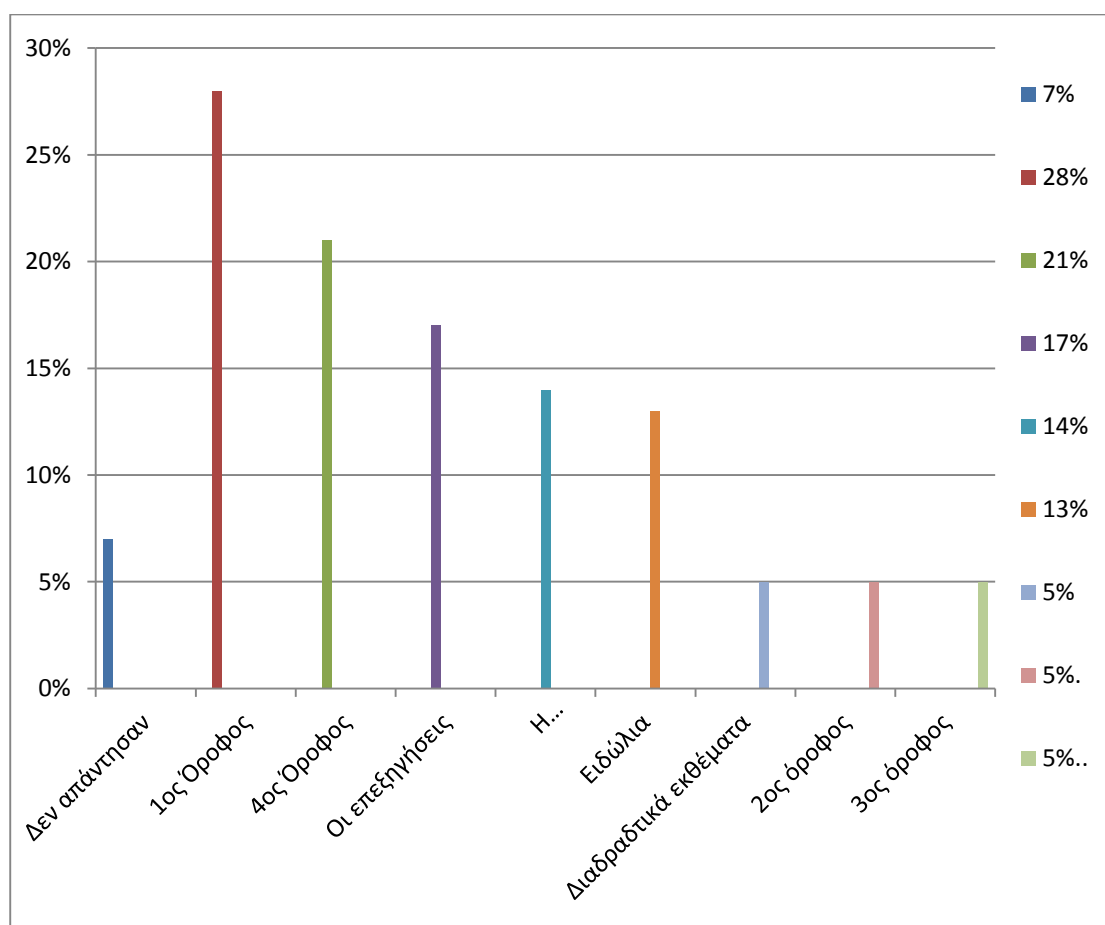
Πίνακας 18. Ποσοστά απαντήσεων σχετικά με τον βαθμό εκπλήρωσης των προσδοκιών από την έκθεση

9. Στην ανοιχτού τύπου ερώτηση «Υπάρχει κάτι που περιμένατε να δείτε, αλλά δεν το είδατε στην έκθεση;» το 87% απάντησε όχι. Το 3% απάντησε «περισσότερα εκθέματα κυκλαδικής τέχνης». Από 1% συγκέντρωσαν οι εξής απαντήσεις:

- Ειδώλια: Αρπιστής (βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών)
- Περισσότερες πληροφορίες για τις περιοχές προέλευσης των εκθεμάτων
- Πληροφορίες για κατασκευαστές εκθεμάτων
- Ασπίδα
- Τάφο
- Αναπαράσταση κυκλαδικού σπιτιού
- Εκμαγείο ειδωλίου με χρώμα

- Γλυπτά μεγαλύτερου μεγέθους
- Κάτι που να σχετίζεται με τον Όμηρο
- Ξενάγηση με ακουστικά

10. Στην ερώτηση «Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που σας άρεσε ιδιαίτερα;» το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνει ο 1^{ος} όροφος, με την κυκλαδική τέχνη (28%). Ακολουθεί ο 4^{ος} όροφος με τις σκηνές από την καθημερινή αρχαιότητα.

Πίνακας 19. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που σας άρεσε ιδιαίτερα;»

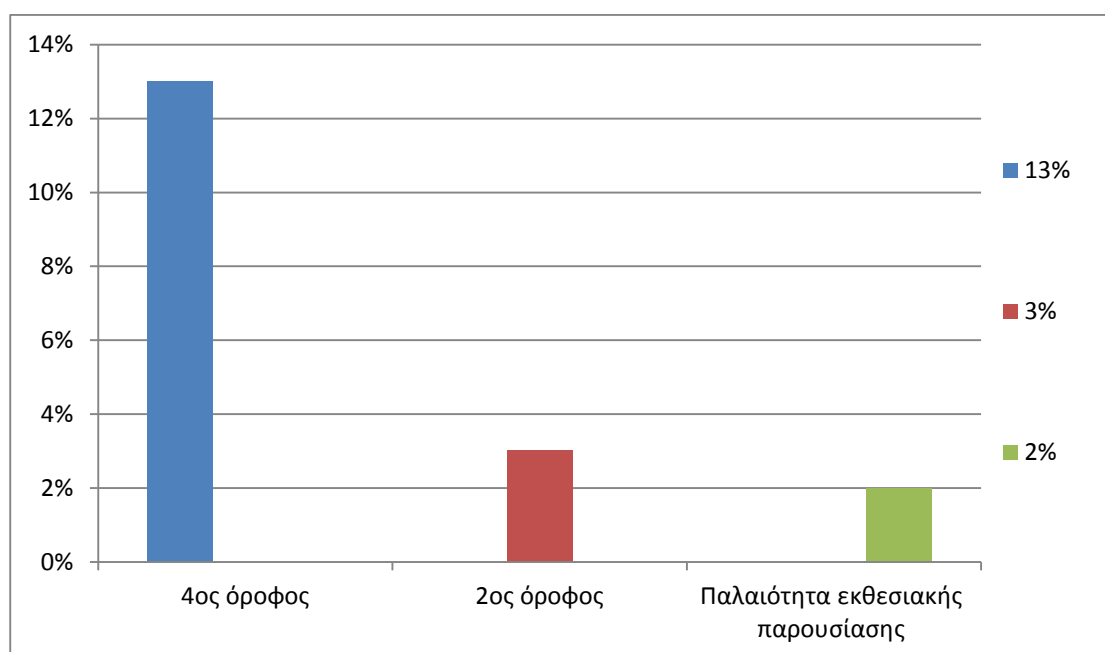
*Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και έτσι έδινε τη δυνατότητα καταγραφής περισσότερων της μιας απάντησης.

11. Στην ερώτηση «Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που δεν τράβηξε το ενδιαφέρον σας;» **76% απάντησε «Όχι»**. Από **1%** συγκέντρωσαν οι απαντήσεις:

- Κενοί χώροι
- Δυσκολία στη χρήση των διαδραστικών εκθεμάτων
- Πολλά πράγματα για «ειδικούς»
- Πολλά κείμενα
- Τα κεραμικά

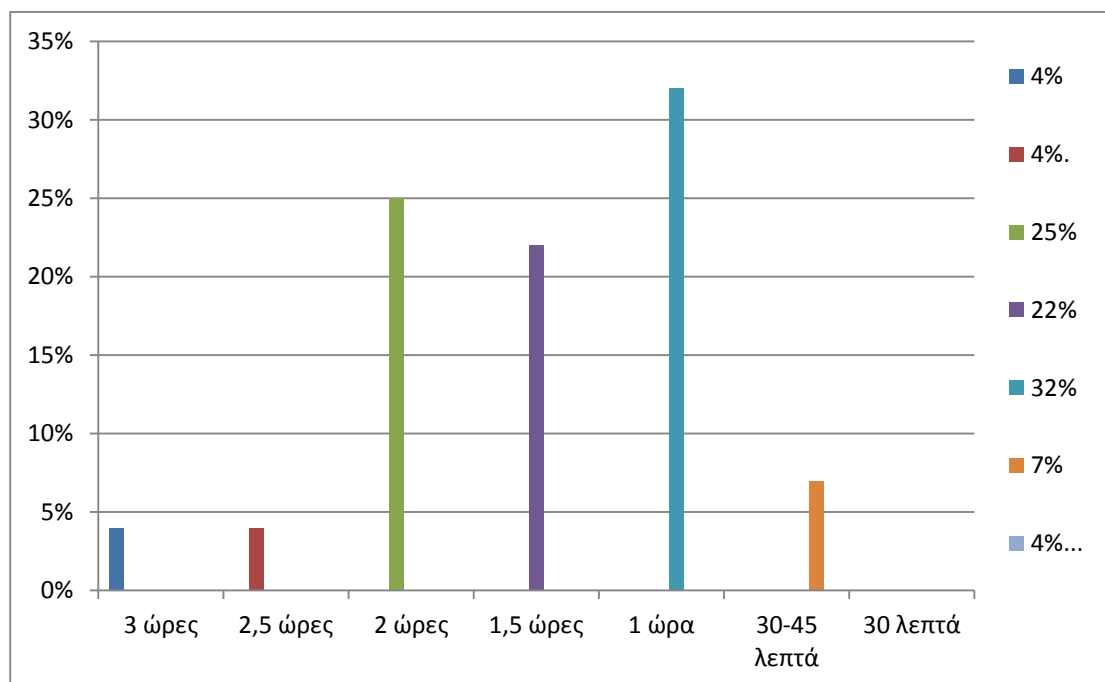
Στον Πίνακα 20. Καταγράφονται τα ποσοστά των υπολοίπων απαντήσεων:

Πίνακας 20. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «Υπήρξε κάποια ενότητα ή έκθεμα που δεν τράβηξε το ενδιαφέρον σας;»

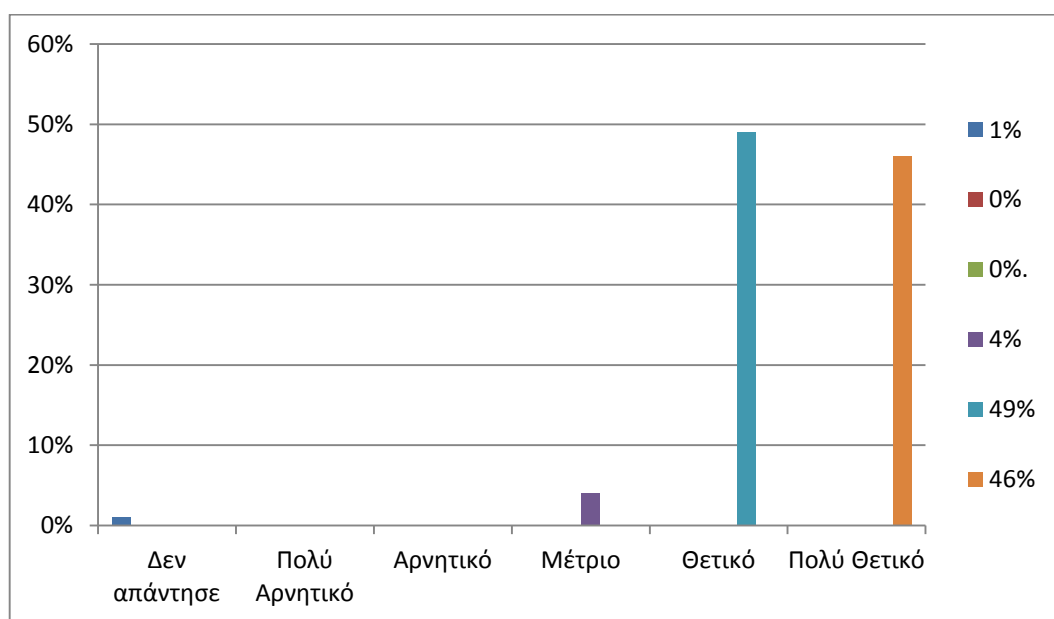
*Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και έτσι έδινε τη δυνατότητα καταγραφής περισσότερων της μιας απάντησης.

12. Στην ερώτηση «Πόσο χρόνο περίπου διήρκεσε η επίσκεψή σας στην έκθεση;» τα ποσοστά των απαντήσεων διαμορφώνονται ως εξής:

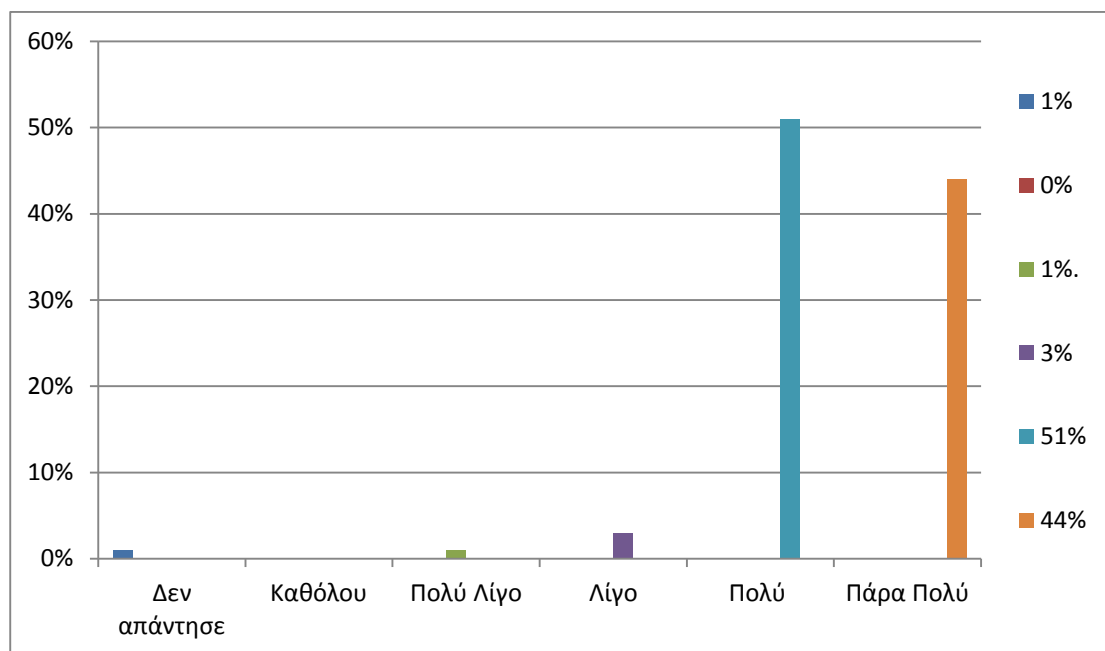
Πίνακας 21. Ποσοστά απαντήσεων σχετικά με τη διάρκεια της επίσκεψης

13. Στην ερώτηση αξιολόγησης του φυσικού περιβάλλοντος της έκθεσης (προσανατολισμός, άνεση, αρχιτεκτονικός σχεδιασμός, φωτισμός, θερμοκρασία), η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε «Θετικά»:

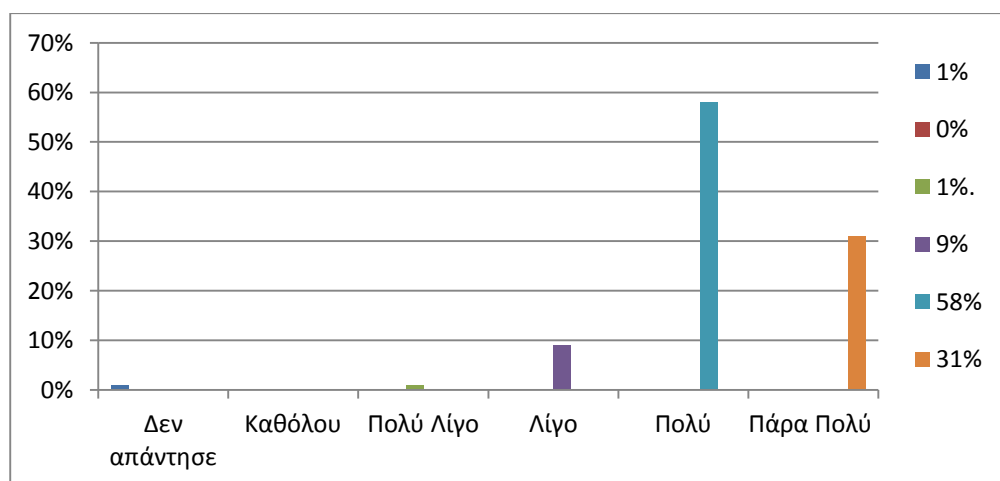
Πίνακας 22. Ποσοστά απαντήσεων αξιολόγησης φυσικού περιβάλλοντος της έκθεσης

14. Στην ερώτηση σχετικά με κατά πόσο «το περιβάλλον της έκθεσης ήταν ενδιαφέρον και προκαλούσε διάθεση εξερεύνησης», η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε «Πολύ»:

Πίνακας 23. Ποσοστά απαντήσεων στο κατά πόσο το περιβάλλον της έκθεσης ήταν ενδιαφέρον και προκαλούσε διάθεση εξερεύνησης

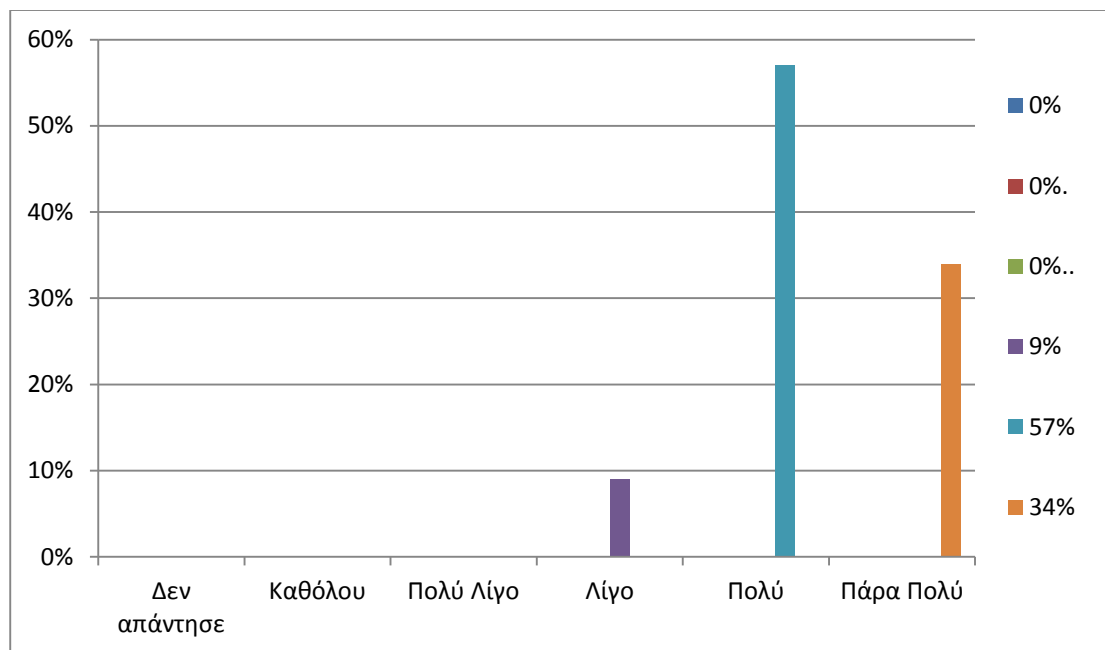
15. Στην ερώτηση σχετικά με το κατά πόσο «Τα εκθέματα προσέλκυσαν την προσοχή σας και σας έκαναν να επιβραδύνετε, να τα κοιτάξετε και να τους αφιερώσετε χρόνο», το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε «Πολύ» (58%):

Πίνακας 24. Ποσοστά απαντήσεων στο κατά πόσο «Τα εκθέματα προσέλκυσαν την προσοχή σας και σας έκαναν να επιβραδύνετε, να τα κοιτάξετε και να τους αφιερώσετε χρόνο»

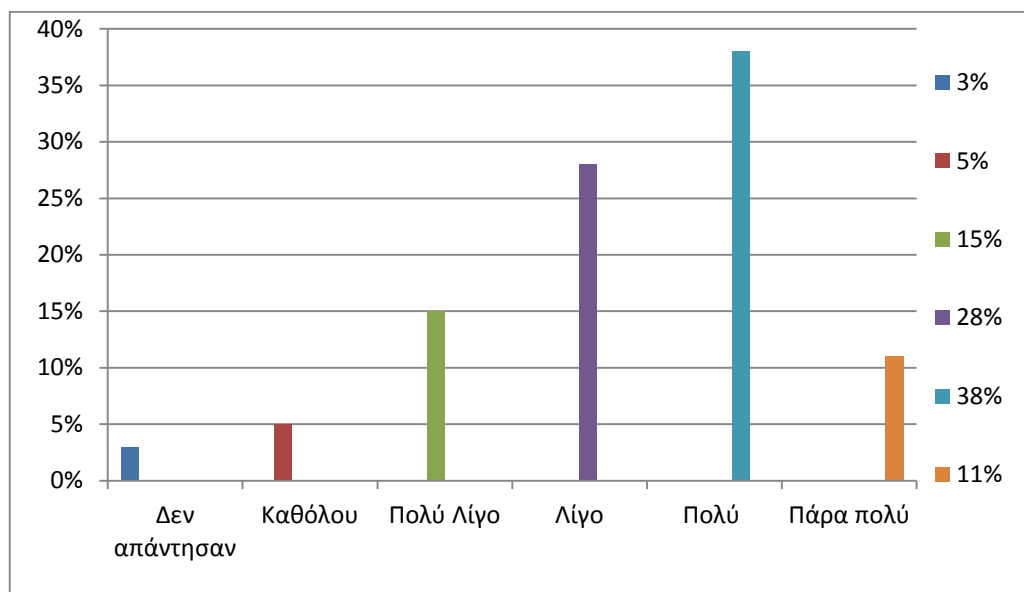

16. Στην ερώτηση κατά πόσο τα εκθέματα ήταν «διασκεδαστικά, ευχάριστα, δημιουργούσαν ενδιαφέρον και κινούσαν την περιέργεια», και πάλι το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην απάντηση «Πολύ»:

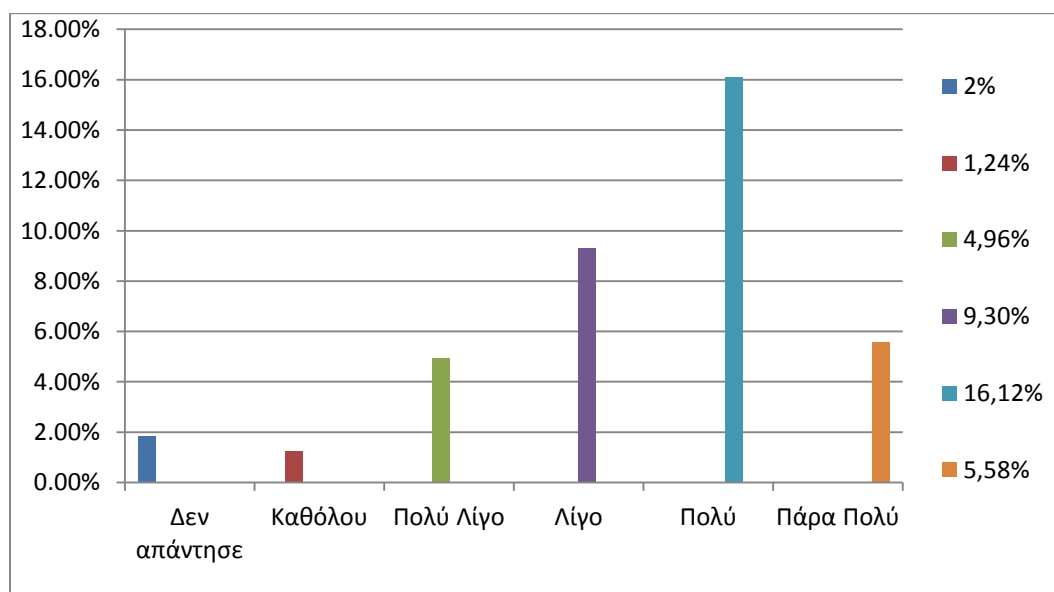

Πίνακας 25. Ποσοστά απαντήσεων στο κατά πόσο «Τα εκθέματα ήταν «διασκεδαστικά, ευχάριστα, δημιουργούσαν ενδιαφέρον και κινούσαν την περιέργεια»

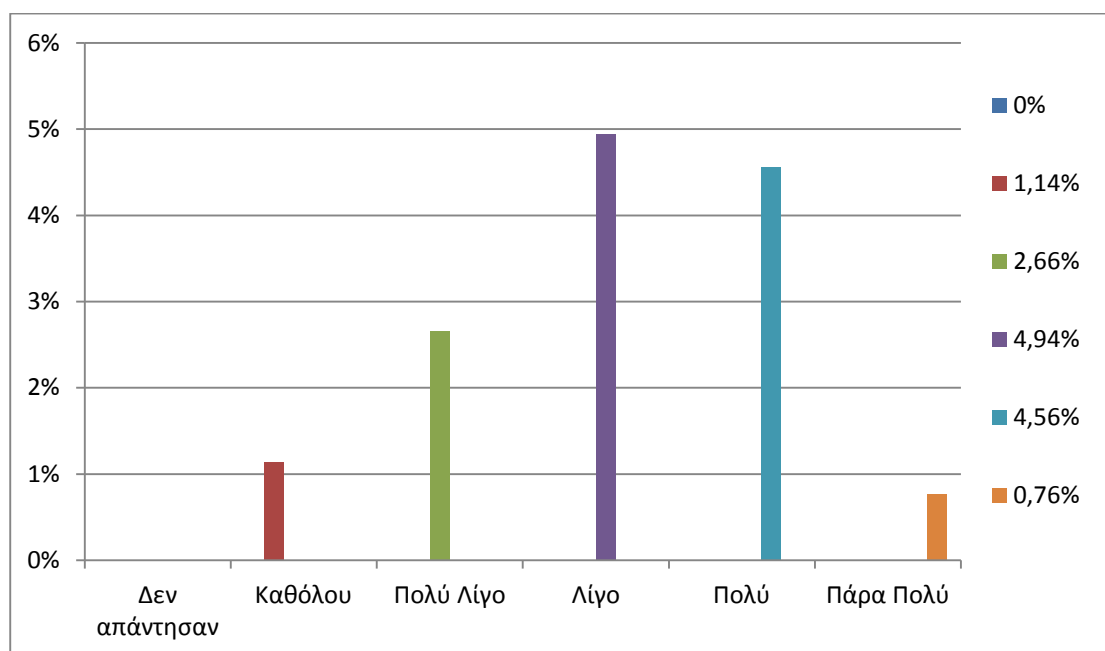
17. Στην ερώτηση σχετικά με το κατά πόσο ο τρόπος οργάνωση της έκθεσης «ενθάρρυνε την κοινωνική αλληλεπίδραση των επισκεπτών», το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνει η απάντηση «Πολύ». Όμως, όσον αφορά τους έλληνες επισκέπτες, οι απαντήσεις με αρνητικό πρόσημο εμφανίζουν αρκετά υψηλά ποσοστά. Ακολουθούν τρεις πίνακες: ένας για το σύνολο των απαντήσεων, ένας για τα ποσοστά των ξένων επισκεπτών (62%) και ένας για τους έλληνες επισκέπτες (38%).

Πίνακας 26. Ποσοστά απαντήσεων του συνόλου των επισκεπτών στο κατά πόσο η έκθεση ενθάρρυνε την κοινωνική αλληλεπίδραση

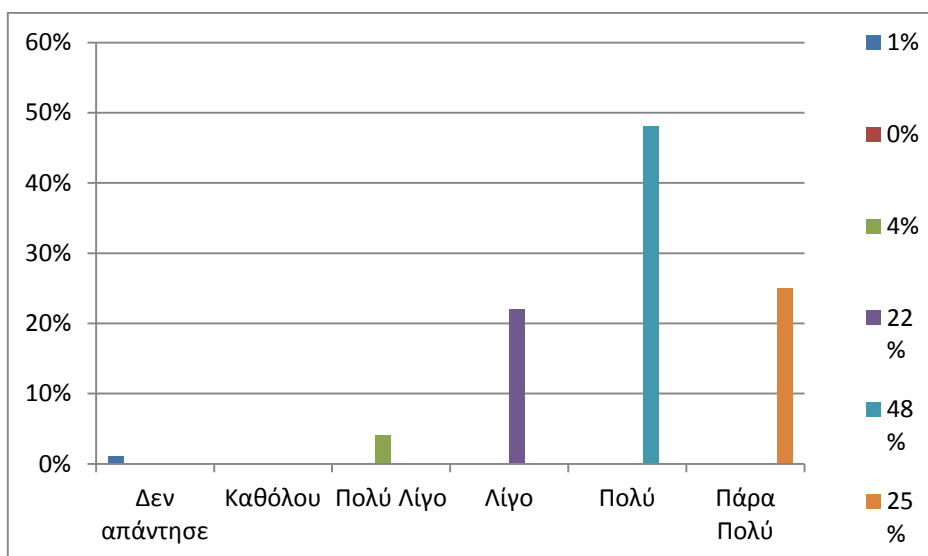
Πίνακας 27. Ποσοστά απαντήσεων μόνο των ξένων επισκεπτών στο κατά πόσο η έκθεση ενθάρρυνε την κοινωνική αλληλεπίδραση

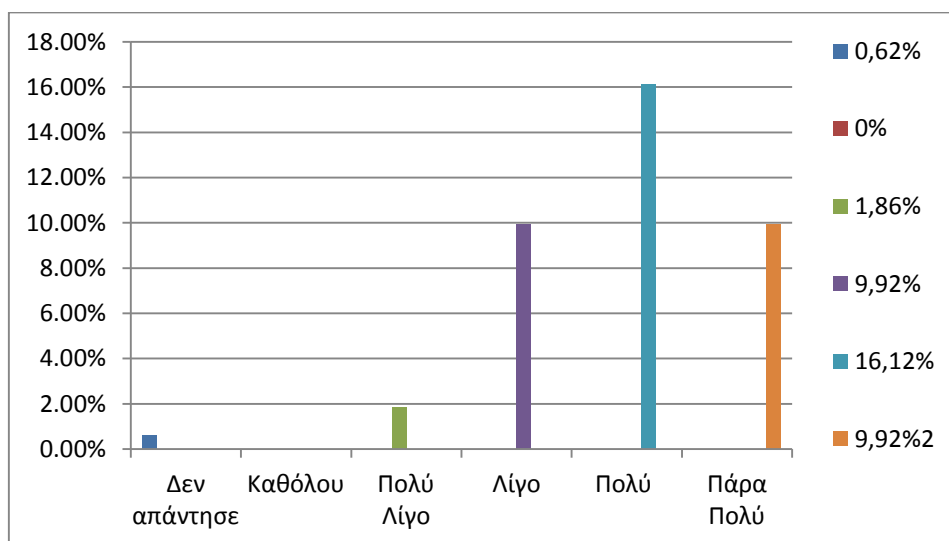
Πίνακας 28. Ποσοστά απαντήσεων μόνο των ελληνικών επισκεπτών στο κατά πόσο η έκθεση ενθάρρυνε την κοινωνική αλληλεπίδραση

Στους πίνακες 27 και 28 παρατηρούμε ότι: Στον Πίνακα 27 (ξένοι επισκέπτες) υπερτερούν οι απαντήσεις με θετικό πρόσημο («Πολύ», «Πάρα Πολύ»), ενώ αντίθετα στον Πίνακα 28 (έλληνες επισκέπτες) υπερτερεί η απάντηση «Λίγο», ενώ η απάντηση «Πάρα Πολύ» υποχωρεί αισθητά. Οι απαντήσεις «Καθόλου» και «Πολύ Λίγο» εμφανίζονται ενισχυμένες στον Πίνακα 28, που αφορά τη συμπεριφορά των ελληνικών επισκεπτών.

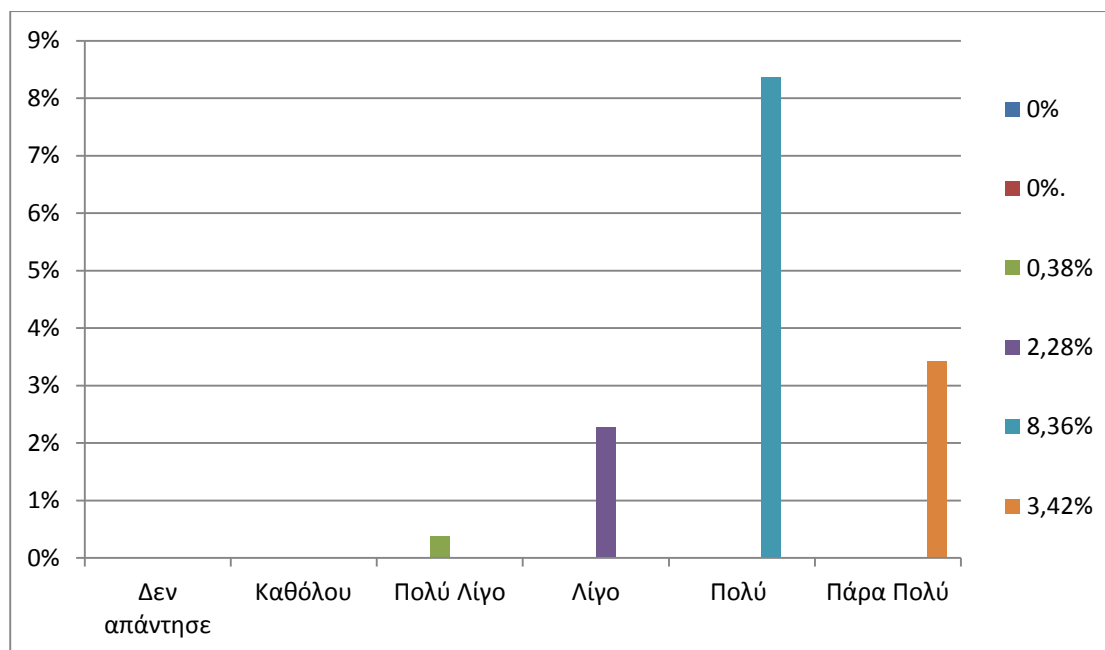
18. Στην ερώτηση «Η μουσειακή εμπειρία περιελάμβανε όλες τις αισθήσεις: όραση, ακοή, αφή αντικειμένων και άλλων μέσων;», η πλειοψηφία απάντησε «Πολύ». Είναι μια ακόμη ερώτηση την οποία εξετάζουμε τόσο στο σύνολο των επισκεπτών όσο και σε επίπεδο ξένων/ελλήνων επισκεπτών, καθώς η πλειοψηφία των Ελλήνων δίνει απάντηση με θετικό πρόσημο («Πολύ», «Πάρα Πολύ») ενώ εκείνοι που στάθηκαν περισσότερο μετριοπαθείς από τους έλληνες επισκέπτες ήταν άτομα με εμπειρία στον χώρο των μουσείων (αρχαιολόγοι, ξεναγοί κ.λπ.):

Πίνακας 29. Ποσοστά απαντήσεων του συνόλου των επισκεπτών στο κατά πόσο η μουσειακή εμπειρία περιελάμβανε όλες τις αισθήσεις

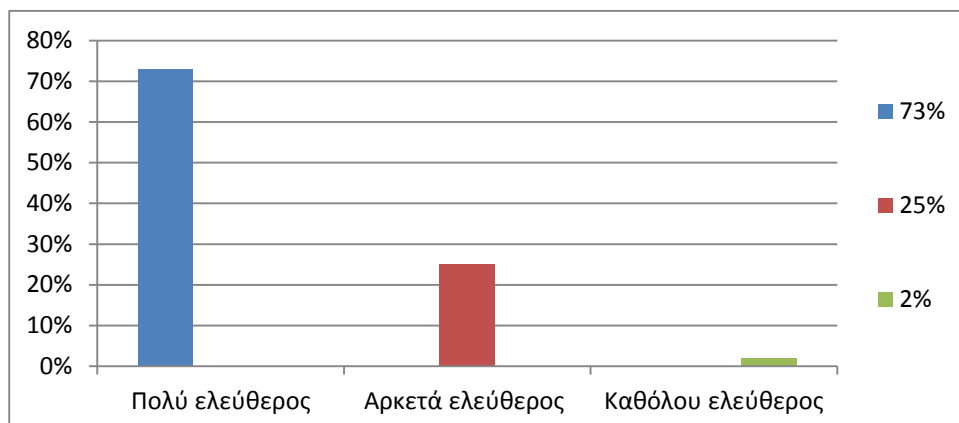
Πίνακας 30. Ποσοστά απαντήσεων ξένων επισκεπτών στο κατά πόσο η μουσειακή εμπειρία περιελάμβανε όλες τις αισθήσεις

Πίνακας 31. Ποσοστά απαντήσεων ελλήνων επισκεπτών στο κατά πόσο η μουσειακή εμπειρία περιελάμβανε όλες τις αισθήσεις

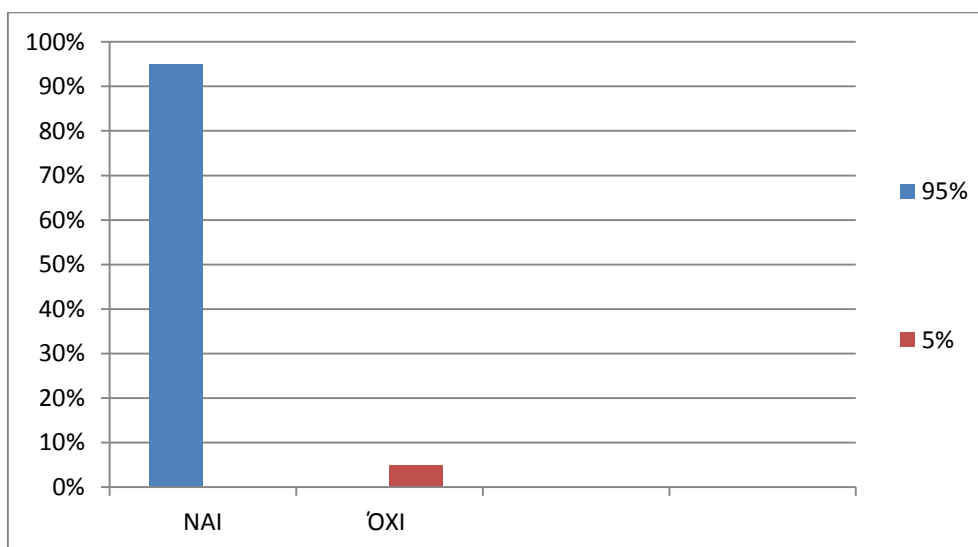
Παρατηρείται ότι στον Πίνακα 31 όπου σημειώνονται τα ποσοστά απαντήσεων μόνο των ελλήνων επισκεπτών, οι απαντήσεις με αρνητικό πρόσημο («Πολύ Λίγο», «Λίγο») υποχωρούν σε σχέση με τις αντίστοιχες απαντήσεις των ξένων επισκεπτών, που παρότι στην πλειοψηφία τους δίνουν θετικές απαντήσεις, ωστόσο εμφανίζονται περισσότερο αυστηροί στο συγκεκριμένο ζήτημα, σε σχέση με τους έλληνες επισκέπτες.

19. Στην ερώτηση «Αισθανθήκατε ελεύθερος/-η να εξερευνήσετε την έκθεση όπως επιθυμούσατε;», η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε «Πολύ ελεύθερος»:

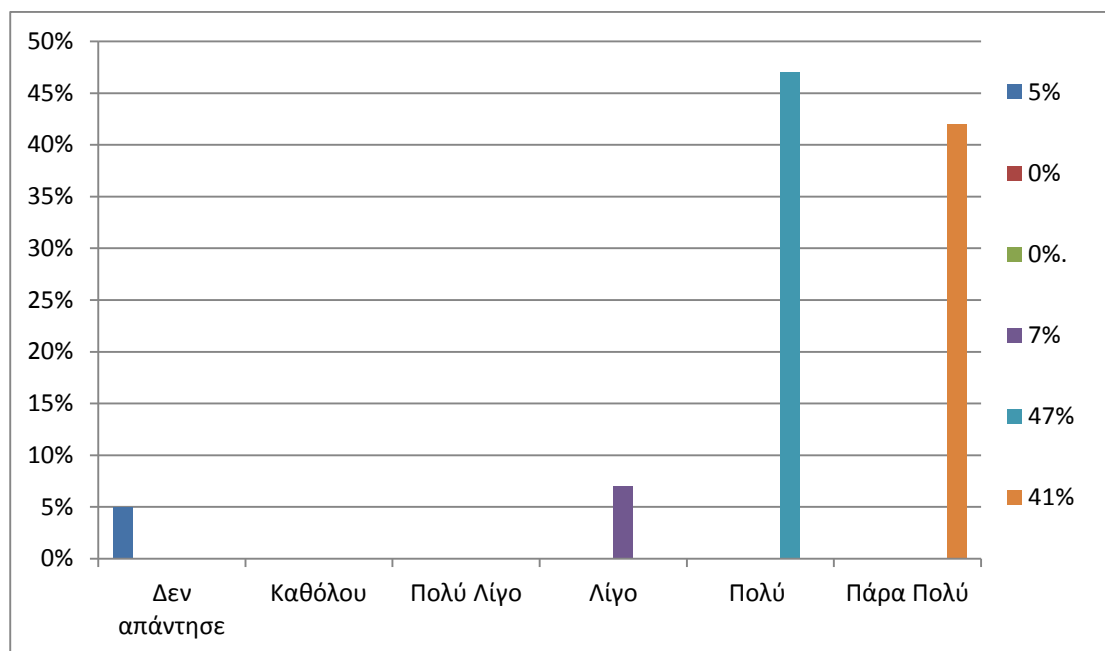
Πίνακας 32. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με την ελευθερία περιήγησης της έκθεσης

20. Α. Στην ερώτηση «Διαβάσατε κείμενα της έκθεσης;», το 95% απάντησε θετικά. Το 5% που έδωσε αρνητική απάντηση ήταν στο σύνολό του άτομα που δεν μιλούσαν αγγλικά ως πρώτη γλώσσα:

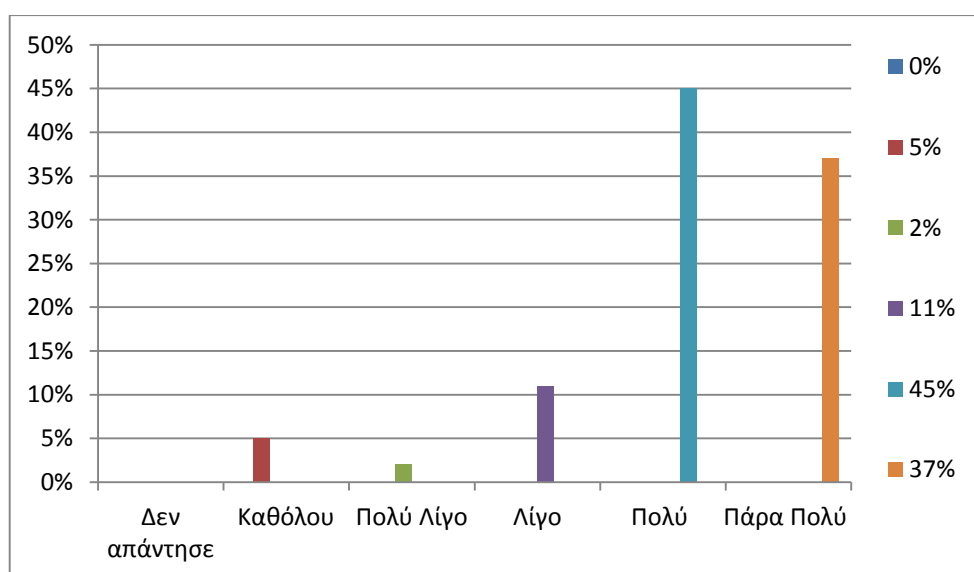
Πίνακας 33. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων στην ερώτηση «Διαβάσατε κείμενα της έκθεσης;»

Β. Η πλειοψηφία των επισκεπτών που ρωτήθηκαν συμφώνησαν ότι τα κείμενα συνέβαλαν «Πολύ»/ «Πάρα Πολύ» στην κατανόηση της έκθεσης:

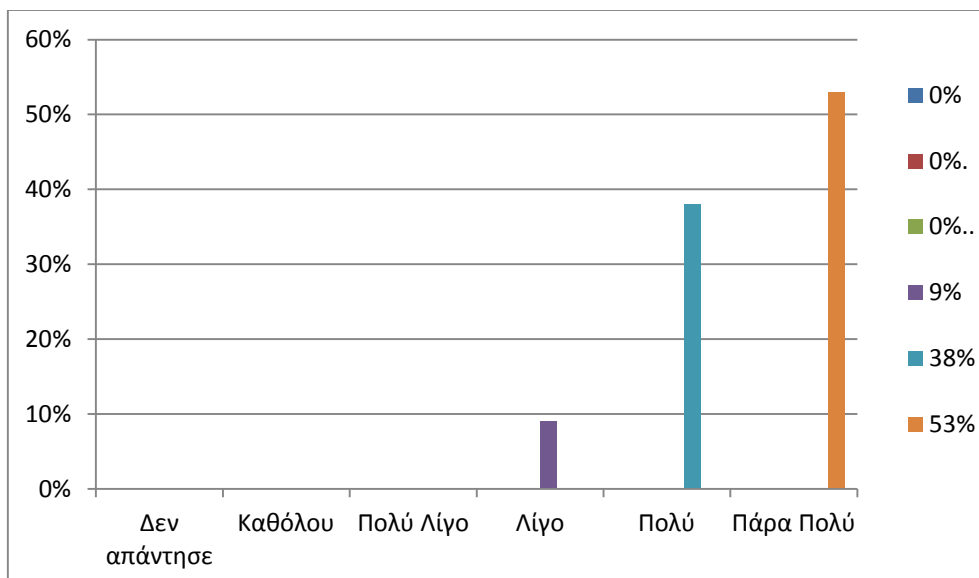
Πίνακας 34. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με την συμβολή των κειμένων στην κατανόηση της έκθεσης

21. Η πλειοψηφία των επισκεπτών (45%) που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο πιστεύει ότι η έκθεση δεν ήταν υπερβολικά μεγάλη. Αντίθετα, το 5% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η έκθεση ήταν πολύ μεγάλη για να την παρακολουθήσει κανείς:

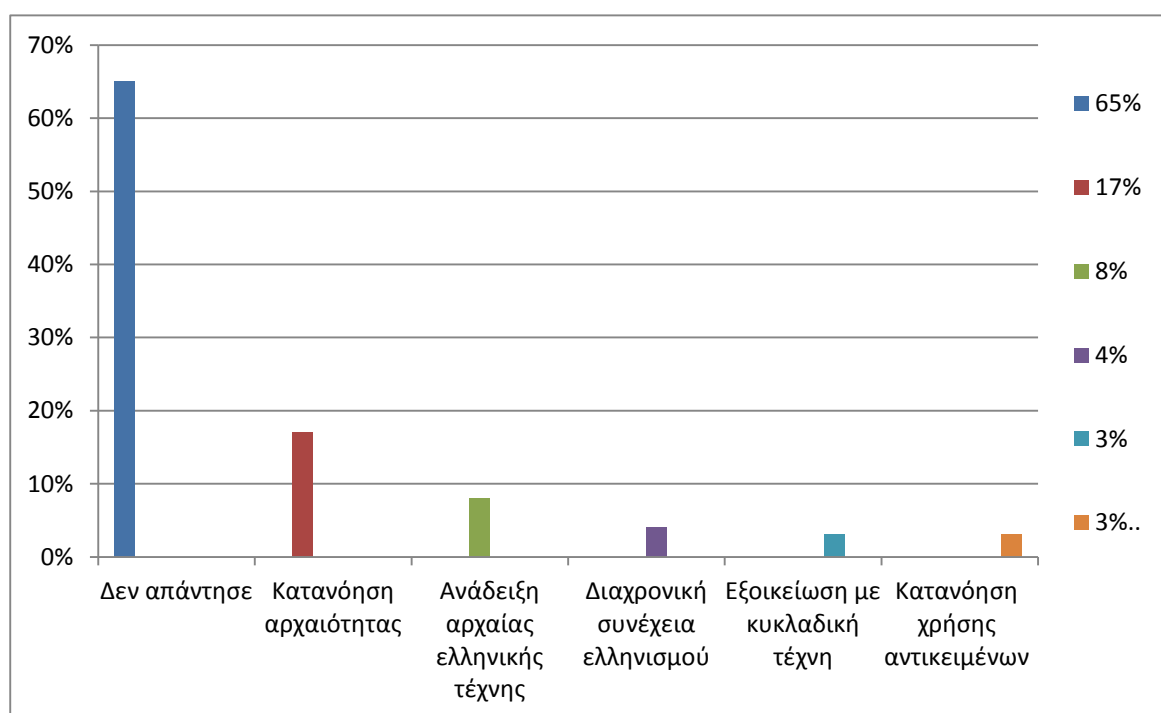
Πίνακας 35. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με το αν η έκθεση δεν ήταν υπερβολικά μεγάλη

22. Στην ερώτηση «Η παρουσίαση των εκθεμάτων είχε μια λογική την οποία μπορούσε εύκολα να κατανοήσει και να ακολουθήσει ο επισκέπτης» η πλειονηφία των ερωτηθέντων (53%) συμφωνεί «Πάρα Πολύ» πως το παραπάνω ισχύει:

Πίνακας 36. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με την «λογική παρουσίαση των εκθεμάτων»

23. Στην ερώτηση «Ποιο πιστεύετε ότι ήταν το μήνυμα της έκθεσης», το 65% δεν απάντησε.

Πίνακας 37. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με το μήνυμα της έκθεσης

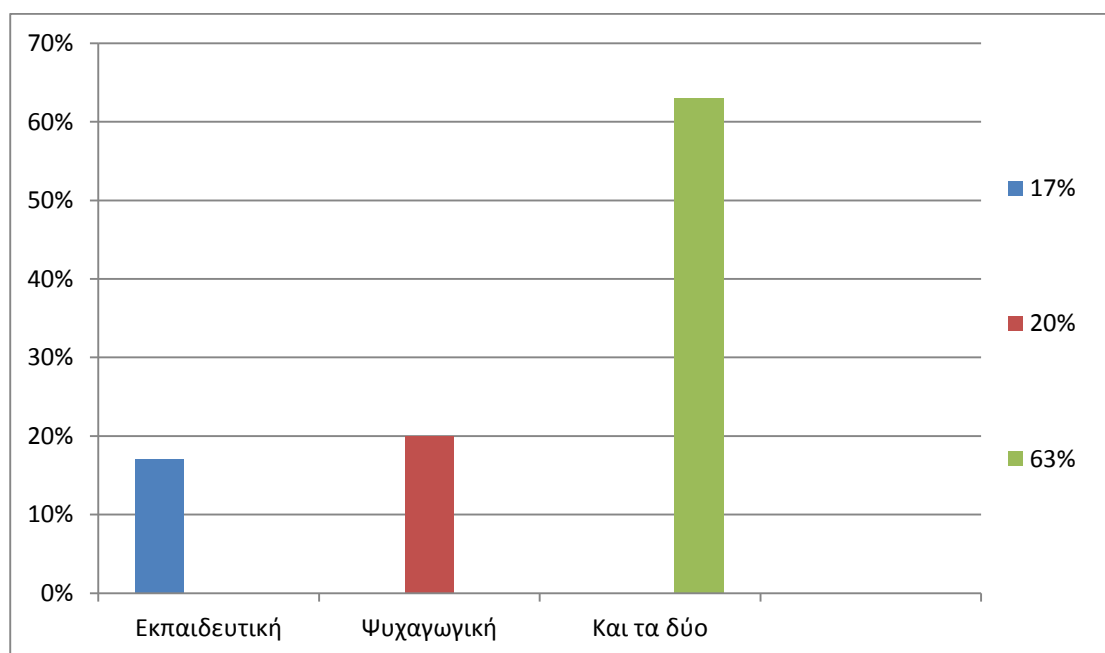

Από 1% συγκέντρωσαν οι απαντήσεις:

- Κοινές ρίζες ανθρώπινου γένους
- Μετάδοση γνώσεων εντός βιωματικού πλαισίου
- Σύγχρονη τέχνη και αναφορές στην αρχαιότητα

*Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και έτσι έδινε τη δυνατότητα καταγραφής περισσότερων της μιας απάντησης.

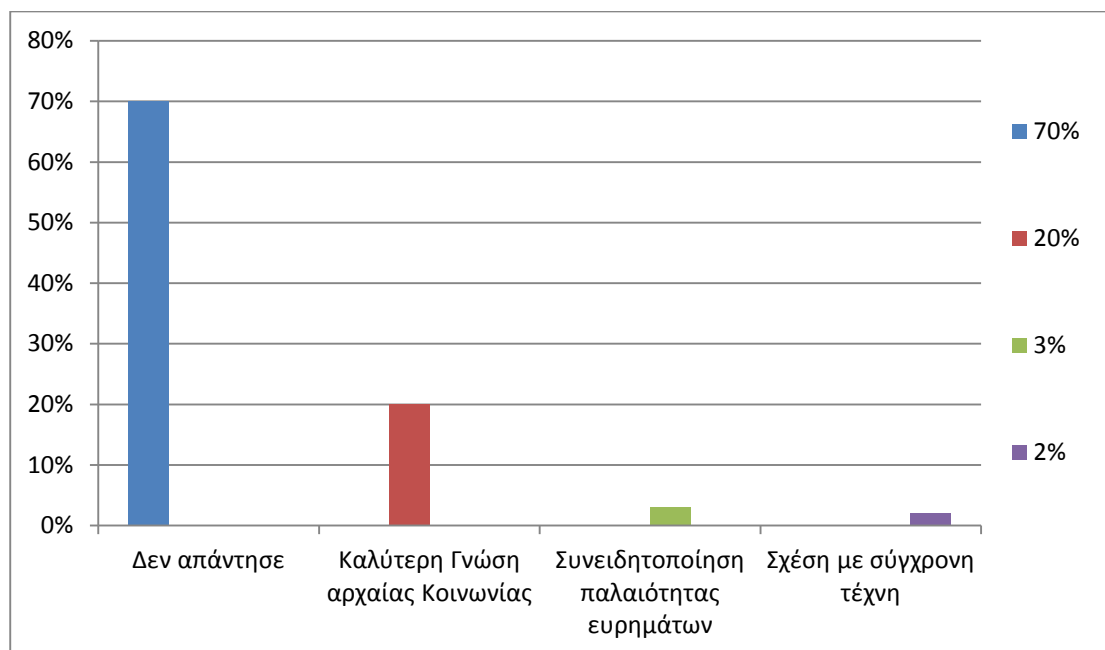
24. Το 63% των ερωτηθέντων χαρακτήρισαν την επίσκεψή τους στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης «Ψυχαγωγική και Εκπαιδευτική»:

Πίνακας 38. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με τον χαρακτήρα της επίσκεψης

25. Α. Στην ερώτηση σχετικά με τον προβληματισμό και την αλλαγή άποψης/στάσης σε κάποιο θέμα, μετά την επίσκεψη στην έκθεση, το 70% των ερωτηθέντων απάντησε «όχι».

Β. Τα θέματα που προβληματίσαν τους επισκέπτες της έκθεσης ήταν:

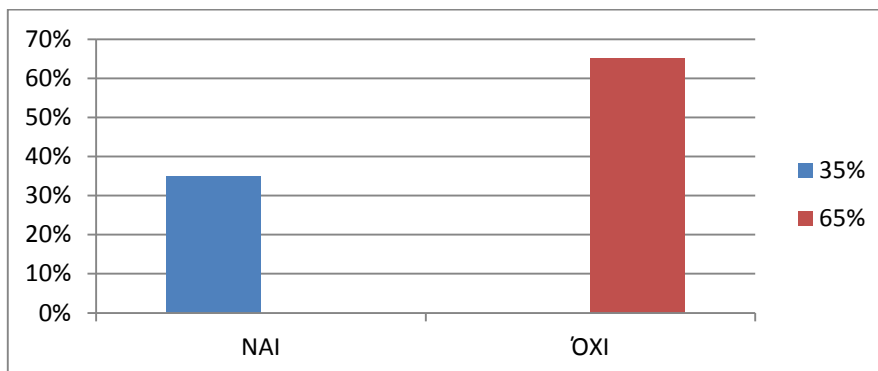

Πίνακας 39. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων σχετικά με τον προβληματισμό και την αλλαγή άποψης/στάσης

Από 1% συγκεντρώσαν οι εξής απαντήσεις:

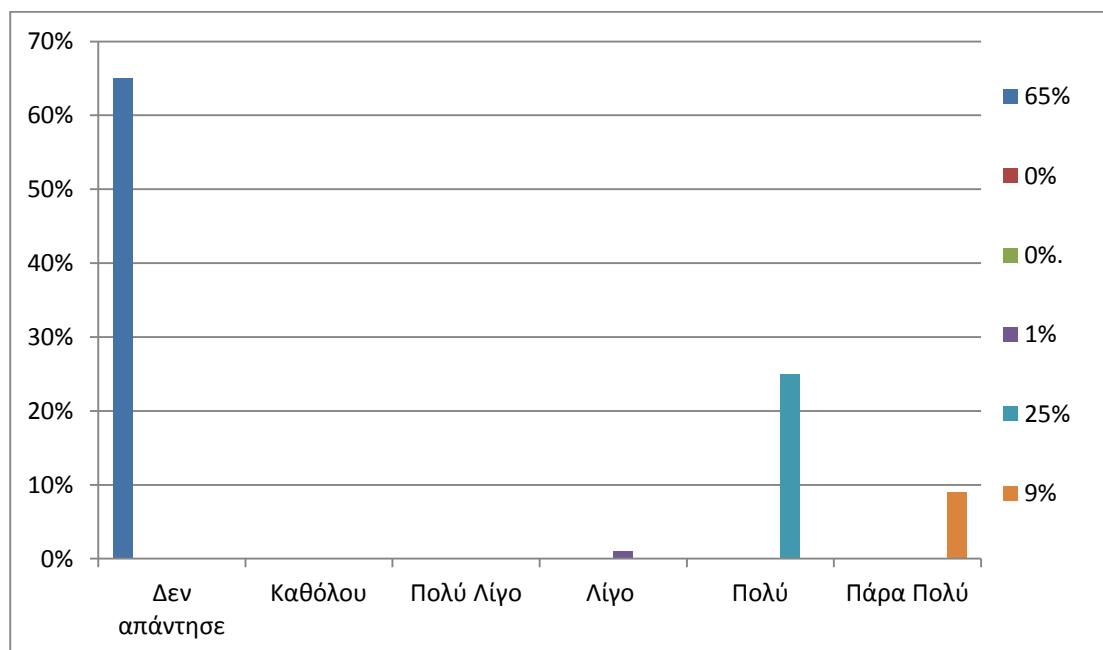
- Ανθρωποκεντρισμός μορφών
- Ζητήματα αρχαιοκαπηλίας
- Θέση της γυναίκας
- Περίμενα κάτι βαρετό και διαψεύστηκα
- Θέλω να επισκεφτώ τις Κυκλάδες

26. Α. Το 65% των ερωτηθέντων δεν διάβασε το φυλλάδιο της έκθεσης:

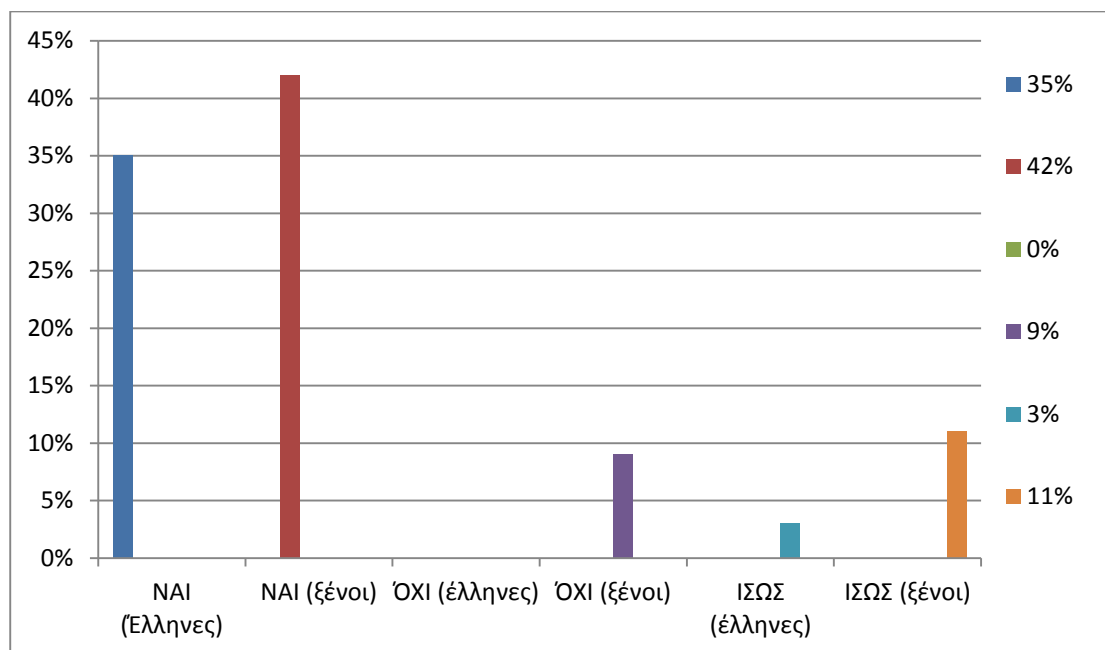
Πίνακας 40. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων για την ανάγνωση του φυλλαδίου της έκθεσης

Β. Στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης, που αφορούσε το κατά πόσο η έκθεση συμφωνούσε με το περιεχόμενο του φυλλαδίου, τα ποσοστά διαμορφώνονται ως εξής:

Πίνακας 41. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων για το κατά πόσο το τελικό αποτέλεσμα της έκθεσης συνάδει με το περιεχόμενο του φυλλαδίου

27. Α. Στην ερώτηση «Θα επισκεπτόσασταν ξανά την έκθεση, φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο να τη δει;», το 77% απάντησε θετικά, ανάμεσά τους οι 35 από τους 38 έλληνες επισκέπτες του δείγματος. Το 9% του συνολικού δείγματος απάντησε αρνητικά και το 14% «ίσως»:

Πίνακας 42. Ποσοστά συνόλου απαντήσεων για ενδεχόμενη επανάληψη της επίσκεψης στο μέλλον

Στον Πίνακα 41 βλέπουμε ότι οι έλληνες επισκέπτες είναι περισσότερο πρόθυμοι να επιστρέψουν στην έκθεση, φέρνοντας ίσως και κάποιο άλλο άτομο για να τη δει. Αλλά και οι ξένοι επισκέπτες, στην πλειοψηφία τους, απάντησαν θετικά στο ερώτημα.

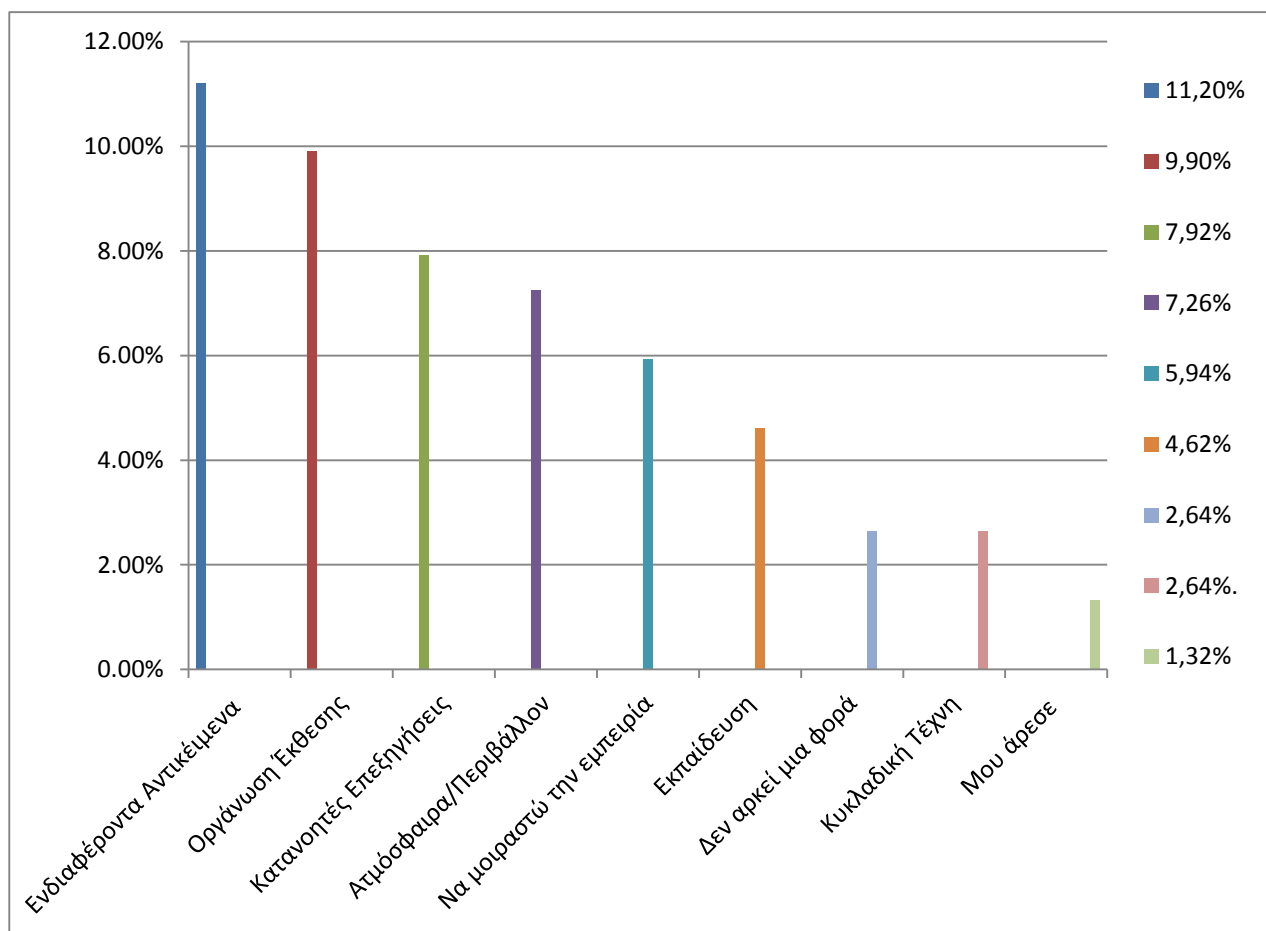
Β. Στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης, που αφορά την αιτία επιστροφής στην έκθεση με κάποιο άλλο άτομο διαμορφώνονται οι εξής τάσεις:

- 77% των ερωτηθέντων απάντησαν στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης, ενώ 23% δεν έδωσε κάποια αιτιολόγηση για την απάντησή του στο πρώτο μέρος της ερώτησης.
- Από τα 9 «ΟΧΙ», τα 4 ήταν χωρίς αιτία (δεν απαντήθηκε το δεύτερο σκέλος της ερώτησης 27) και τα 5 έφεραν τις αιτιολογήσεις:

α) «Δεν είχε ενδιαφέρον»

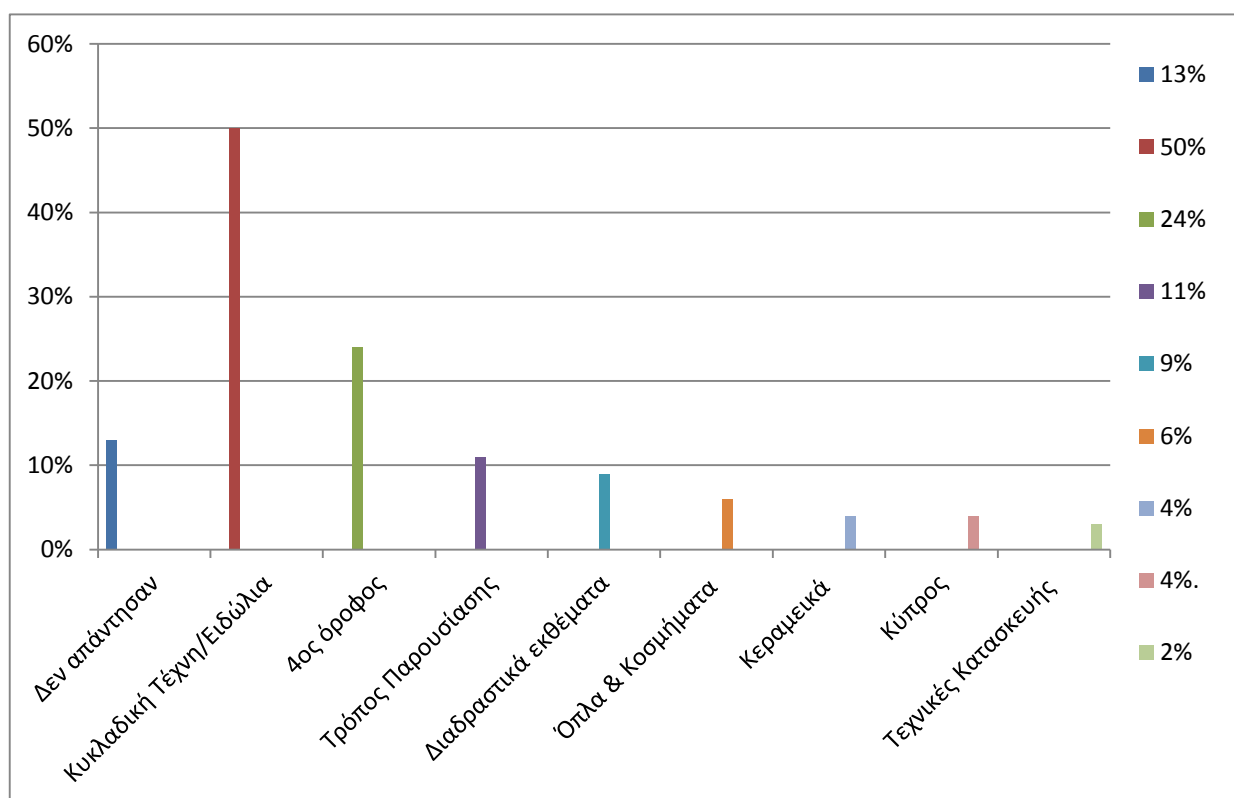
β) «Μία φορά είναι αρκετή»

- Από τα 14 «ΙΣΩΣ», τα 8 ήταν χωρίς αιτία και τα 6 είχαν ως αιτιολόγηση:
 - α) «Ενδιαφέρον»
 - β) «Εντυπωσιακό»
 - γ) «Αξίζει τον κόπο»
 - δ) «Πάντα υπάρχει κάτι να δεις στη δεύτερη επίσκεψη»
- Από τα 77 «ΝΑΙ», τα 11 ήταν χωρίς αιτία (δεν απαντήθηκε το δεύτερο σκέλος της ερώτησης 27). Για τις 66 αιτιολογήσεις της θετικής απάντησης, η εικόνα σε ποσοστό επί του 66%, διαμορφώνεται ως εξής:

Πίνακας 43. Ποσοστά για την αιτιολόγηση μονό των θετικών απαντήσεων στην ερώτηση 27

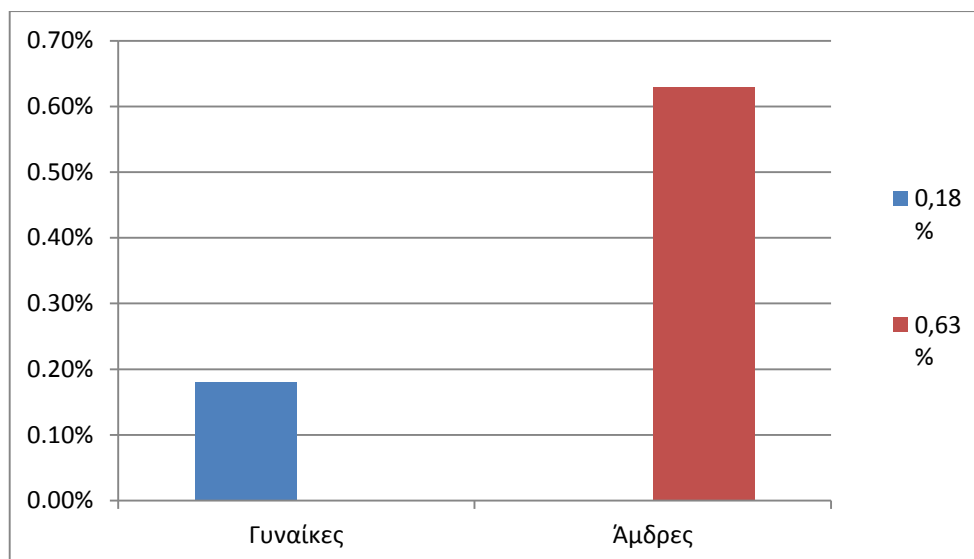
28. Στην ερώτηση «Τι θα θυμάστε από την έκθεση στο μέλλον», το 50% των ερωτηθέντων απάντησε «Κυκλαδική Τέχνη/ειδώλια». Αμέσως μετά ακολουθεί η απάντηση «4^{ος} όροφος: Σκηνές από την καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα» με 24% και πιο αναλυτικά, τα ποσοστά έχουν ως εξής:

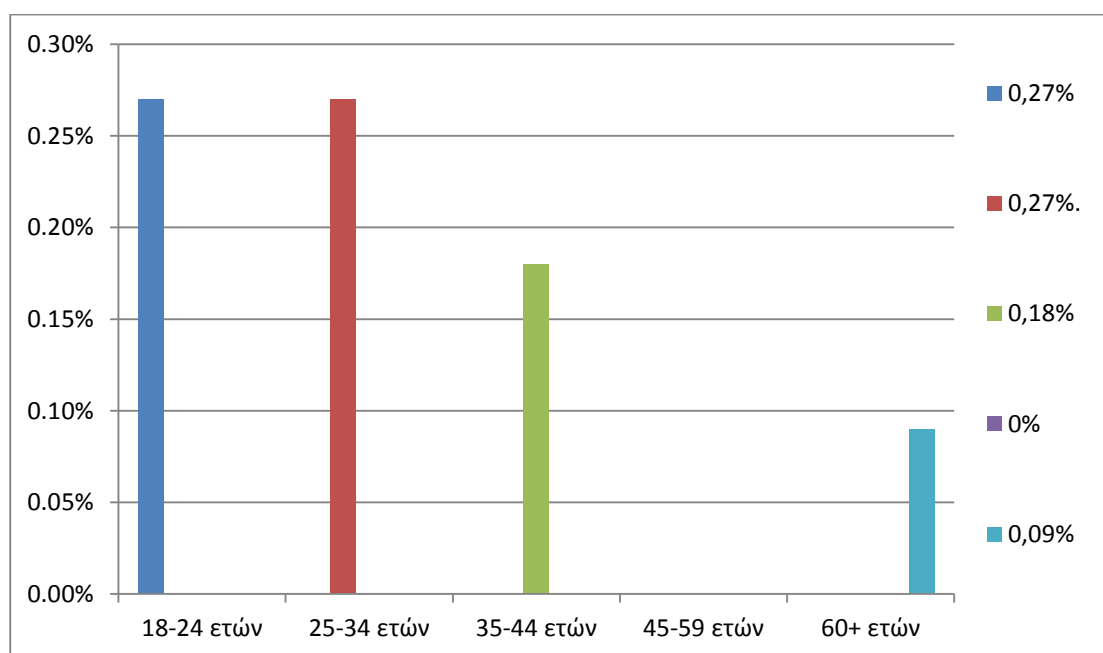
Πίνακας 44. Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση τι θα θυμάστε από την έκθεση στο μέλλον

*Το σύνολο των απαντήσεων υπερβαίνει τις 100 επειδή η ερώτηση ήταν ανοιχτού τύπου και έτσι έδινε τη δυνατότητα καταγραφής περισσότερων της μιας απάντησης.

Ειδικά για το ποσοστό 9% των επισκεπτών που απάντησε πως θα θυμάται περισσότερο τα διαδραστικά εκθέματα, προχωρούμε στην εξής περαιτέρω ανάλυση:

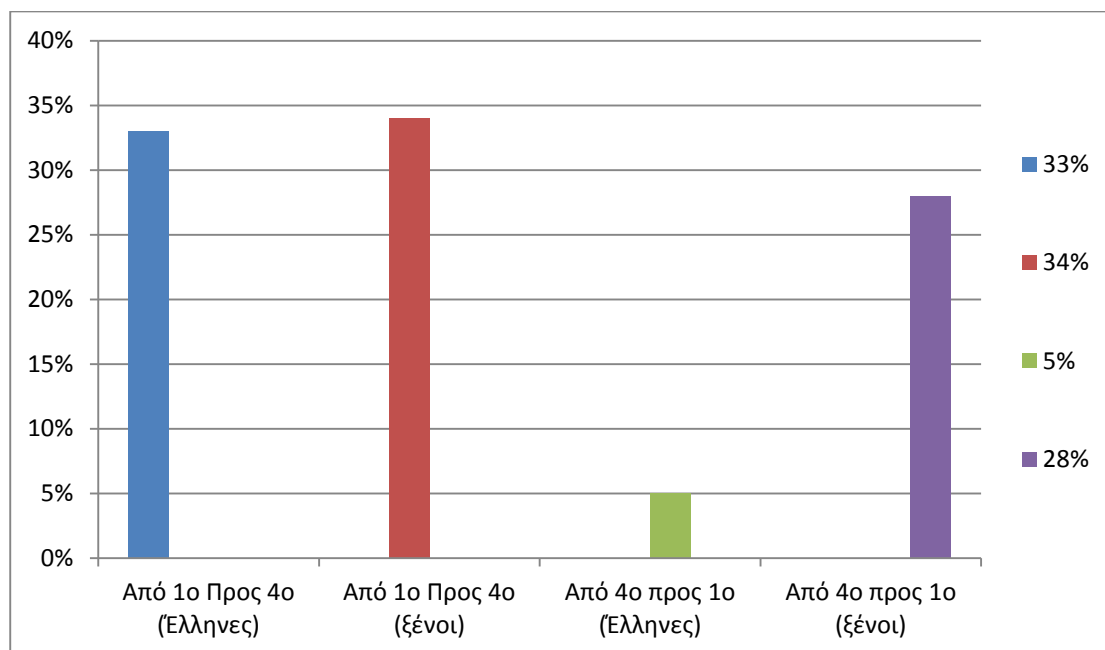
Πίνακας 45. Ποσοστά Γυναικών/Ανδρών που επέλεξαν τα διαδραστικά εκθέματα στην ερώτηση 28

Πίνακας 46. Ποσοστά ηλικιακών ομάδων που επέλεξαν τα διαδραστικά εκθέματα στην ερώτηση 28

Στους πίνακες 43 και 44 αντίστοιχα βλέπουμε ότι οι άνδρες προτιμούν περισσότερο τα διαδραστικά εκθέματα, όπως τα προτιμούν περισσότερο και οι νεότεροι σε ηλικία επισκέπτες.

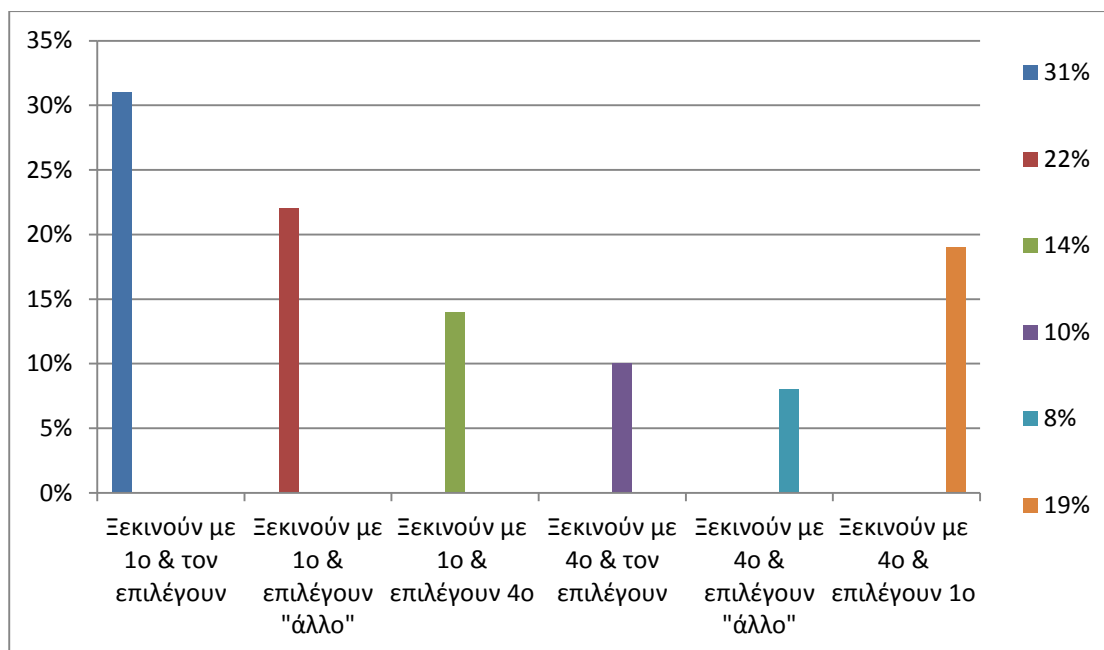
29. Στην ερώτηση σχετικά με τη διαδρομή που ακολούθησαν κατά την επίσκεψή τους στην έκθεση, το 67% των ερωτηθέντων απάντησε ότι ξεκίνησε από τον 1^ο όροφο και το 33% από τον 4^ο όροφο. Τα ποσοστά ελλήνων και ξένων επισκεπτών έχουν ως εξής:

Πίνακας 47. Ποσοστά του συνόλου των επισκεπτών για τη διαδρομή που ακολούθησαν κατά την επίσκεψή τους στην έκθεση

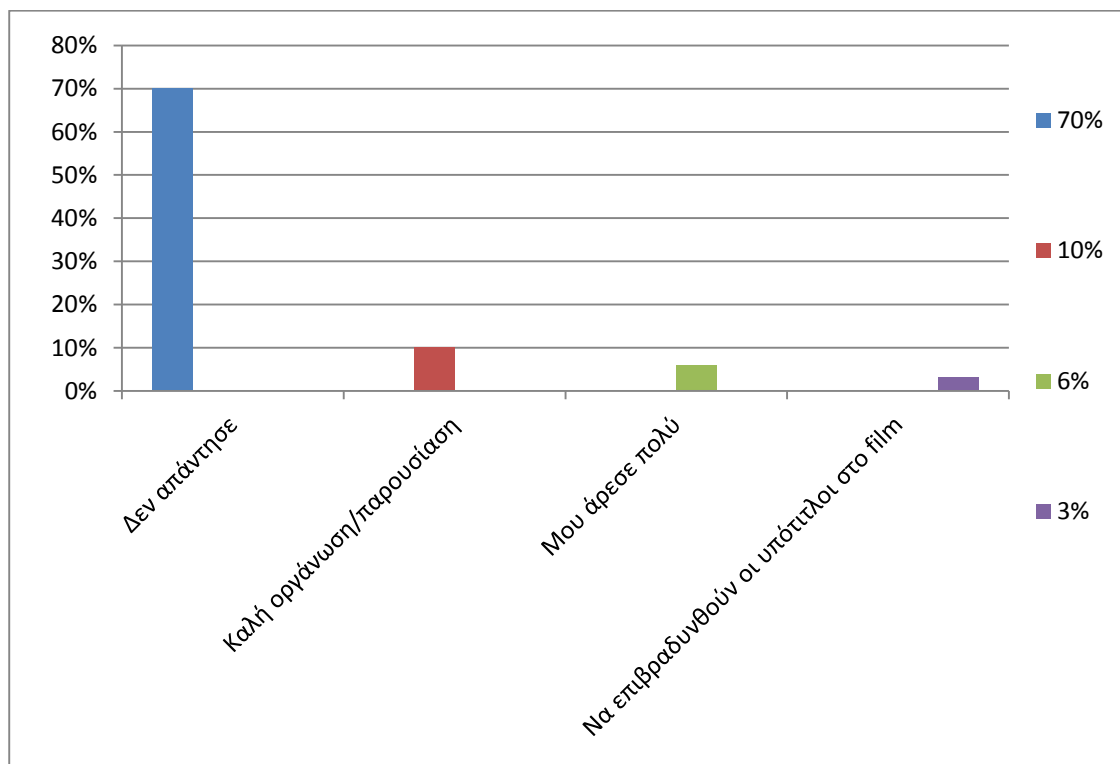
Παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία τους οι επισκέπτες ξεκινούν με τον 1^ο όροφο, ειδικά δε οι έλληνες επισκέπτες φαίνονται να ενισχύουν πολύ αυτή την τάση.

Εξετάζοντας σε συνδυασμό τις ερωτήσεις 28 και 29 συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών θυμάται περισσότερο την εκθεσιακή ενότητα που είδε **πρώτη**, με ποσοστό 41% (31+10%). Αντίθετα, ένα ποσοστό της τάξεως του 33% επιλέγει την ενότητα που είδε στο τέλος της επίσκεψης (14+19%), ενώ το 30% επιλέγει κάτι «άλλο» (22+8%):

Πίνακας 48. Ποσοστά του συνόλου των επισκεπτών για τη διαδρομή που ακολούθησαν κατά την επίσκεψή τους, σε συνδυασμό με την εκθεσιακή ενότητα που επέλεξαν ότι θα θυμούνται στο μάλλον

30. Το 70% των ερωτηθέντων δεν έκανε κάποιο σχόλιο ή παρατήρηση. Το σύνολο των απαντήσεων εμφανίζει τα εξής ποσοστά:

Πίνακας 49. Ποσοστά συνόλου για σχόλια/παρατηρήσεις

Ακολουθούν τα εξής σχόλια:

- Άψογη εξυπηρέτηση (3%)
- Πληθώρα κειμένων (2%)
- Περισσότερα διαδραστικά εκθέματα (2%)

Από 1% έλαβαν τα εξής σχόλια:

- Πολύ βελτιωμένο σε σχέση με το παρελθόν
- Να είναι ξεκάθαρη η σήμανση (προθήκες κ.λπ.)
- Δεν υπάρχουν επεξηγήσεις για όλα τα εκθέματα
- Περισσότερος χώρος για ομάδες

Από 1% έλαβαν οι παρακάτω προτάσεις:

- Βαμμένο αντίγραφο ειδωλίων (όπως στο μουσείο Ακροπόλεως)
- Ακουστική ξενάγηση (headphones)
- Φυλλάδια τυπωμένα και σε άλλες γλώσσες

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Black, G. 2009, *Το Ελκυστικό Μουσείο: Μουσεία και Επισκέπτες*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

Γκαζή, Α. 2008α, «Ε, ας ανοίξουν και κανένα λεξικό!» ή «Επιτέλους, κείμενα κατανοητά!», Προσεγγίζοντας μουσειολογικά τη συγγραφή κειμένων για την πρόσφατη επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και στη Θράκη*, 20 (2006), Θεσσαλονίκη, 381-90

Γκαζή, Α. 2008β, «Ζητήματα απλά, αλλά όχι αυτονόητα», *ILISSIA* 3, 38-39

Γκαζή, Α. 2009, «Τι θα αλλάζατε σε ένα μουσείο; Η έκθεση ‘Βυζαντινές Επί-Σκέψεις. 21φοιτητές παρεμβαίνουν στο ΒΧΜ», *ILISSIA* 4, 34-41

Γκαζή, Α. 2012 α. «Εκθέτοντας το παρελθόν στα παιδιά» στο Ν. Γαλανίδου και L.H. Dommasnes (επιμ.), *Μιλώντας στα παιδιά για το παρελθόν. Μια διεπιστημονική προσέγγιση*, Αθήνα, Καλειδοσκόπιο, 230-253

Γκαζή, Α. 2012 β. «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος» στο Α. Μπούνια και Α. Γκαζή (επιμ.) *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη. Ιστορία και προοπτικές*, Αθήνα, Καλειδοσκόπιο, 36-71

Γκαζή, Α., Μουσούρη, Θ. και Νικηφορίδου, Α. 2004 «Τι μπορούν να μάθουν τα μουσεία από τους επισκέπτες; Η συμβολή της αξιολόγησης στη διαμόρφωση μιας έκθεσης για τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά», *Τμερος*, 4, 192-207

Γκαζή, Α. και Νικηφορίδου, Α. 2005, «Κείμενα για μουσεία και εκθέσεις. Σημασία, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης», *Μουσειολογία*, 2, On-line περιοδικό του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Παν/μίου Αιγαίου:

<http://www.aegean.gr/culturaltec/museology/>

Δασκαλάκης, Στ. – Ζάννος, Στ. και Χαραλαμπίδου, Σ. 2006, Συνέντευξη με θέμα τον εκθεσιακό σχεδιασμό, *Τετράδια Μουσειολογίας* 3, 24-34

Eco, U. 1988, *Πολιτιστικά Κοιτάσματα*, Αθήνα, Παρατηρητής

Καυταντζόγλου Ρ., Τουνταςάκη Ε. και Φρυδάκης Μ. 2005, «Ιστορία, δομή και λειτουργία των εθνικών μουσείων της Αθήνας : Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό, Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μία έρευνα Κοινού», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 71-73

Κυριαζή, Ν. 2011. *Η Κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Πεδίο

Mason, J. 2011, *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*, μτφρ. Ελένη Δημητριάδου, Επιστημονική Επιμέλεια Νότα Κυριαζή, Αθήνα, Πεδίο

Μούλιου, Μ. και Μπούνια, Α. 1999, «Μουσειακές εκ-θέσεις. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μουσειακή θεωρία και πρακτική», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, 53-58

Μουσούρη, Θ. 1999, «Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 56-61

Οικονόμου, Μ. 2003, *Μουσείο: Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός; Μουσειολογικοί Προβληματισμοί και Ζητήματα*, Αθήνα, Κριτική

Robson, C. 2007, *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, Αθήνα: Gutenberg

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Archibald, R. 2000, “How do we look? Some thoughts on critical reviews of museum exhibits”, *Exhibitionist*, 19/2, 13-17

Bedno, J. και Bedno, E. 1999, “Museum Exhibitions: Past imperfect, future tense”, *Museum News* (Sept/Oct)

Belcher, M. 1991, *Exhibitions in Museums*, Washington D.C. Smithsonian Institution Press

Dierking, L.D. και Pollock W. 1998, *Questioning Assumptions: An Introduction to Front-End Studies in Museums*, Association of Science Technology Centre

Dean, D. 1994, *Museum Exhibitions, Theory and Practice*, London, Routledge

Edson, G. και Dean, D. 1996, *The Handbook for Museums*, London, Routledge

Falk, J.H. και Dierking, L.D. 2013, *The Museum Experience Revisited*, California, Lest Coast Press

Gazi, 2014, “Exhibition ethics – an outline of basic issues”, *Journal of Conservation and Museum Studies*, 12(1): 4, 1-10, 2014, on line στη διεύθυνση: <http://dx.doi.org/10.5334/jcms.1021213> τελευταία πρόσβαση 24-02-2016

Hood, M. 1991, “Significant Issues in Museum Audience Research”, *Visitor Behavior*, 6/4, 18-23

Hooper-Greenhill, E. 1996, *Museums and their visitors*, London, Routledge

Katsaridou, I. Και Biliouri, K. 2007, Representing Byzantium: the narratives of the Byzantine past in Greek national museums, στο P. Aronsson και M. Hillström (eds.)

NaMu, *Making National Museums Program, Setting the Frames*, 26–28 February, Norrköping, Sweden.

On line στη διεύθυνση: <http://www.ep.liu.se/ecp/022/016/ecp0702216.pdf>

(τελευταία πρόσβαση 24-02-2016)

Krueger, R. A. 1994. *Focus Groups: A practical guide for applied research*, SAGE, California, USA

Lord, B. 2002, “The Purpose of Museum Exhibitions” στο Lord B. και Lord G.D. (επιμ.) *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 11-25

Nickols, S.K. 1990, *Visitor Surveys: A User’s Manual*, American Association of Museums Technical Information Service

Pearce, S.M. 1996, *Interpreting Objects And Collections*, London, Routledge

Serrell, B. 1998, *Paying Attention: Visitors and Museum Exhibitions*, Professional Practice Series, American Association of Museums

Serrell, B. 2001, “A Tool for Judging Excellence in Museum Exhibitions”, *Exhibitionist*, 20/1, 16-20

Serrell, B. 2006, *Judging Exhibitions: A Framework for Assessing Excellence*, Walnut Creek, Left Coast Press

“Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence”, 2001, *Exhibitionist*, 20/1, 14-15. On-line στη διεύθυνση:
<http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards> (τελευταία πρόσβαση 15-01-2016)

Taylor, S. 1991, *Try It! Improving Exhibits Through Formative Evaluation*, New York, New York Hall of Science, Association of Science-Technology Centres

Teller, A. 2007, “Assessing Excellence in Exhibitions: Three Approaches”, *Exhibitionist*, 26/2, 69-75

Tilden, F. 1957, *Interpreting Our Heritage*, The University of North Carolina Press, USA

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης: www.cycladic.gr

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού: <http://www.yppo.gr/0/gindex.jsp>

National Association for Museum Exhibitions,

On-line στη διεύθυνση: <http://n-a-m-e.org/>

Ταινία μικρού μήκους: «*Μία Επίσκεψη στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα*».

Επιστημονική Επιμέλεια: Καθηγητής Νικόλαος Σταμπολίδης. Σκηνοθεσία:

Αναστάσης Αγάθος. Παραγωγή: Τατιάνα Καραπαναγιώτη.

Μια Παραγωγή για την ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ για εκπαιδευτικό πρόγραμμα παιδιών ηλικίας 16+.

On line στη διεύθυνση: <https://www.youtube.com/watch?v=EmMXpRqKaeE>, (τελευταία πρόσβαση

27/04/2016).

